

**Vývoj národní bezpečnostní politiky USA a zdroj její identity
(mezi léty 1989-2008)**

**Diplomová práce z politologie
specializace mezinárodní vztahy**

Filozofická fakulta

Ústav Politologie

Diplomová práce

Filip Štrobich

Vývoj národní bezpečnostní politiky USA a zdroj její identity
(mezi léty 1989-2008)

The development of the national security policy of the USA and source of its identity
between 1989 and 2008

9/2009

Filip Štrobich

OBSAH

1.0. Úvod	4
1.1. Spojený realismus s konstruktivismem jako zdroj národní identit v americké zahraniční politice	6
1.2. Čtyři zdroje americké zahraniční politiky	8
2.0. Dvě dekády plné změn	14
2.1. George H.W. Bush 1989-1993	16
2.2. Formulování nové bezpečnostní politiky USA	20
2.3. Irák a první válka v Perském zálivu	22
2.4. Zdroj národní identity zahraničně-bezpečnostní politiky George H.W. Bushe	30
3.0. 90. léta a osm let intermezza demokratické administrativy	32
3.1. William Jefferson Clinton 1993-2001	36
3.2. Podmínky v rámci bezpečnostního prostředí	37
3.3. OSN a Spojené státy část druhá	39
3.4. Bezpečnostní koncepce	40
3.5. Kosovo – selektivní multilateralismus a operace Desert Fox	44
3.6. Zdroj národní identity zahraničně-bezpečnostní politiky Williama J. Clintona	53
4.0. Neokonzervativci	62
4.1. George W. Bush 2001-2008	64
4.2. Národní bezpečnostní strategie pro první funkční období, (NSS-2002)	72
4.3. Národní bezpečnostní strategie pro druhé funkční období, (NSS-2006)	76
4.4. Irák a přímé důsledky některých z hlavních dokumentů	84
4.5. Zdroj národní identity zahraničně-bezpečnostní politiky George H. Bushe	91
5.0. Závěr	95
5.1. George Walker H. Bush sr.	96
5.2. William Jefferson Clinton	97
5.3. George W. Bush jr.	98
5.4. Post-neokonzervativní perioda	99
Literatura	101

1.0. Úvod

Uplynulých 20let je obdobím, během něhož se vystřídaly tři administrativy amerických prezidentů: George H. Walker Bush, William Jefferson Clinton a George Walker Bush jr. Přesněji řečeno, hovoříme zde o dvou republikánských administrativách a jedné demokratické administrativě. V této práci bych rád popsal vývoj zdroje národní zahraničně-politické identity Spojených států na pozadí Národní bezpečnostní strategie v období mezi roky 1989 a 2008. Rámcově zde tak hovoříme přibližně o dvou dekadách, ve vývoji zahraniční politiky USA především v její bezpečnostní podobě.

Tohoto výsledku chci dosáhnout dvěma postupy. Nejprve analýzou dokumentů národní bezpečnostní strategie, kterými se dále budu zabývat v rámci jednotlivých významných momentů každé administrativy. Implementací těchto historických momentů v této práci získáme praktickou referenci o míře dodržování daných bezpečnostních strategií spolu s dokreslením již konkrétních postupů a motivů administrativ. Zároveň tyto události spolu s národně bezpečnostními dokumenty pomohou identifikovat zdroje zahraničně bezpečnostní politiky.

K tomuto cíli budou užity dokumenty národní bezpečnostní povahy, významné, až mezní momenty všech tří administrativ. V případě George H. Walker Bushe sr. jde o konec studené války a následně pak i první válku v Perském zálivu. V případě demokrata Williama Jefferson Clintona jde o působení na Balkáně, především tedy Kosovo, a zároveň pak působení Clintonovy administrativy ve s Irákem spojené s operací *Desert Fox*. Poslední z trojice, George W. Bushe jr., tak zejména charakterizuje 9/11, tedy teroristické útoky provedené na New York a Washington, především pak změna kurzu, která vedla USA ke dvěma válečným nasazením – nás bude zajímat především vývoj v otázce Iráckého tažení *Iraqi Freedom*. A v neposlední řadě i teoretický přístup k národní identitě zahraniční politiky Spojených států od Pavla Barši, na jejímž základě proběhne i daná identifikace.

Pokus analyzovat skrze národní bezpečnostní politiku identitu zahraniční politiky Spojených států, se může jevit z určitého pohledu jako nestandardní. Nicméně povaha dokumentů, respektive koncepčnost, styl a charakter v tomto případě má dokreslující či silný argumentační potenciál k závěrům této práce, které chci zde v úvodu nastínit.

V této práci bych rád ukázal *zprvé pokračující silnou tradici idealismu v americké zahraniční politice, která je především po 2. světové válce spojena se dvěma fenomény a jejímž vyjádřením je bezprecedentní mocenská pozice USA, a zároveň silné idealistické motivy mající základ především v působení demokratického prezidenta Woodrow Wilsona (1913-1921). Přesto, až konec 2. světové války přinesl ideální spojení realismu národních zájmů opřeného o sílu USA a idealistickou rétoriku obsaženou v přístupu Franklina Delano Roosevelta.*¹

Obdobný historický moment, jenž opět ustavil Spojené státy jako nejsilnější mocnost, nastal po konci studené války. Nyní však povaha amerického postavení se rovnala historicky první globální velmoci.² Stejně jako samotné Spojené státy tak i idealistický rozměr národní identity americké zahraniční politiky prezidenta Wilsona stály na rozcestí, během prakticky celé studené války byl tento idealistický rozměr bytostně spjat s americkou zahraniční politikou v různých formách. V této práci bych rád ukázal, že tomu po konci studené války není jinak, Wilsonovský idealistický intervencionalismus je pevnou součástí americké zahraniční politiky, jejím prostředkem jak artikulovat a interpretovat americkou politiku doma i v zahraničí. *Za druhé, v souvislosti s vývojem po konci studené války, však tato pozice musela být modifikována, doplněna o jiné zdroje, míra slučitelnosti se odrážela jak na koncepční podobě národních strategií, tak i v samotné zahraniční politice USA. V konkrétním příkladě tří zde určujících administrativ se vývoj ubírá od poměrně neproblematického počátečního Bushova wilsonismu přes Clintonův wilsonismus spojený s Rooseveltem, až po Bushe jr. a jeho wilsonismus spojený s Jacksonem.* Jinými slovy, vývoj gradoval od ideálního sjednocení národních zájmů s wilsonovským idealismem po wilsonovsko-jacksonovskou pozici asertivního (a až agresivního) nacionalismu, reflektující úplný rozchod s multilaterální platformou.

A konečně právě poslední spojení, které se ukázalo jako nejdynamičtější a s nejucelenější koncepcí, však vytvořilo souvislou koncepci National Security Strategy, která ale narazila na limity americké moci a v rámci mezinárodního prostředí tím završila období dvaceti let, v němž spojené státy i mezinárodní společenství hledaly odpovědi na otázky, jakým směrem se ubírat po konci Studené války. Působení daných třech administrativ, a především té poslední, však nyní přináší do budoucna otázku:

¹ Guzzini, Stefano: Realismus v mezinárodních vztazích a mezinárodní politické ekonomii, Brno 2004.

² Brzezinsky, Zbigniew: Velká Šachovnice, Mladá fronta, Praha 1999

Jakým směrem se má vydat americká zahraničně-bezpečnostní politika po jejím působení v druhé polovině devadesátých let, a především pak po působení poslední administrativy? *Pro lepší pochopení procesu, jenž započal již v období po konci studené války, se pokusím popsat zdroje, jež mají určující vliv na vnímání vlastní identity, která pak vymezuje alternativy amerického působení. Na tomto základě se pokusím zařadit jednotlivé administrativy ve vztahu k relevantnímu zdroji národní zahraničně politické identity, tedy politiky formulované směrem k mezinárodnímu společenství v rámci vývoje americké politické tradice.*

1.1. Spojený realismus s konstruktivismem jako zdroj národní identity v americké zahraniční politice

Jedním z hlavních podmětů pro tuto práci obdobně jako i pro všeobecně převládající diskuse nad zahraničně-bezpečnostní politikou Spojených států amerických v současnosti byly především útoky z 11. září 2001 a následná pak odpověď Bushovy administrativy. Stejně jako teroristické útoky na New York a Washington nejsou jen bolestným výkřikem do tmy a mají svoji výpovědní hodnotu, když historicky reflektují určité období ve 20. století, tak i americká politika po 11. září není jen prázdnou odpovědí bez historického a kulturního kontextu v americké politické tradici. A právě toto období, které se pro mnoho autorů stalo charakteristické mezi jiným i rozchodem či snad lépe řečeno nedorozuměním v rámci euroatlantického společenství. Stalo se i předmětem zájmů dvou proudů snažících se tento nesoulad osvětlit. Pro potřeby této práce zde zmíníme dva, respektive tři již výše uvedené autory: Robert Kagan, Jiří Šedivý a především pak Pavel Barša, jehož teoretické vymezení identit a jejich pozadí v rámci americké politiky má rozhodující význam pro tuto práci.

Robert Kagan v práci *Moc a slabost* a poté *O ráji moci* a Jiřího Šedivého v knize *Střet identit? USA a Evropa po 11. září* se právě problematikou euroatlantických vztahů na pozadí teroristických útoků a plánované operace *Iraqi freedom* zabývají. Autoři docházejí k rozdílným závěrům o původu nedorozumění mezi spojenci, jejich závěry však nyní nejsou obsahem této kapitoly. Důležitá je především skutečnost, že Robert Kagan ke svým závěrům dochází skrze realistické předpoklady, zatímco Jiří Šedivý se drží konstruktivistické linie. Výsledky jejich závěrů lze zjednodušit na černobílé dělení na říši

modernity a post-modernity, neboli vestfálský systém s panstvím síly a post-vestfálský systém s panstvím rozumu, jenž má přímé důsledky pro jednání na mezinárodní scéně. Přestože se na tomto dělení oba autoři shodnou, postup, jenž k němu vede, i argumentace³ se značně liší a dokládají v daném pojetí nemožnost spojení realistického přístupu s konstruktivistickým.

A právě v této situaci Pavel Barša v knize *Anarchie a řád ve světové politice* spojuje strukturu a kulturu z hlediska jednání a umožňuje tak spojení realismu s konstruktivismem. K tomu však potřebuje redefinovat realismus, v jehož pojetí je mezinárodní politika považována za džungli, v níž má rozhodující slovo hrubá síla. Jednání jsou posléze vysvětlena z anarchistické struktury vztahů a distribuce vojenských schopností mezi nimi. Takovýto naturalistický realismus musí tedy být nahrazen historickým realismem, který vnímá struktury skrze jednání a významy, které mu přisuzují aktéři.⁴ Mezinárodní politika tak již není mechanickým odrazem objektivní rovnováhy sil, ale intersubjektivní konstrukcí této rovnováhy mezi aktéry. Historický realismus je tak díky odmítání redukce mezinárodní politiky jen na anarchický boj schopen odlišovat různé typy situací v závislosti na rozdílných historicky vzniklých identitách aktérů i povaze jejich společenských institucí.⁵ Konstruktivismus je v tomto smyslu historickému realismu velmi blízký, *konstrukce* světa aktéry spočívá jednak v představování světa a jednak v jeho proměňování. Určitá kulturní tradice či identita je tím, co z ní lidé dělají v neustále obnovovaných aktech její interpretace.

Zatímco tedy v rámci historického realismu je nutné z pohledu aktérů vnímat mocenskou strukturu materiálních schopností, tak naopak konstruktivismus musí z hlediska aktérů vnímat kulturní strukturu ideálních významů.⁶ Pochopení kultury stejně jako mocenské struktury nelze vnímat skrze objektivní neměnnou danost, ale jako výsledek intersubjektivní reflexe s již existujícím kulturním vzorcem a mocenskou strukturou, která se rovněž vyvíjí. Konstruktivistická analýza pak není nic jiného než jen rekonstrukcí

³ Šedivý s odkazem na důležitost domácí politické tradice pro formování zahraniční politiky vidí v vestfálsko-realistické pojetí Bushovy administrativy spíše vestfálsko-idealistický závěr, odkazující k původu náboženských válek, který koresponduje s absolutizací zla. Šedivý, Jiří: *Střet identit? USA a Evropa po 11. září*, Mezinárodní vztahy 4/2002

⁴ Barša, Pavel, Císař, Ondřej : *Anarchie a řád ve světové politice*, Portál, 2008, S.400

⁵ tamtéž, S. 401

⁶ tamtéž, S.401

kulturní identity. Z tohoto pohledu lze jednat, jež vychází z kultury, pouze porozumět, nikoliv vysvětlovat.⁷

Americká a evropská kulturní tradice pak v souvislosti s již proběhlou diskusí nemůže být definována jako neměnná, tím méně jako soupeřící. Evropská kultura měla nepopíratelný vliv na americký politický systém, hodnoty a obecně kulturu, v rámci níž po většinu historie dominovala původně evropská identita. Stejně tak americká dominance od konce 2. světové války rovněž formuje nejen evropskou identitu současnosti. V konečném důsledku tedy nelze postavit Evropu a Ameriku proti sobě jako neměnný střet dvou do kamene vytesaných kultur či identit, potencionální střet identit je obdobně jako střet civilizací nejen kontraproduktivním hodnocením, ale postihuje jen část identity, a k tomu ještě dočasný aspekt. Neustálá rekonstrukce v rámci existujících diskurzů přetváří identitu historickým jednáním, v tomto smyslu lze hovořit pouze o analýze současných tendencí, jako jsou v našem případě jednotlivá období amerických administrativ.

1.2. Čtyři zdroje americké zahraniční politiky

Bylo zde řečeno, že základní podmínkou při hledání zdroje kulturní identity by měla být snaha porozumět konkrétnímu diskurzu, který je na základě historického jednání formován, proto bychom měli automaticky rezignovat na jakékoliv pokusy vysvětlit, či snad nárokovat objektivní danost. Z americké politické tradice Pavel Barša definuje nejprve tři hlavní zdroje americké politické tradice. Ve knize *Hodina Impéria* z roku 2003 jsou jimi jeffersonovský izolacionismus, rooseveltovský internacionalismus a wilsonovský intervencionalismus. Posléze tyto tři zdroje doplňuje o čtvrtý jacksonovský populismus v knize *Anarchie a řád ve světové politice* z roku 2008. Právě na základě těchto čtyř kategorií se pokusím zařadit jednotlivé administrativy, tyto kategorie vycházejí z určitého systému hodnot. Tento systém hodnot byl produktem vlastní převážně protestansko-anglosaské kultury, která však byla formována čtyřmi obdobími historických jednání, jinými slovy každé z těchto období význačným způsobem zasáhlo americkou kulturní identitu nejen na poli mezinárodní politiky, ale i v rámci politiky domácí. Pro bližší představu si jednotlivé zdroje představíme podrobněji.

⁷ tamtéž, S.402

Americkou identitu definuje z historického hlediska několik základních událostí. Zaprvé jde o boj o nezávislost na britské koruně, tedy americkou revoluci, které přinesla třinácti koloniím svobodu, a pak především vlastní území. Právě aspekt vlastní země má pro americkou tradici mimořádný význam, nejde zde jen o vlastní území třinácti amerických kolonií, ale především v podstatě takřka o celé současné území dnešních Spojených států amerických, tedy od východního pobřeží, až po jeho západní okraj. Z perspektivy Evropanů, respektive už tehdy Američanů bylo toto území nedotknuto lidskou rukou a čekalo pouze na zabrání. Samozřejmě s tím, že tehdejší původní obyvatelé Indiáni nebyli kolonizátory pokládáni za jim rovné bytosti, a tedy na jejich územní práva se zřetel brát nemusel. Mezi vymezující zkušenosti pak pro americkou identitu patří především útek, neboli prvotní zkušenost nově příchozích, a pak již zmíněná posuvná hranice, která v mysli Američanů i po konsolidaci Spojených států, a tedy dovršení územní integrity, hledala své další vyjádření. Z tohoto pohledu jsou Američané jak utečenci, tak i kolonizátoři, z tohoto dualismu čerpá americká tendence k izolacionismu i imperialismu.⁸ A právě z izolacionismu jako zdroje kulturní identity čerpá prvotní zdroj identity.

Jeffersonovský izolacionismus je živěn klasickou evropskou zkušeností přistěhovalců, kteří opustili starý kontinent, aby začali nový život v nové zemi. Rovnost, respektive nadřazenost zde byla zprvu nejen přísně určována barvou pleti bílých osadníků, ale zpočátku i anglosaským původem. K hlavnímu domácímu programu té doby patřila konsolidace republiky spojená s postupným dobýváním území. Od počátku byly patrné v nově vznikající společnosti nejen rasistické tendence, ale společná idea hledání nového a lepšího života probouzela v novém národu potřebu vlastních mýtů, ke kterým by se nejen mohla přihlásit většinová společnost, ale které by budovaly určitou myšlenkovou pospolitost a podílely by se tak na tvorbě národa.

Tyto mýty byly tvořeny excecionalisticky, tedy výlučně, a indikovaly od počátku novému národu výjimečné místo národa vyvoleného. Tyto mýty a kulturní ideje čerpají svou sílu i z charakteru prvního osídlení a s ním spojenou zkušeností, puritáni vložili do tohoto procesu i vnímání vlastní náboženské nadřazenosti. S touto historickou zkušeností a sebeidentifikací je v americké historii spojený mýtus *města na hoře*, jehož autorem je guvernér Massachussetts John Winthrop (1588-1649): „*Neboť musíme uvážit, že jsme*

⁸ Barša, Pavel, Císař, Ondřej: Anarchie a řád ve světové politice, Portál, 2008, S.406

*městem na kopci. Upírá se na nás zrak všeho lidstva...*⁹ Tyto úvahy vedly při tvorbě republiky k představám o prvním státě postaveném na lidských právech a demokracii, který je vyvolen udávat ostatním směr. Hlavním atributem zahraniční politiky mladého státu měla být co nejširší autonomie, tedy co nejširší nezávislost na evropském kontinentu, která by pomohla překlenout období zranitelnosti mladého státu a zároveň by nepošpinila jeho bílý štít. Toto období rámcově pokrývá *Farewell address* z roku 1796, kdy odstupující první prezident USA George Washington formuloval zásady neutrality a izolace. Dále *Monroova doktrína* ponechávající americký kontinent ve sféře amerického vlivu a později *doktrína Svobody moří*, která bránila přístupu amerického zboží na světové trhy. Její význam však upadal úměrně nárůstu americké moci, kdy se pak tento dokument stál spíše překážkou.

Rooseveltův internacionalismus, pokud Jeffersonův izolacionismus chtěl ubránit Spojené státy od pochybné participace v evropské velmocenské hře, která by narušila republikánské ideje, tak naopak Theodor Roosevelt, který se stal 26. americkým prezidentem (1901-1909), se přímo do tohoto evropského podniku chtěl zapojit. Spojené státy, již dávno nebyly mladou a nezkaženou zemí, měly za sebou léta dobývání indiánského území, v podstatě celá země již byla konstituována, a samotný Roosevelt se podílel na válce proti Španělsku roku 1898. Jeho internacionalismus, či chcete-li imperialismus, byl symbolickým přerodem nezkaženého národa usilujícího o členství v klubu mocností. V rámci idejí byl tento posun charakterizován Hamiltonovou mezinárodní velikostí a Jeffersonovým příkladem, k potřebné emancipaci bylo zapotřebí rekonstruovat i národní mýtus, a to do podoby vyvoleného národa,¹⁰ který je v rámci americké politické tradice v tomto období charakterizován *Manifest destiny* (1839) John O'Sullivan: „...*freedom of conscience, freedom of person, freedom of trade and business pursuits, universality of freedom and equality. This is our high destiny, and in nature's eternal, inevitable decree of cause and effect we must accomplish it. All this will be our future history, to establish on earth the moral dignity and salvation of man -- the immutable truth and beneficence of God. For this blessed mission to the nations of the world, which are shut out from the life-giving light of truth, has America been chosen...*“¹¹ V tom to textu se odráží nejen vědomí vlastního poslání, jímž je záchrana západního světa, ale i expanzivní uděl, v němž leží

⁹ Ditrych, Ondřej-Puritánské kořeny zahraniční politiky USA, www.glosy.info

¹⁰ Barša, Pavel: Hodina Impéria, Zdroje současné zahraniční politiky USA, Brno 2003

¹¹ www.mtholyoke.edu/acad/intrel/osulliva.htm

budoucnost Spojených států. Mezi první významné obhájce *Manifest destiny* patřil americký prezident James K. Polk, následně byl rozvoj principů republiky ještě víc spjat s územní expanzí. Dobývání americké pevniny tak následovalo imperialistickým postupem do Mexického zálivu a Tichého oceánu (Hawaii, Guam a Filipíny). Za předchůdce prezidenta McKinliho následně roku 1899 státní tajemník J. M. Hay ustavil tzv. *Hayovu doktrínu*, což byla v podstatě doktrína otevřených dveří postulovaná směrem k Číně tak, aby se Čína nestala jednotnou sférou vlivu jedné země, ale aby zde existovala volná soutěž. To je přesný opak politiky, kterou následně již jako dominantní velmoc Spojené státy praktikovaly v následujícím století. *Hayova doktrína* tak znamenala definitivní participaci na koloniálním systému evropských zemí.

Wilsonovský intervencionalismus je po reakci na normalizační tendence realistických intervencionalistů opět pokusem excecionalizovat roli Spojených států. Wilsonovský intervencionalismus je ovlivněn první světovou válkou, a především pak jejím koncem, kdy prestiž Spojených států značně vzrostla. Tak i samotnou reakcí na imperiální roli, která zapojila Spojené státy do koloniálního dělení, a tím též na USA delegovala určitou zodpovědnost. Z této pozice tedy již nebyl možný krok zpět, protože poškodil zájmy USA. Cílem poválečných jednání, a především pak 14bodového plánu prezidenta Wilsona, bylo učinit svět bezpečným pro demokracii, USA zde poprvé stály jako vzor pro mezinárodní komunitu. Rozdíl mezi po 2. světové válce ustavenou OSN se Společenstvím národů byl především ve výrazu, jenž odrážel rozložení moci, mělo jít o společenství moci. Přesto se především díky domácí opozici charakterizované senátorem Lodgem nepodařilo Wilsonovy schválit Společnost národů v americkém kongresu. Šlo ze strany prezidenta Wilsona o pokus univerzalisticky spojit uspořádání na domácí politické scéně spolu s mezinárodním. Tedy podřídít vztahy mezi státy mezinárodnímu právu, tento idealistický krok sledoval národní zájem na mezinárodní stabilitě, která byla ospravedlněna altruismem. Na přelomu století, a tím spíše v období po první světové válce, již nebyl prostor pro izolacionismus, byl zde však v podání Wilsona prostor pro univerzální ideje spojené s obdobím jeffersonovského idealismu spolu s Roosveltovým internacionalismem.¹² Wilsonova politika je jinými slovy spojení národních zájmů Spojených států na rovnováze jinak stále poměrně vyrovnaných mocí (mocností), a tyto mocnosti byly ustáleny na principech odpovídajících americké politické zkušenosti, tedy

¹² Barša, Pavel, Císař, Ondřej: Anarchie a řád ve světové politice, Portál, 2008, S.414

demokracii a právním státu. Tento idealismus založený na víře v morální konsensus mezinárodního práva, však tvrdě narazil nejprve na půdě amerického kongresu a později na evropském diplomatickém kolbišti 30. let.

Jacksonovský populismus je proud v americké zahraniční a domácí politice, který je v současnosti spíše jen již spojen s některými idejemi a představami o společnosti a některých specifických částech politiky, jako je třeba právo na držení zbraně na rovině domácí politiky či přístup k válečnému úsilí na rovině mezinárodní politiky. Jacksonovský populismus referuje k působení 7. amerického prezidenta Andrew Jacksona (1829-1837), je tedy přímo spojen s obdobím dobývání území, které je zároveň spojeno s nešťastným vybitím původního obyvatelstva. Čerpá svoji identitu z lokálních samospráv, které jsou spojeny s tzv. libertarianismem občanských práv¹³, jež v případě jacksonovců zosobňuje druhý dodatek, tedy dodatek zaručující právo nosit zbraň. V rámci amerického diskurzu jsou jacksonovci v mnoha ohledech antitezí wilsonovců či roosveltovců. Jejich partikulární nacionalismus odpovídá lokální struktuře bránící svůj přístup života, stojící na hranicích komunity (obrazně i doslova řečeno). Od hranice se též odvíjí i původ jacksonovců jako mužů s rodinami, žijícími na hranici, kde základním pravidlem přežití byla nutnost spolehnout se sám na sebe jak v otázce obživy, tak i obrany. Obdobně je i cesta k bohu symbolizována spíše vlastní cestou, nežli příslušností k církvi. Jasně daným specifikem je ochota odevzdat veškerou moc demokraticky zvolenému vůdci, pokud ten dokáže vyjádřit vůli lidu. Spolu s patriotismem spojeným s vojenskou službou a odporu k jakýmkoliv univerzalistickým řádům, ať už náboženským či politickým, byli jacksonovci vždy jestřáby americké politiky. Hlavním specifikem, jež bude důležité i pro tuto práci, je v rámci jacksonovské diskurzu přístup k ozbrojenému konfliktu. Pokud již má národ vstoupit do války, je nutno užít všech dostupných prostředků k zajištění vítězství, a to i v případě, že by měli trpět civilisté. Je nutné užít materiální a technické převahy k odstrašení potencionálních protivníků. V tomto pojetí nejde o konstituci lepší společnosti nebo o dobytí světa či nápravu, ale naopak boj je zde vnímán jako obrana starých pořádku před silami zla.¹⁴ Ať už je současná podoba tohoto diskurzu jakákoliv, role jacksonovců je nepopíratelná. V rámci zahraničně-bezpečnostního diskurzu to byli právě Jacksonovci, kteří v Koreji i ve Vietnamu patřili k hlavním zastáncům tvrdého jednoznačného postupu, a to i přestože nemuseli nutně být vždy v počátku pro vojenský zásah. Relevance tohoto

¹³ tamtéž, S.416

¹⁴ Barša, Pavel, Císař, Ondřej: Anarchie a řád ve světové politice, Portál, 2008, S.419

diskurzu v dnešní době je nezpochybnitelná, a to jak ve formě prezentace současných konfliktů, tak i v přístupu k boji.

2.0. Dvě dekády plné změn

Jednou ze základních charakteristik post-studenoválečného období je vedle rozsáhlých změn jedna poměrně relativně stabilní konstanta, a tou je unipolarita neboli unipolární moc USA. Jež činí z USA z historického hlediska bezprecedentně první globální velmoc se všemi atributy včetně vojenské, ekonomické a vědecko-technické moci. Přestože v posledních letech je dominance ve vojenské sféře hlavní odpovědí směrem k potencionálním vyzyvatelům, je také důvodem možných budoucích potencionálních problému v ostatních sférách dominance¹⁵. Pro Spojené státy hraje ještě však jedna poměrně velmi důležitá skutečnost, a tou je kulturní přitažlivost většinového amerického modelu společnosti, a především pak jejího způsobu života, s nímž žádná jiná mocnost nemůže soupeřit.¹⁶ Přestože v porovnání s devadesátými léty v některých zde uvedených mocenských attributech USA částečně ztratily či byly dostihnuty jinými mocnostmi, je i nadále nutné současný stav mezinárodního systému vnímat jako převážně unipolární.

V této situaci prošly Spojené státy obdobím, jež je charakteristické svým transformačním charakterem systému, jenž byl vnímán jako poměrně stabilní se svými občasnými korektivními střety na obou stranách bipolarity. A to především díky jistotě oboustranného zničení, které se během studené války v podstatě podílelo na garanci stability v oblasti bezpečnosti po kubánské krizi v 60. letech.

Transformaci systému můžeme vnímat v rámci dvou hlavních linií:

Zprv jde o změny v souvislosti s koncem studené války, které jednak symbolizuje již zmíněný stav unipolární dominance USA. Stejně tak v souvislosti se symbolickou ztrátou globálního vyzyvatele došlo k dramatické proměně, která by se mohla nazvat transformací globální bezpečnosti v důsledku proměn bezpečnostních vazeb v jednotlivých částech světa¹⁷. Do této kategorie patří události, jako je první válka v Perském zálivu, Somálsko, rozpad SNS, Rwanda, Jugoslávie, Kašmír, Kosovo, Východní Timor, Severní Korea, rozšíření NATO, 9/11, Afghánistán a konečně druhá válka v Iráku.

15 Wallerstein Imanuel: Úpadek americké moci USA v chaotickém světě, Slon, Praha 2003, kapitola 13

16 Brzezinsky, Zbigniew: Velká Šachovnice, Mladá fronta 1999

17 Konec studené války vyvolal ve vojenském sektoru nápadný posun od globálních bezpečnostních úvah a starostí k otázkám regionálního a lokálního charakteru. Pád bipolarity tak zapříčinil regionalizaci mezinárodních vztahů ve své nové podobě, paradoxně tak první globální mocnost čelila v průběhu devadesátých let eskalaci ohnisek v jednotlivých regionech, které se odlišovali ve své relevanci z pohledu zájmů Spojených států amerických. B.Buzan, O.Waeaver, J.de Wilde; Bezpečnost : nový rámec pro analýzu, Centrum strategických studií, Brno 2005. S.75

Zadruhé jde o samotnou transformaci systému v jeho socio-ekonomické sféře se značnými dopady ve sféře kulturní. Tento proces je ve znamení dvou hlavních pnutí. Zaprvé jde o globalizující efekt v současné transnacionální výměně, charakteristický vědeckotechnickým nástupem internetu a obecně komunikační technologie vůbec. A za druhé jsou zde rozevírající se nůžky mezi bohatým Severem a chudým Jihem, mezi jeho nejmarkantnější znaky patří vytváření podmínek pro teroristické sítě a migrační vlny směřující na Sever.

Transformační účinky se však nevyhýbají samotným Spojeným státům, a nemyslím zde jen důsledky výše zmíněných dvou kategorií. Spojené státy se nacházejí v přelomovém období, jehož hlavním a určujícím bodem je přerod národního státu, tedy obecně státu a jeho mocenské pozice s jeho monopolním postavením v rámci systému. Tyto změny, jejichž konečným stádiem je postupná marginalizace státní struktury jak v bezpečnostní, tak i ekonomické sféře, je dlouho trvajícím výsledkem procesu disintegrace státu. Nicméně jsou to právě Spojené státy, které svoji historickou a socio-kulturní podstatou tomuto vývoji daly nový význam. Spojené státy z hlediska konstrukce své identity jsou rozpolceny a do jisté míry chyceny v pasti mezi obrazem tzv. staré a nové podoby státního uspořádání.

Výraz tzv. staré podoby je především bezpečnostně-politický obraz USA, referující ke staré klasické podobě mocenské identity národního státu v období během studené války a částečně i v následujícím období. Jeho vnitřní identita je od počátku tvořena pnutím mezi starou a novou podobou státní struktury a samotných vazeb v rámci společnosti, odrážející její základní ideje, jež jsou vyjádřeny v jejím vzrůstajícím multikulturním rámci stejně jako federální struktuře i ekonomickém a vědeckotechnickém vývoji.

Americké působení je mezi tím v globální sféře zahraničně-politické interakce ve znamení hledání vlastní podoby, která je obsažena jak v samotné vnitrostátní diskusi v rámci politického spektra, tak v hledání nové formy dominance, jež vychází z identity USA ovlivněné vlastní historickou zkušeností a vnímáním sama sebe. Spojené státy tak stojí před otázkou nejen vlastní podoby vnímání mezinárodního společenství, ale její dominantní postavení ovlivňuje i směřování mezinárodního společenství. Zobecnujícím vyjádřením této skutečnosti pak je volba unilaterální či multilaterální koncepce s tím, že se

případný americký postoj nutně nemusí, a pravděpodobně ani nebude, vyskytovat v zcela čisté podobě (unilaterální či multilaterální).

Je otázkou, do jaké míry se dnes můžeme pokusit analyzovat možnosti budoucí *Grand Strategy*, zdali se bude odvíjet na obdobném charakteru a základu, či nikoliv. Je však pravdou, že v posledních letech tyto dokumenty trpěly určitým druhem spíše politické proklamace.¹⁸ Přesto již od působení George Bushe sr. lze vysledovat přístupy, které se pokoušejí reflektovat změnu v rámci mezinárodních vztahů na bázi bezpečnostní politiky a jejichž zdroj odráží odlišné pozadí zahraničně-bezpečnostních koncepcí odvíjejících se od zdrojů dané kulturní identity.

2.1. George H. W. Bush 1989-1993

Vývoj v oblasti bezpečnostních vztahů za působení administrativy 41. prezidenta Spojených států George H. W. Bushe je specifický nejen pro převratné změny, jimž v rámci své zahraničně-bezpečnostní politiky musela administrativa čelit, ale též pro způsob, kterým na ně našla svoji odpověď. Reflexe nastupujících změn, a s tím i spojených nutných korektur v zahraniční politice, lze v průběhu let 1989-1993 rozdělit na dvě období.

První období je charakteristické přetrvávajícím důrazem na logiku studené války, a tedy bipolárního soupeření. Podoba zahraničně-bezpečnostní politiky USA je tak do značné míry formulována dle klasické podoby *Grand strategy*, v případě Bushovy administrativy jde o dokument pod označením NSS-1990.

Naopak druhé období je v podstatě první odpovědí na změny na počátku devadesátých let a je proto významné s ohledem na snahu nalézt novou roli pro Spojené státy po konci studené války, vyjádřením těchto změn se stal projev *New world order* či pozdější návrh

¹⁸ Samotná existence dokumentů NSS se datuje do roku 1986 (v souvislosti s Goldwater-Nicholsovým zákonem), časové vymezení tedy neodpovídá existenci stěžejního dokumentu národní bezpečnostní strategie USA, ale strategiím a taktice, které si osvojili Spojené státy během Studené války. A tyto postupy pak byly logicky přeneseny do jednotlivých dokumentů kooptovány. Khol Radek: Národní bezpečnostní strategie USA 2002, In: Mezinárodní vztahy 1/2005

dokumentu *Defense Planning Guidance* (Směrnice pro obranné plánování), který vycházel z především z daného projevu a stal se strategickou koncepcí.¹⁹

Tyto dvě období společně tvoří první odpověď Spojených států na změny, jimiž mezinárodní vztahy čelily po konci studené války, jsou charakteristické především poměrně krátkou dobou svého trvání. Spojujícím článkem pak je jejich podmíněnost vycházející ze změn, ustavených koncem bipolárního soupeření.

V roce 1990, tedy v době, kdy byla *National security strategy* publikována, čelily Spojené státy do značné míry odlišným podmínkám ve srovnání s předešlými obdobími studené války. V čele Sovětského svazu stál Michail Sergejevič Gorbačov, tehdejší tajemník KSSS a pozdější první a poslední sovětský prezident. Gorbačov, vědom si neudržitelnosti současného kurzu zahraniční politiky, která vyčerpávala sovětské hospodářství, se rozhodl pro reformy, které se měly pokusit zmodernizovat sovětské hospodářství na jedné straně a sovětskou společnost na straně druhé. K tomuto cíli však bylo zapotřebí dalekosáhlých změn. Tyto změny nebyly pro svůj charakter sledovány s podezřením jen v konzervativních kruzích sovětské politiky, ale i mezi představiteli západního bloku. Především pak v USA, kde politika otevřenosti k Západu a vstřícnosti budila podezření, že jde o promyšlený tah nového vedení jak rozklížit spojence a zpochybnit americké postavení na evropském kontinentu.²⁰ Gorbačovovy reformy počítaly jak s vnitrostátními změnami v oblasti ekonomických, hospodářských, tak i politických práv, zároveň bylo zapotřebí i upravit podmínky v oblasti bezpečnosti a zahraniční politiky. V ekonomické oblasti to byl zákon o družstvech z května 1987, kdy bylo poprvé od Leninovy éry umožněno soukromé vlastnictví, a zavedením Glasnosti umožněna částečná svoboda slova. Roku 1988 započalo stahování sovětských vojsk z Afghánistánu. Mnohem zásadnější se však stalo oznámení, že Sovětský svaz opouští Brežněvovu doktrínu a umožňuje zemím východní Evropy rozhodovat o svých vlastních vnitřních otázkách, což se ukázalo být nejvýznamnějším rozhodnutím Gorbačovovy reformy zahraniční politiky. Konec

¹⁹ Tento podkladový materiál byl vypracován v roce 1992 týmem expertů pod vedením P. Wolfowitzem (tehdejšího náměstka ministra obrany USA) a I.L. Libbyho. (I.L. Libby působil na ministerstvu zahraničí v letech 1981-1985 v Raeganově administrativě, kde mu práci nabídl právě Paul Wolfowitz. V kariéře pokračoval v Pentagonu pod Wolfowitzem. Pak se stal asistentem Condoleezy Riceové v době její působnosti jako poradkyně pro národní bezpečnost v administrativě Georgie W. Buse, nynější ministryně zahraničí. V roce 2001 se stal Cheneyho chief of staff - ředitelem kanceláře viceprezidenta.

²⁰ Suchý P.(ed.),Kuchyňková P.,Rojčík O.,Vilímek P.: Zahraniční politika USA v devadesátých letech dvacátého století, Masarykova univerzita, Brno 2001.S.12

Brežněvovy doktríny přispěl k sérii politických převratů ve východní Evropě v průběhu roku 1989, v nichž skončily vlády komunistických stran.

V této situaci je formulována bezpečnostní strategie nové administrativy. Dokument pod označením NSS-1990 se však nevyznačuje překotnými změnami, které by upravovaly dosavadní logiku bipolárního konfliktu. Studenoválečnické terminologii byly podřazeny cíle i prostředky bezpečnostní strategie. Příčinu tohoto stavu lze vidět ve dvou skutečnostech. Zaprvé vnitřní transformace Sovětského svazu a sní i odpovídající tón na mezinárodních fórech byla spojenci, a především Spojenými státy, zpočátku, jak bylo již uvedeno, vnímána značně rozporuplně, zatímco západní veřejnost vnímala Gorbačova jako *Gentlmana z východu*. G. W. H. Bush, který mimo jiné působil i v letech 1976-1977 jako šéf CIA, vnímal tuto proměnu jako strategický tah ze strany Gorbačova. V jeho pojetí byla zasazena politika sovětského vedení do obdobného kontextu, jakým byla mírová hnutí v 70. a 80. letech, s cílem zapojit západní veřejnost proti jejím představitelům a uvolnit tak v důsledku spojenecké vazby. Pokud zvážíme hlasy, jež vzbudila politika nového sovětského vůdce na Západě, nešlo z pohledu americké administrativy o zcela plané obavy.

Právě otázka důvěry v politiku se ukázala opodstatněná v momentě, kdy vyšla najevo skutečná situace sovětské ekonomiky. Do té doby byl zahraničně politický přístup vždy formulován s ohledem na vojenské možnosti a schopnosti Sovětského svazu. Proto i administrativa George Bushe sr. stále vnímala jako hlavní hrozbu Sovětský svaz. *It is therefore clear that despite what the Soviets want the U. S. to believe, they remain the most significant threat to U.S. security interests.*²¹

A za druhé představoval Sovětský svaz pro bezpečnostní politiku Spojených států hrozbu, nejen pro historickou reminiscenci a jeho vojenské možnosti. Ale USA samy byly v důsledku těchto dvou faktorů v podstatě v zajetí studenoválečnického myšlení a logiky. Není proto náhodou, když i dokument NSS-1990 nesl podtitul *The Threat Is As Great As Ever*, či dále v textu k hrozbě ze strany Sovětského svazu. *One can therefore conclude that although the Soviets current National Security Strategy appears to reflect a "new thinking" in terms of its outlook towards the U.S. and its allies, the Soviet threat is as great today as it has ever been*²².

²¹ NSS-1990, National Security Strategy: The threat is as great as ever, <http://www.globalsecurity.org/>

²² tamtéž

Sovětská hrozba tedy stále zůstává stejná. Tento podtitul odrážel jak schopnost Sovětského svazu napadnout USA nukleárními zbraněmi a zničit je, tak i obavu z možného podcenění zahraničně politické situace, a tak případného vystavení USA i západních spojenců nepředloženým spekulacím vedoucím až k bezpečnostnímu ohrožení. Proto tak dokument odráží celkovou zahraničně politickou situaci svojí kalkulací nad nejasnou povahou současné politiky sovětského vedení, přestože je v podstatě již pro reálné užití v blízké budoucnosti zastaralý.

Hlavním strategickým principem Spojených států během Studené války byla strategie odstrašení *deterrence*, kdy případný nukleární úder ze strany Sovětského svazu se rovnal sebevražednému střetu, který nemohl skončit jinak, nežli naprostým zničením obou soupeřů²³. Dřívější strategií bylo zadržetí, *containment*, tedy strategie jejímž cílem bylo zadržet pronikající Sovětský svaz. Tato strategie byla platná až do vietnamského konfliktu, kdy byly podle George Kennana²⁴ špatně pochopeny příčiny tohoto konfliktu. Tyto strategie se staly odpovědí jak na případný první úder Sovětského svazu nukleárními zbraněmi a masivní přítomnost konvenčních vojsk Varšavské smlouvy na evropském kontinentu, tak na neustálou tendenci rozšiřovat nárazníkový pas.²⁵ Strategii zadržování čili *deterrence*, následně znovu odvrhl George W. Bush jr. pro její zastaralost a nekonceptnost, aby získal podporu pro svou vlastní bezpečnostní koncepci. Následně však přišli někteří autoři v odpovědi právě na působení Bushovy koncepce s oživením strategie zadržování.

Změny v devadesátých letech však ponechaly již ve svých počátcích prostor pro určitou kvalifikaci možnosti výskytu nového typu hrozeb, které již nemusejí souviset zcela s bipolárním střetem. Byl tak již v počátcích 90. let vysloven možný předpoklad, že existence jediné hrozby v podobě SSSR může nahradit širší spektrum vzájemně provázaných hrozeb. V souvislosti s tímto předpokladem je nutné uvést do kontextu s tehdejšími podmínkami postupný útlum soupeření Východu se Západem. Tento útlum spolu s pozdější širokou koalicí v Perském zálivu pod vedením USA logicky podporoval

²³ Tato strategie byla ve své podstatě později rozvedena v koncepci „hvězdných válek“, kdy byl Sovětský svaz uzbrojen v důsledku jeho špatné hospodářské situace a nedostávajících se moderních informačních technologií. Koncepce zastrašení či *deterrence theory* v podmínkách Studené války, známé jako *Mutual assured destruction* MAD, patřila v oblasti jaderné strategie k hlavním bodům, jež určovali vztah k SSSR. D.D.Yost, Americká vize: Nová strategická koncepce Spojených států amerických od září 2001, www.jura.uni-freiburg.de/

²⁴ Guzzini, Stefano: Realismus v mezinárodních vztazích a mezinárodní politické ekonomii, Brno 2004.

²⁵ Shapiro Ian: Politika zadržování: Staronová strategie proti světovému terorismu, Karolinum, Praha 2009

šíření takových úvah, jakou byla např. teorie Francise Fukuyami *The End of History and the Last Man*, které v konečném výsledku v soupeření USA a SSSR, kdy Spojené státy stanuly v čele vítězné koalice svobodného světa, viděli konečnou formu dějin zosobněnou právě v tomto vítězství liberálních demokracií.²⁶

Pod vlivem obdobných spekulací však zahraničně-politická realita odrážející postoje americké administrativy rozhodně tvořena nebyla, hlavní cíle byly stále formulovány z primárního pohledu jednoho nepřítele, a pokud snad zde bylo smýšleno v jiné formě, vždy to bylo předmětem alespoň udržení strategické výhody. Motiv strategické výhody se pak stal jedním z hlavních principů orientace americké zahraničně-politické strategie i v budoucnu.

2.2. Formulování nové bezpečnostní politiky USA

Stěžejními otázkami pro Spojené státy americké v oblasti zahraniční politiky a v nových parametrech formulované bezpečnostní politiky na počátku 90. let byly:

- Zamezení šíření zbraní hromadného ničení a na to navazující projekt protiraketové obrany, který získal v druhé polovině osmdesátých let nový funkční rámec po svém vyhlášení prezidentem Ronaldem Reganem.
- Konsolidace vlastních sil a vytvoření nové strategie pro budoucí postup v mezinárodním společenství. Jedním z prvních příkladů tohoto postoje byla podpora evropské integrace, která měla v dohledné době ulehčit americkému zapojení v Evropě při zachování stávajících vazeb uvnitř Evropy vážící se k Severoatlantické alianci.

Charakteristické byly pro dané období změny, k nimž došlo v důsledku posunu globálních ohnisek. Jestliže lze říci, že druhá polovina studené války byla ovlivněna posunem těžiště velmocenského soupeření směrem k třetímu světu, tak pád železné opony tuto skutečnost

26 Hlavní myšlenka této knihy přímo souvisí se změnami na počátku devadesátých let. Idea, kdy se lidstvo ocitne na konci svých dějin, protože neexistují životaschopné alternativy vůči tržní ekonomice a liberální demokracii, z pochopitelných důvodů sklídilo značnou pozornost a následně i poměrně velký prostor pro diskusi. Úspěch západního bloku postaveného na liberalismu a tržní ekonomice, porazivší socialistický experiment, zde byl vykreslen ne jako jeden z kroků v dějinách lidstva, ale jako její finální podoba.

jedině posílil. Tyto priority náleží do druhého období působení administrativy G. H. W. Bushe, tedy do období, jehož rámcem pro bezpečnostní strategii se stal projev *New world order* (Nový světový řád). Na tento projev navázal dokument *Defense Planning Guidance* (Směrnice pro obranné plánování). Akcelerujícími momenty pro revizi bezpečnostní strategie byla vojenská operace Pouštní bouře v rámci mnohonárodnostní koalice pod vedením Spojených států, a především pak změny, které se odehrály v roce 1991 na území Sovětského svazu, které vedly k jeho rozpadu spojenému s následnou demokratizační vlnou. Tyto události byly charakteristické nejen pro první období vývoje zahraniční politiky Ruské federace, ale zásadním způsobem ovlivnily bezpečnostní politiky Spojených států i jejich spojenců.

Zhroucení Sovětského svazu, vznik nových nástupnických států na jeho území, stejně tak jako sjednocení Západního a Východního Německa a v neposlední řadě i faktická nezávislost celého východního bloku, přiměly spolu s válkou v Perském zálivu Bushovu administrativu znovu zvážit bezpečnostní strategii. Zánik Varšavské smlouvy spolu s dělením sovětské armády na jedné straně sice snížil riziko, alespoň z pohledu Národní bezpečnostní strategie (NSS-1990), na druhé straně nástupce SSSR Ruská federace si do své nové existence přinesla hospodářské, ekonomické, sociální a národnostní problémy. Přesto to byl stát stále s mocenskými ambicemi, čehož si bylo vědomo nejen čtrnáct států, jež nově získaly nezávislost, ale i bývalé satelity Sovětského svazu ve střední a východní Evropě, které od počátku hledaly garanta své nově nabitě nezávislosti v západní Evropě, respektive ve Spojených státech. Vyjádřením těchto snah se stala *Londýnská deklarace* ze 6. července 1990.²⁷ Další pozůstatek dědictví po bývalém Sovětském svazu spočívalo v nebezpečí šíření zbraní hromadného ničení *weapons of mass destruction* WMD, kdy některé z nástupnických států, jmenovitě Ukrajina, Bělorusko a Kazachstán, disponovaly jadernými zbraněmi po sovětské armádě. Hrozilo jejich zneužití nejen tehdejšími vládami, ale i možnost přesunu do rizikových oblastí třetího světa.

²⁷ Suchý P.(ed.),Kuchyňková P.,Rojčík O.,Vilímek P.: Zahraniční politika USA v devadesátých letech dvacátého století, Masarykova univerzita, Brno 2001.S.16

2.3. Irák a první válka v Perském zálivu

V úvodu jsem nastínil, že pro bližší pochopení zdrojů každé ze tří amerických administrativ zvolím událost, která má zásadní význam pro americkou bezpečnostní politiku, a tak i rozšířování daného zdroje. Nelze se při této příležitosti při analýze administrativy G. W. Bushe sr. nepozastavit nad událostmi souvisejícími s již zde zmíněným rozpadem východního bloku. Tento rozklad bezpečnostní situace panující v zahraniční politice po více jak 40 let vedl k přelomovým změnám. V jeho průběhu se stal první událostí konflikt v Perském zálivu, který se již plně odehrával v režimu nového bezpečnostního prostředí. Na konci první války v zálivu již byl ustaven pokus institucionalizovat nové podmínky v duchu *New world order*. Z tohoto hlediska má tento konflikt a následné ustavení nového univerzalistického řádu zásadní význam pro tuto práci.

Je obecně známým faktem, že vztahy Spojených států s Irákem, tedy se Saddámem Husajnem, byly od íránské revoluce v roce 1979, dále v průběhu studené války a až do osudného Saddámova omylu, *vřelé*. Tedy alespoň co se týče bezpečnostní logiky formované během studené války, kdy Saddámův Irák hrál důležitou roli při stabilizaci regionu. Stabilizací zde byla myšlena pacifikace nejen Iránu, ale i samotného Iráku. Souvislý konflikt, či alespoň nepřátelství těchto dvou států, udržoval oba potencionální regionálního hráče v rámci strategicky významného regionu mimo hru.²⁸ Válečný konflikt mezi těmito dvěma státy v 80. letech značně zdevastoval jak lidské, tak materiální zdroje obou států, ale především zasáhl Irák, který si v té době držel poměrně vysokou životní úroveň. I přes značný zahraniční dluh byl Irák poměrně bohatou zemí. Jeden ID, tedy jeden irácký dinár, se pohyboval okolo dvou britských liber či tří amerických dolarů.²⁹ Přestože Spojené státy podporovaly Saddámův Irák nejen materiálem vojenského charakteru³⁰, hrozil Iráku bankrot. Irák se během dlouhé a vyčerpávající války s Iránem zadlužil jak u západních věřitelů, tak i u Sovětského svazu, jemuž dlužil i za vojenský materiál. Aby toho nebylo málo, Irák měl značné pohledávky, a to až do výše 80 miliard dolarů i u Saudské Arábie, Spojených Emirátu a Kuvajtu. A právě Kuvajt byl jedním ze států, který nepříjemně tlačil na Irák se splacením pohledávek. Tyto pohledávky ale Saddám vnímal

²⁸ Phyllis BENNIS – Denis J. HALLIDAY (Interviewed by David Barsamian), Iraq: The Impact of Sanctions and US Policy. In: ARNOVE (ed.), Iraq Under Siege, South End Press, 2000

²⁹ Rai, Milan: War plan Iraq, The reasons against war on Iraq, Arrow 2002.S.41

³⁰ Prezident Bush se zasadil proti jakémukoliv postupu proti Iráku na půdě Senátu v souvislosti s plynovými útoky na vlastní Kurdskou menšinu místo toho zdvojnásobil zemědělskou subvence Iráku. GALBRAITH, The End of Iraq

jako pomoc v boji za *Arabskou věc*, nikoliv jako půjčku. Saddám vnímající válku s Iránem jako boj za obranu arabského života, byl nejen nepochopen, ale i jeho snaha vyjednávat zvýšením své vlastní produkce ropy spolu se snížením produkce ostatních arabských členů OPECU neuspěla.³¹ Saddám se proto rozhodl jednat a po konzultacích v červenci 1990 s americkou velvyslankyní April Glaspine nabyl dojmu, že má od USA volnou ruku, když si diplomaticky strohé sdělení *we have no opinion on inter-Arab disputes, like your border dispute with Kuwait*,³² vyložil jako tichý souhlas pro své plány.

O několik dní později se již stal Irák prioritou americké politiky, ale naneštěstí pro Saddáma trochu jinak, nežli si on sám představoval, a to když irácké tanky překročily Kuvajtskou hranici. Hned od počátku byla zároveň aktivována irácká opozice, která čekala na svou příležitost. Mezitím se dala do pohybu i americká diplomacie. Dne 2. srpna byla uvalena nejtvrďší rezoluce 661, kterou kdy Rady bezpečnosti OSN přijala. Rezoluce 661 uvalila sankce na Irák, dokud se nestáhne z Kuwaitu, šlo tedy o donucovací rezoluci, v jejímž rámci bylo uvaleno embargo na veškerý export a import³³. Zároveň tehdejší ministr obrany Dick Cheney přiměl saudskou královskou rodinu k souhlasu s umístněním amerických ozbrojených jednotek na jejich půdě, což se z budoucího hlediska stalo velmi problematickým bodem. Na půdě Rady bezpečnosti byla přijata rezoluce 678 opravňující užití síly, pokud Irák neopustí Kuwait do 15.1.1991. Následná diplomatická cesta ministra zahraničí Jamese Bakera po zemích středního východu a Evropy vynesla nejen podporu a účast široké mezinárodní koalice čítající 35 států, ale především i finanční podporu, která vedla k tomu, že Spojené státy na válce finančně profitovaly.

Byla to právě mezinárodní podpora, která umožnila prezidentu Bushovi ustavit širokou koalici čítající i arabské státy, ale i získání mandátu OSN. Tento postup je bezprecedentně důležitý nejen pro formování americké politiky směrem po iráckém tažení v souvislosti s již zmíněným *New world order*, ale je důležitý i pro budoucí administrativy a jejich budoucí hodnocení zahraniční politiky ve vztahu k mezinárodnímu společenství reprezentovanému OSN. Jak lakonicky napsal Nasser Aruri, mandát OSN byl důležitý pro George H. Walkera Bushe, zatímco Bill Clinton jej nezískal, George W. Bush jr. o mandát

31 Peter W. GALBRAITH, *The End of Iraq: How American Incompetence Created a War Without End*. New York: Simon & Schuster, 2007.S.37

32 tamtéž,S.38

33 následně Center for Economic and Social Rights (CESR), povolil dovoz v případě striktně lékařských a humanitárních případech, Dr. Peter L. PELLETT, *Sanctions, Food, Nutrition, and Health on Iraq*. In: ARNOVE (ed.), *Iraq Under Siege*, South End Press, 2000.S.

ani seriózně neusiloval.³⁴ Nicméně v době během irácké krize, tedy té první v 90. letech, panovalo s působením Spojených států a mezinárodního společenství krátce po konci studené války přesvědčení o nástupu nové epochy. Spojenými státy znovu jako by našly důvěru v OSN – i tak působila nová konstalace na mezinárodní scéně, která šla proti historické zkušenosti Spojených států se Spojenými národy, především v 70. a dále i v 80. letech charakterizovanou takzvanou většinou vystupující proti USA, ironicky nazývanou G77.³⁵ Jejím vyjádřením měl být právě *New world order*. Než se však dostaneme k jeho znění, je zde několik bodů, které je v souvislosti s válkou v Perském zálivu důležité zmínit. Tyto body jsou buď vzhledem k působení USA během první války v Perském zálivu kontroverzní, nebo mají význam pro následující období či jsou důležité pro zpětné hodnocení zdroje zahraničně-bezpečnostní politiky USA.

V tomto směru je důležité zmínit otázku embarga. Rezoluci 661 Rady bezpečnosti nahradila již po konci války rezoluce 687, jejímž cílem bylo uvalení ekonomických sankcí do té doby, dokud nebude ověřeno zničení biologických a chemických zbraní. Sarah Graham-Brown k rezoluci 687 řekla: *If Resolution 661 had been a coercive measure, the new post-war resolution could also be regarded as punitive.*³⁶ Stejně jako měla být provedena kontrola, zda irácký jaderný program není schopen vyvinout či zda nevývíjí atomovou zbraň. Na inspekcích se podílel UNSCOM UN Special Commision zodpovědný za biologické a chemické zbraně a IAEA International Atomic Energy Agency zodpovídající za jaderný program. V případě rezoluce 687 jde především o dva specifické články. Paragraf 21 a 22.

Paragraf číslo 21 hovořil o zrušení (omezení) sankcí na import zboží do Iráku poté, co bude zvážena politika a praxe plnění relevantních rezolucí Rady bezpečnosti OSN iráckou vládou. Takovéto znění svazovalo k poměrně širokým a nevyjasněným závazkům.³⁷

Paragraf 22 se týkal restrikcí uvalených na irácký export a související finanční transakce. Zde bylo ukončení sankcí mnohem jasněji formulováno, nicméně k této části se dostaneme, až v souvislosti s Clintonovou administrativou.

³⁴ Aruri, Nasser: *America's War Against Iraq: 1990–2002*. In: ARNOVE (ed.), *Iraq Under Siege*, South End Press, 2000. S. 36

³⁵ Peterson J., Pollack M.A.: *Europe, America, Bush Transatlantic relations in the twenty-first century*, London 2003.

³⁶ Rai, Milan: *War plan Iraq, The reasons against war on Iraq*, Arrow 2002. S. 45

³⁷ na příklad později měla být do seznamu relevantních rezolucí zahrnuta i sankce číslo 688 ted sankce, která byla přijata, až po zmíněné 687, Rai, Milan: *War plan Iraq, The reasons against war on Iraq*, Arrow 2002. S. 46

Dále jde o kontroverzní nabádání Iráčanů ke svržení Saddáma, jehož se dopustil americký prezident 15. února 1991, když vyzýval irácký lid: *...the Iraqi military and the Iraqi people to take matters into own their hands and force Saddam Hussein, the dictator, to step aside, and then comply with the United Nations resolutions and rejoin the family of peace-loving nations...*³⁸. Následně byla tato volání po sesazení dementována s odůvodněním, že byly vyzvány ozbrojené složky, nikoliv obyčejný lid. Důsledky tohoto aktu byly děsivé – jak na jihu ,tedy v části, kde mají většinu Šíité, tak na severu, tedy pro změnu v Kurdské oblasti, došlo v důsledku příslibu podpory amerických ozbrojených složek k povstání, které bylo bez pomoci zvenčí poměrně lehce zpacifikováno za cenu masakru Šíitů i Kurdů. Skutečným cílem americké politiky bylo totiž svržení Saddáma, nikoliv režimu jako takového, jak prohlásila zástupkyně šéfa National security council pro oblast Středního východu Richarda Haasse Sandy Charles: *Our policy is to get rid of Saddam Hussein, not his regime.*³⁹ Naneštěstí si volání amerického prezidenta k povstání vyslechli Ti, jimž nebylo směřováno, tedy Šíité a Kurdové, u nichž by případný úspěch mohl vést k destabilizaci, či dokonce rozpadu země. To by nelibě nesl nejen turecký spojenc s početnou kurdskou menšinou na jihu, ale nepřátelský Irán by uplatnil vliv s největší pravděpodobností nad Šíitskou menšinou na jihu země⁴⁰. Přes veškerá prohlášení tak cíle americké administrativy zůstaly stejné jako za irácko-iránské války, tedy stabilizace a pacifikace oblasti. Poté co médií proběhly záběry upálených kurdských civilistů, odhodlaly se Spojené státy spolu se svými spojenci k ustavení bezletových zón na severu na 36° severní šířky a jihu země k ochraně Kurdů a Šíitů. Zatímco na severu měli bezletové zóny určitý smysl,⁴¹ na jihu, kde byl přístup k Basře a jiným městům po pozemní komunikaci bez komplikací, byla omezení pro irácká letadla zbytečná. Zajímavé ohlednutí na působení americké vlády během povstání na severu a jihu země nabídl tehdejší ministr obrany Dick Cheney, který komentoval skutečnost, že americká armáda nevstoupila do Iráku během povstání. *I Think if we had done that we would have been bogged down there for a very*

38 Galbraith W.Peter: *The End of Iraq: How American Incompetence Created a War Without End*. New York: Simon & Schuster, 2007.S.44

39 tamtéž,S.46

40 o náklonnosti k šítskému Iránu, nemůže být pochyb tato skutečnost byla jasně patrná i po konci druhé války v Perském zálivu, kdy vážně hrozilo rozdělení Iráku. Thomas E. RICKS, *Fiasco. The American Military Adventure in Iraq*. New York: The Penguin Press, 2006.

41 Bezletové zóny platili jen pro letadla, pro vrtulníky ovšem generál Norman Schwarzkopf udělil výjimku a to i včetně ozbrojených vrtulníku, smysl bezletových zón byl tak značně narušen.

Galbraith W.Peter: *The End of Iraq: How American Incompetence Created a War Without End*. New York: Simon & Schuster, 2007.

*long period of time with the real possibility we might not have succeeded.*⁴² Skutečnost, že jako viceprezident 43. amerického prezidenta Spojených států vedl USA do té samé země, v níž zabředly ozbrojené složky USA na dlouhých 7 let, je na pováženou. Obdobně i provizorní řešení s bezletovými zónami, které v podstatě oddělilo kurdskou část od Iráku a vytvořilo takřka dokonalou autonomní oblast, tím spíše podpořilo tendence k odtržení.

A konečně zde můžeme identifikovat tři hlavní strategické důvody, které jsou shodné jak pro první válku v Perském zálivu, tak i pro druhou.⁴³ Především to je rekonstrukce amerického vlivu, který je po konci studené války, a tím spíše po obou válkách v Iráku neoddiskutovatelný. To bylo i v skutku cílem americké politiky dosáhnout takového postavení v regionu. Počátky této politiky jsou patrné v podstatě již od administrativy prezidenta Eisenhowera, za jeho působení byl tento region označen jako životně důležitý pro americké zájmy, tomu i odpovídá podpora šáha v Íránu do jeho svržení v roce 1979 a následně vyvážení islámistického Iránu podporou Saddáma. Přestože si USA udržují dlouho době silnou pozici poté, co v regionu převzaly úlohu po Velké Británii, jejich pozice po válce v roce 1991 a následně 2003 je bezkonkurenční a bez potřeby jakékoliv legitimizace.

Dále je to mezinárodní stabilita, která je důležitá pro zachování ekonomických a strategických zájmu zosobněných v dominanci USA. Mimo jiné jedním z motivů války v roce 1991 byla i obava z ekonomické recese, již by mohl Saddám podle tehdejších odhadů způsobit USA.⁴⁴

Posledním důvodem byla zkouška jak vlastních schopností, tak i svým způsobem mezinárodního společenství po konci studené války. Pacifikace Saddáma, a tím spíše bezprecedentní vojenská dominance Spojených států, jen umocnily mezinárodní podporu. Toto tažení nejen dávalo jasně najevo potencionálním vyzyvatelům americké intence, ale zároveň bylo jedním z prvních podmětů k transformaci americké armády z principu jeden proti jednomu na teoretický scénář, kdy USA byly nasazeny ve dvou až třech menších válečných konfliktech.

42 tamtéž,S.59

43 Aruri,Nasser: America's War Against Iraq: 1990–2002. In: ARNOVE (ed.), Iraq Under Siege, , South End Press, 2000.S.39

44 tamtéž,S.37

Válka v Perském zálivu jako konflikt nejen tedy prověřila americkou připravenost na konflikty nového typu, ale především, jak již bylo řečeno, potvrdila dominanci USA jak v samotném blízkovýchodním regionu, tak i celoplošně v rámci mezinárodního prostředí. V tom to směru byl i projektován již zmíněný *New world order*. Tento projev byl přednesen 11. září 1990 prezidentem George H. W. Bushem. *New world order* měl dát rámec americkému působení ve světě a v nadcházejícím období určovat priority americké zahraniční politiky. V širším zorném poli nelze tento projev odkazující se na Nový světový pořádek, stojící na základech mezinárodní práva a pořádku, vnímat jen jako shluk idealistických frází čerpajících z americké politické tradice, která halí vlastní realistické vnímání pozice USA ve světě. Text kontrastuje s přímočarým realismem studené války, které byl dílem pravidel, jež byla vnímána pod kalkulem hry *nulového součtu*,⁴⁵ a partneři vždy neodpovídali povaze vnitřních poměrů dané supervelmoci.

Stejně tak i poměry během studené války vedly k nerespektování a záměrnému zneužívání mezinárodního práva jako v případě OSN a otázky G77 namířené proti USA v sedmdesátých letech. Text *New world order* lze tedy interpretovat: jako interpretace mezinárodního práva, které tu vždy bylo, ale až nyní se mu dostalo podmínek a prostoru pro jeho uplatnění (v tomto směru lze do jisté míry sledovat paralelu mezi Wilsonovou pozicí po první světové válce a podmínkami po konci studené války), nicméně zde nastíněné zájmy spolu s příkladem úlohy USA v iráckém povstání nechává tušit hodnověrnost této proměny. Perský záliv byl výsledkem konce studené války nově vzniklé situace související se stažením Sovětského svazu a jeho následným rozpadem. Bezpečnostní politika USA bez rovnocenného vyzyvatele čelila tak kromě potencionálních vyzyvatelů spíše kvalitativně odlišnému novému druhu deteritorializovaného nepřítele, kterými se staly teroristické a separatistické skupiny, jejichž potenciál rostl s možnostmi obstarání si WMD skrze zdroje bývalé SSSR. Odpovědí na tuto skutečnost se měla stát stabilizace vybavení bývalé sovětské armády v rukou nových států (Ukrajiny, Běloruska, Kazachstánu a Ruské federace) a zabránění možnosti šířit tyto zbraňové systémy mimo území těchto zemí.

Reálná hrozba nekontrolovatelného šíření WMD spolu s konfliktem v Perském zálivu poskytla americké administrativě prostor pro udržení v rámci projektu *New world order*

⁴⁵ Teorie nulového součtu se váže především k první polovině Studené války kdy strategie zadržování nabrala povahy konzervace statusu quo a kdy jakýkoliv zisk byl vnímán jako automatická ztráta konkurenta. Tento přístup zejména v intencích jaderných mocností nabíral nebezpečný scénář rozuzlení, proto pod dojmem vlastních omezených možností byla tato pozice opuštěna.

stupeň amerického zapojení na takřka nezměněné úrovni i po konci studené války. *Bush-otec podržel rovnici mezi obranou národní bezpečnosti na straně jedné a obhajobou mezinárodního řádu a univerzální svobody na straně druhé. Bezpečnostní ohrožení bylo redefinováno tak, aby pod něj spadaly i střední či oblastní mocnosti a periferní „státy-darebáci“ rouge states, které evidentně nemohly ohrožovat globální mocenskou rovnováhu.*⁴⁶ Byly to tedy státy, které po konci studené války ztratily svůj vyděračský potenciál, a zároveň si udržovaly bez ohledu na změny v rámci mezinárodního systému svůj vlastní řád, který nebyl schopen kooperovat s vnějším světem jako v případě Severní Koreje či byl ostrakizován jako v případě Iránu, Lybie, Iráku. V tomto směru byl i Irák vhodným příkladem, jak očekávajícímu mezinárodnímu společenství předvést sílu a tím jej ubezpečit, že ať už se stalo se SSSR cokoliv, USA zůstávají hypervelmocí.⁴⁷ Nešlo zde již o soupeření dvou relativně stejně silných bloků, ale o existenci jedné supervelmoci a několika různě silných regionálních mocností, jejichž vztah k USA a jejich zájmy se různily. Realizace plánu protiraketové obrany, kterou započal Ronald Regan, tak získala v daných podmínkách nový význam. Základní podmět, tedy potenciální hrozba odvíjející se od možností tzv. *rogue states* (nových lokálních vyzyvatelů), se kvalitativně značně lišila a byla nižší ve srovnání s rizikem, které přinášel Sovětský svaz. Existence tohoto nového druhu nepřítele však v artikulaci bezpečnostní strategie i *New world order* toto riziko nikterak nesnížilo a pomohla udržet stupeň zapojení USA ve světě na takřka nezměněné úrovni.

Defense Planning Guidance (Směrnice pro obranné plánování) byly výrazem jak po NWO zformulovat jasnou a ucelenou koncepci NSS pro Spojené státy v nadcházejících letech. Nosnou myšlenkou dokumentu formulovaného v roce 1992 byl požadavek, aby si USA ponechaly, respektive dále rozvíjely svůj potenciál pro odstrašení eventuálních konkurentů, kteří by chtěli aspirovat na větší regionální, nebo dokonce globální roli. Tato strategie spočívala na dvou principech – USA měly zabránit vzestupu jakéhokoli rivala a své bezkonkurenční mocenské postavení měly využít k šíření západních hodnot a k zajištění amerických zájmů. V tomto bodě se poprvé výrazněji zapojují do tvorby zahraniční politiky i po konci studené války i neokonzervativci. S Bushovou politickou linií vtisknutou do NWO spojuje neokonzervativce především jejich idealisticky rozměr

⁴⁶ Barša P.: *Hodina Imperia*, Masarykova univerzita, Brno, 2003. S. 47.

⁴⁷ Bennis, Phyllis– Halliday, J. Denis: (Interviewed by David Barsamian), *Iraq: The Impact of Sanctions and US Policy*. In: ARNOVE (ed.), *Iraq Under Siege*, South End Press, 2000

artikulace zájmů vycházející z wilsonismu. Nicméně Bushova pozice byla výrazem šikovně artikulovaného partikulárního národního zájmu Spojených států, který v daném období byl shodný s postupem v rámci OSN a obecně univerzalistickou rétorikou. Naopak z pozice neokonzervativců šlo o ideologickou podstatu jejich východiska artikulující pozici USA a její role ve světě. USA jako jediná supervelmoc, jako první republika svobodných, nesmí rezignovat na svou roli vůdce demokratického tábora, neboli dějinná role USA ještě neskončila. Proto USA měly využít dané situace a své vedení si podržet. V rámci obou pozic je patrná vůle udržet vedení Spojených států, rozdíl však je patrný především v účelu této moci, již měly Spojené státy hájit. Vedle konzervativního veterána z dob studené války tak stáli neokonzervativci spojující realistické úsilí především k vojenským aspektům moci spolu s idealistickou koncepcí. Tento hlavní rozdíl pak byl v rámci praktické linie charakterizován zejména rozdílným přístupem k (ne)osvobození Iráku během první války v zálivu. Pozice neokonzervativců však byla ve srovnání s obdobím po 9/11 mnohem skromnější v rámci administrativy George H. W. Bushe. Jedním z hlavních dokladů jejich působení je především již zmíněný dokument *Defense Planning Guidance*, z kterého jsou i patrné motivy a záměry tohoto proudu.

Podle dokumentu *Defense Planning Guidance* se USA neměly stát světovým četníkem, který je odpovědný za potírání všeho zlého, jak se před světovou veřejností často snaží prezentovat. Jejich úlohou mělo být selektivní řešení těch problémů, které jasně souvisejí s národními zájmy USA⁴⁸. Dokument jasně formuloval tři hlavní cíle.⁴⁹ Americké politické a vojenské strategie by měly být schopny zabránit vynoření potenciálního rivala jak na globální, tak i na regionální úrovni.⁵⁰ Dále by USA měly zabezpečit americké zájmy a

48 Autorem dokumentu byl P. Wolfowitz (tehdejšího náměstka ministra obrany USA) a I.L. Libbyho (budoucího ředitel kanceláře viceprezidenta Cheneyho) tvůrci tohoto dokumentu, chtěli jasně vymezit roly Spojených států v nadcházejícím období. Oba dva patřili k neokonzervativnímu táboru a jejich vliv v součinnosti s americkou zahraniční a bezpečnostní politikou měl teprve přijít, nikoliv, však v následujícím volebním období.

49 Excerpts from 1992 draft "defense planning guidance" <http://www.pbs.org/>

50 There are three additional aspects to this objective: First the U.S must show the leadership necessary to establish and protect a new order that holds the promise of convincing potential competitors that they need not aspire to a greater role or pursue a more aggressive posture to protect their legitimate interests. Second, in the non-defense areas, we must account sufficiently for the interests of the advanced industrial nations to discourage them from challenging our leadership or seeking to overturn the established political and economic order. Finally, we must maintain the mechanisms for deterring potential competitors from even aspiring to a larger regional or global role.

šíření amerických hodnot.⁵¹ A konečně Spojené státy musejí být připraveny vést unilaterální akci.⁵²

2.4. Zdroj národní identity zahraničně-bezpečnostní politiky George H. W. Bushe sen.

Působení prezidenta Bushe staršího na počátku 90. let v oblasti zahraniční politiky, především pak v otázkách spojených s národní bezpečnostní strategií, bylo charakteristické ztrátou globálního vyzyvatele SSSR a v důsledku toho snah o formulování nové bezpečnostní strategie. Ztráta potencionálně vyrovnaného soupeře a rekvalifikace bezpečnostních priorit jak v dokumentu *New world order*, tak i v jeho již poměrně jasném vymezení v *Defense Planning Guidance*, přinesla jak hodnocení potencionálních nových rizik, tak i potvrzení témat, která v sobě obsahují kontinuitu jako zastavení proliferace WMD z dob studené války. Stejně tak zde byla doplněna otázka terorismu v jeho novodobé podobě, která se měla teprve stát výrazným motivem pro budoucí administrativy. Z našeho pohledu však za nejdůležitější platí potvrzení dominance a odhodlání jednat i odradit potencionálního vyzyvatele, specifikem pak Bushovy administrativy byla podpora, jíž dosáhl na půdě OSN a která mu umožnila konstituovat *New world order* v takovém znění, jež akcentovalo americké postavení s odkazem na demokratický ethos potencionálu humanitárních intervencí, jež měly svou záštitu v OSN. Proto z tohoto popudu je administrativa 41. prezidenta Spojených států G. H. Walker Bushe vnímána jako intervencionalistická, tedy jde o wilsonovský vklad. Na jedné straně se Bushova politika drží mezinárodních pravidel a principů zosobněných mezinárodním právem (hovoříme zde v souvislostech po konci Studené války), které obsahují i výrazný idealistický profil. Odkaz na právo na nový světový řád tak plně koresponduje s wilsonovskou ideou společenství po konci první světové války. Na druhou stranu Bushovo společenství bylo společenstvím mocí, a zde rozhodně nešlo o společenství stejně vyrovnaných partneru, naopak šlo o prokazatelnou dominanci Spojených států, které měly být garantem Nového řádu. V podstatě však nejde zase až o tak velký odklon, ve Wilsonově ideji byly Spojené státy rovněž vzorem, nicméně bez dostatečné síly, byly jen

⁵¹ According to the draft document, the U.S. should aim "to address sources of regional conflict and instability in such a way as to promote increasing respect for international law, limit international violence, and encourage the spread of democratic forms of government and open economic systems.

⁵² The document states that coalitions "hold considerable promise for promoting collective action, but it also states the U.S. should expect future coalitions to be ad hoc assemblies formed to deal with a particular crisis and which may not outlive the resolution of the crisis.

vzorem mravním, nikoliv dominantním, jímž jsou USA po konci Studené války. A právě moc je další prvek v Bushově zahraniční politice, ať už to bylo samotné působení v Perském zálivu, když mluvíme přímo o konfliktu, či naopak odmítnutí podpory iráckému povstání. V obou případech jde o jasný příklad demonstrace vlastní představy uspořádání daného regionu, které referuje stabilizace dle vlastních národních zájmů. Obdobně i ve Wilsonově představě byla Společnost národů vyjádřením amerických představ, nemusíme však hovořit ani o SN. Čím jiným je i Wilsonovo právo na sebeurčení, které dalo mezinárodní posvěcení nové mapy střední Evropy, včetně Československa? Bushova administrativa se v tomto směru více nežli úspěšně shoduje s wilsonovskými motivy, je to především díky bezprecedentní situaci po konci studené války, které vyvolalo očekávání na všech stranách. Z toho pohledu následující administrativy měly o poznání ztíženou situaci.

3.0. 90. léta a osm let intermezza demokratické administrativy

Když jsme hovořili o George H. Walker Bushovi, vyzdvihli jsme dvě základní události. Šlo o konec studené války, respektive s tím související transformaci v zahraničně bezpečnostních vztazích a následně první válku v Perském zálivu, která významným způsobem napomohla definovat v rámci projektu *New world order* principy zahraničně bezpečnostní politiky Spojených států. Dříve nežli se dotkneme událostí, jež měly určující charakter na působení nově zvolené demokratické administrativy Billa Jeffersona Clintona. Rád bych zde uvedl některé důležité aspekty, které z mého pohledu mají mimořádný význam nejen pro demokratickou administrativu, ale i ostatně na administrativu 43. prezidenta USA George Walkra Bushe jr.

Status jediné supervelmoci od počátku devadesátých let dozajista přinesl Spojeným státům mnohé výhody spojené s vedením organizací ekonomického charakteru, jako je WTO a Světová banka, tak i vojenského, jako je NATO, či jiných organizací spíše regionálního charakteru. Na druhé straně globální vedení takového rozsahu je v rámci mezinárodních vztahů nevídanou zkušeností, a to jak pro mezinárodní společenství, tak i pro samotné Spojené státy. Tato role nabízí relativní svobodu rozhodování, nicméně tato svoboda je bedlivě střežena světovým veřejným míněním neboli, jak napsal Noam Chomsky, Světovým veřejným míněním, které pro svou vzrůstající sílu označil druhou supervelmocí.⁵³ Amerika tak teoreticky může cokoliv, nicméně její vlastní politická tradice s ohledem jak na vnitřní, tak i zahraniční politiku jí nutí k formulaci takové zahraniční politiky, která zahluje národní zájmy do univerzalistické rétoriky (jako je svoboda, demokracie a lidská práva). Světové veřejné mínění a vůbec mezinárodní společenství pak tuto praxi ostražitě sleduje, v této situaci je pak americká pozice značně limitována a neodpovídá jejím možnostem. Do určité míry tuto skutečnost vystihuje název knihy Joseph S. Nye, Jr. *Paradox americké moci, proč se jediná supervelmoc nemůže obejít bez ostatních*.

Tento název postihuje dvě roviny. Zaprvé rovinu, která zde již byla nastíněna a vztahuje se k americké politické tradici, jež je ostatně i předmětem této práce. Ta americké *policy makery* značně limituje a tato skutečnost se odráží v americké zahraničně-politické tradici,

⁵³ Chomsky, Noam: Hegemonie nebo přežití, americké tažení za globální nadvládou, Mladá fronta, Praha 2006.

kteřou kritizovali již Morgenthau či Kissinger. Druhá rovina je však poměrně novým fenoménem, odráží přeměnu Spojených států v jedinou supervelmoc. Ta je však spojena i s takovými událostmi, jako je transformace systému národní bezpečnosti, která již není plně v rukou národních států, jde tedy o vzrůstající propojenost světa a nejen skřze komunikační, finanční, kulturní a bezpečnostní kanály. Přesto přednostně zde ale hovoříme o transformaci jak světové ekonomiky, tak především revoluce na poli vědeckotechnickém s jejím přesahem v oblasti globální komunikace, jež je obecně označovaná jako globalizace.

Globalizace je v současnosti asi nejskloňovanějším pojmem, automaticky je však ve většině případů tento proces propojování světa na základě technického pokroku zjednodušen jen na svou ekonomickou rovinu, která je ale na druhé straně jen vedlejším produktem globalizace. Z globalizace se stal nový druh náboženství, které má jak své věřící, tak i stejně odhodlané nepřátele. V devadesátých letech se globalizace stala přijatelnou alternativou, kterou podporoval prezident Clinton.⁵⁴ Celková atmosféra otevírání hranic a likvidace bariér byla pro pokračující propojování světa jen logickým důsledkem ústícím v propojení globálního hegemonu spolu s ekonomickou globalizací (obdobně jako prezident Theodor Roosevelt vedl USA do evropské velmocenské hry tak obdobně prezident Clinton v 90. letech zapojil pod svým vedením Spojené státy do nového kola ekonomické liberalizace globálního trhu). Jinými slovy, globalizace se od počátku neprojevovala jen ve svém ekonomickém rozměru, byla posléze přijatelná pro americké národní zájmy nejen tedy ekonomické. Stejně jako globalizace vyvolává protichůdné reakce i americké vedení. Globalizace, která upevňuje národní převahu Spojených států, tak i zároveň podporuje protiamerickou smršť.⁵⁵

Globalizace je v podstatě ve své nejjednodušší podobě odrazem současných poměrů, otevírání se národních států, které na jedné straně pozvolna ztrácejí svoji suverenitu a které se stávají v jednotlivých, donedávna výsostných právech států více závislymi a více zranitelnými. Obdobně jako Spojené státy, pro které je pocit zranitelnosti novou doposud neprožitou zkušeností. Spojené státy a globalizaci však spojují i další skutečnosti. Kromě

⁵⁴ Clinton věřil, že globalizace pomůže otevřít Rusko a že tržní mechanismy pomohou samovolně restrukturalizovat jak hospodářství spolu s ekonomikou tak i veřejný a politický život jak dnes víme byla to chyba. Obdobně je i zmiňován příklad Číny zde však nešlo o tržní mechanismy, ale spíše specifický druh osvícenských reforem, které odrážejí kulturní charakter země. Brzezinski, Zbigniew: Volba: globální nadvláda nebo globální vládnutí, Praha 2004

⁵⁵ Brzezinski, Zbigniew: Volba: globální nadvláda nebo globální vládnutí, Praha 2004. S. 165

smíšených názorů světové veřejnosti je to i absence pozitivního obsahu, poselství, které je zapotřebí komunikovat s veřejností. Místo toho je globalizace se všemi svými negativy spojována právě se Spojenými státy, kterým se rovněž během svého působení na mezinárodní scéně v 90. letech nepodařilo úspěšně komunikovat vlastní představy o své úloze v rámci mezinárodního společenství. Do značné míry je to i nejasnou představou o globální, demokratické a mocenské roli, kterou by měly hrát.⁵⁶

Z výše uvedeného vyplývá, že se Spojené státy nalézají v bezprecedentní pozici. Jejich globálního působení je především dané vojenskou silou, jejíž převaha se po konci Studené války v podstatě zněkolikanásobila, dále ekonomickou silou a inovativním přístupem ve vědecko-technické sféře a konečně a především dominancí americké kultury, která je patrná v současnosti ve všech aspektech lidského života. I přes takto okázalou dominanci je americká moc v některých složkách mocenském statusu limitována. Nejmarkantněji je tato realita patrná v rámci mezinárodního fóra, tedy Spojených národů.

Tato instituce vznikla po konci studené války a už tehdy její realistický prvek v podobě Rady bezpečnosti neodpovídal plně tehdejšímu poměru, tím méně dnešním. Během studené války bylo OSN pro zahraničně-bezpečnostní politiku USA od poloviny sedmdesátých let neprůchodnou institucí, a to především díky tzv. G-77 neboli opozicí tvořenou převážně rozvojovými zeměmi. Dnes stojí Spojené státy v pozici, kdy volí mezi dvěma přístupy: multilaterálním a unilaterálním. Jinými slovy, snaží se získat alespoň podporu dostatečného množství mezinárodního společenství, které legitimuje politiku USA. Cela devadesátá léta, až po klíčovou druhou válku v Perském zálivu, jsou hledáním cesty, jak proplout mezi úskalím národního zájmu a ostražitým míněním mezinárodního společenství. Přirozeně tak toto období vyprodukovalo dva základní tábory, v rámci nichž se vede debata nad přístupem americké zahraniční politiky. Clintonově administrativě v tomto aspektu náleží specifické místo, které postihuje dva klíčové aspekty.

Zprvce to byla první administrativa, která skutečně vstoupila do role supervelmoce, kde se projeví všechny aspekty tohoto postavení. Tato role pak byla spojena s mnoha očekáváními. Zadruhé od druhé poloviny již prvního funkčního období demokratické administrativy bylo pole působnosti v mnohém limitováno právě vzrůstajícím nesouhlasem nad působením prezidenta Clintona, především v zahraničně-bezpečnostních otázkách.

⁵⁶ Brzezinski, Zbigniew: *Volba: globální nadvláda nebo globální vládnutí*, Praha 2004

Vyjádřením nesouhlasu byla pak právě ona diskuse, která se ve zjednodušené formě týkala rolí Spojených států, a zejména pak jejich závazků a limitů americké moci. Do značné míry byla opozice reprezentována jednak republikánskou stranou, která již od druhé poloviny prvního funkčního období oplývala většinou v senátu, tak především radikálním křídlem v podobě neokonzervativců. Tato republikánská většina se posléze projevila jak v obnovení programu hvězdných válek, konkrétně protiraketové obrany, tak i v dosazení republikána na post ministra obrany (William S. Cohen). Clinton byl dále limitován především v kontrasignaci ve věci mezinárodních smluv, které by omezily americké možnosti rozhodování v oblastech, jako je např. ekologie, s přímými důsledky pro ekonomiku Spojených států. V tomto směru šlo o kontroverzní Kjótský protokol,⁵⁷ z hlediska vojenských zájmů zde jde především o otázku nášlapných min či Mezinárodní trestní tribunál.⁵⁸

Clintonova administrativ tak již od počátku přežívala ve stádiu latentní války mezi dvěma přístupy. Multilaterální přístup byl přístup z podstaty Clintonovou administrativou preferovaný, nikoliv ale jediný možný, jak se ukázalo v případě Kosova. Pro mezinárodní společenství, které rychle vystřízlivělo z počátku 90. let, bylo nelehké ho vždy následovat. Tato skutečnost vedla i k definici vitálních zájmů, které se snažily rámcově stanovit pravidla pro volbu postupu a podmínek nutných k jejich aktivaci. I přes rámcový pokus podchytit americkou zahraničně-bezpečnostní linii v průběhu 90. let vyznačovala se americká zahraniční politika absencí určujícího tématu, které by nahradilo jednoznačná dělení z dob studené války. Byly zde politiky jak *Russian first* či obdobné tendence směrem k Číně, dialog se Severní Koreou, ale i bezprecedentní podpora Evropské integrace.⁵⁹ Přes všechny tyto dílčí úspěchy byl poměrně široký záběr v konečném součtu spíše handicapem. Charakteristickým ukazatelem je pak poměrně rozpačité hodnocení tzv. humanitárních intervencí, které se vážou již k předchůdci prezidenta Clintona.

⁵⁷ Kjótský protokol se Clinton ani nepokoušel předložit Senátu, takže jeho odmítnutí se chopila, až následující administrativ, prezidenta G.W. Bushe jun.

⁵⁸ <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=563>

⁵⁹ Peterson J., Pollack M.A.: Europe, America, Bush Transatlantic relations in the twenty-first century, London 2003.

3.1. William Jefferson Clinton 1993-2001

Administrativa demokratického prezidenta Williama Jeffersona Clintona vstoupila do Bílého domu s prioritami především v domácí politice. Již v samotné předvolební kampani Clinton spoléhal na témata, jakými byla zdravotní péče a řešení problému nezaměstnanosti apod. Pověstným se stalo heslo v průběhu volební kampaně, jehož autorem byl James Carville, které, ač bylo adresované v rámci interní komunikace, se brzy zapsalo do historie...*it's the economy, stupid...*⁶⁰ I tak lze i dnes vnímat jednu z hlavních linií, která nejen pomohla vyhrát mladému guvernérovi z Arkansasu volby, ale především je to výstižný způsob, jak postihnout hlavní rozdíly mezi republikánem Bushem sr. a demokratem Clintonem. Bush vyhrál *jen* válku. Naopak Clinton zvýraznil hospodářskou situaci během volebního klání a zaútočil na Bushův ekonomický program a posléze již jako prezident využil bezprecedentních možností k hospodářskému boomeru americké ekonomiky v 90. letech.

I přesto však musela demokratická administrativa čelit od počátku svého působení zahraničně-bezpečnostním závazkům v Somálsku, na Haiti, ale i v Iráku v souvislosti s inspekcemi UNSCOM a IAEA, navíc se čím dál více zhoršovaly podmínky v bývalé Jugoslávii, kde hrozil etnicko-náboženský konflikt přerůst do rozměrů regionální krize. Nová administrativa vstoupila do Bílého domu s obdobným bezpečnostně-politickým programem, jako jeho předchůdce, tento program ponechával americké zahraniční politice značný manévrovací prostor. Clintonův takzvaný *peacekeeping* vytvořil platformu pro možný zásah všude tam, kde to bude odpovídat bezpečnostně-politickým cílům v klasickém pojetí americké sféry vlivu, a nejen to – daná strategie umožňovala americké administrativě zapojit se i tam, kde bylo posléze možné rozšiřovat řád, který respektuje liberální svobody stejně jako volný trh. Nové podmínky nabízející nové možnosti byly proto i po konci studené války hlavní příčinou, která zabránila Spojeným státům ve stažení z mezinárodní scény. Ekonomické a hospodářské aspekty tolik příznivé pro novou hospodářskou expanzi USA, stejně jako lákavá možnost operovat ve světě, jenž se řídí předvídatelným řádem, nakonec zabránily USA sklouznout k neoizolacionismu.⁶¹ Hlavní

⁶⁰ Suchý P.(ed.),Kuchyňková P.,Rojčík O.,Vilímek P.: Zahraniční politika USA v devadesátých letech dvacátého století, Masarykova univerzita, Brno 2001.

⁶¹ Tamtéž, S.33

rozdíl mezi minulou a současnou administrativou spočíval v zorném úhlu, jímž obě dvě nahlížely na nově nastolené podmínky. Republikán Bush vnímal situaci na počátku devadesátých optikou konzervativního studenoválečnického veterána. Tato optika spočívala především na klasické definici národních zájmů, jejímž vymezením bylo udržení statusu quo, který zabezpečil politické a ekonomické zájmy USA. V tomto případě šlo především o válku v Perském zálivu, ale i o postup při jednáních s bývalým Sovětským svazem. Demokrat Clinton, bez zatížení studenou válkou, viděl v nových podmínkách šanci pro USA, jak upevnit svoji pozici nejen z bezpečnostní optiky, ale i v rámci ekonomických ukazatelů. Americká bezpečnostní politika tak prošla počátkem devadesátých let důležitými zkušenostmi.

3.2. Podmínky v rámci bezpečnostního prostředí

Tyto zkušenosti lze charakterizovat vojenským působením v Perském zálivu, ale především pak v Somálsku a Jugoslávii, kde si armáda mohla vyzkoušet nový druh nasazení, který se značně lišil od možného střetu v konturách studené války, reálným výsledkem této zkušenosti se stalo:

Z vojenského hlediska především opuštění koncepce jednoho velkého konfliktu, který byl nahrazen pravděpodobnější vizí dvou menších a teritoriálně izolovaných konfliktů.⁶² Ministr obrany Les Aspin tuto strategii nazval *win-win strategy* a kladl v této koncepci důraz především na schopnost vést tyto konflikty současně i v případě teritoriální vzájemné izolovanosti, důležitá zde byla především otázka zdrojů a dostupnosti určitých jednotek pro oba konflikty. S charakterem zapojení amerických jednotek souvisela i diskuse nad tzv. operacemi, jejichž podstatná část byla označena jako *nation building*, nešlo tedy o klasické operace. V tomto směru byl Pentagon a republikáni obecně skeptičtí k takové formě

⁶² *After a six-month "start-from-scratch" study, "we concluded that the United States must field military forces that can fight and win two major regional conflicts, and nearly simultaneously," Aspin told the annual meeting of the International Institute for Strategic Studies. "If our forces are fighting in one major regional conflict," he said, "we don't want a second potential aggressor to be tempted to launch an attack somewhere else in the world because he believes the United States can't respond to an attack on an ally or friend. "We can and we will."*
http://articles.latimes.com/1993-09-13/news/mn-34831_1_regional-conflict

zapojení a způsob užití ozbrojených složek se posléze stal i důležitým bodem ve volební kampani v roce 2000.⁶³

Spojené státy si též nejen udržely, ale i posílily svoji dominanci ve třech složkách mezinárodně politické soutěže, tedy v ekonomické, průmyslové a vojenské, plus již zmíněnou dominanci kulturní. Důležitým poznatkem tedy byla nejen síla a operační možnosti Spojených států z vojenského pohledu, ale také i z povahy ekonomické stránky věci, která jim umožňovala zasáhnout takřka kdekoliv na světě.

Bylo již zmíněno očekávání mezinárodního společenství spojené s projektem *New world order* předešlé administrativy. Světová veřejnost od Spojených států tak po zkušenostech s válkou v Perském zálivu očekávala, že dojde k posílení role Organizace spojených národů. Stejně tak se očekávala i ochota USA zasáhnout v ožehavých situacích, jako bylo například Somálsko, kde se o čistě humanitárních intencích stále vedou spory s ohledem na koncese amerických ropných společností Conoco, Amoco, Chevron⁶⁴. Od počátku bylo patrné, že uspokojení obou požadavků jde principiálně proti sobě. Zesílení role OSN a přitom selektivní delegaci práv zásahu tak popírá jak princip společné delegace v Radě bezpečnosti, tak především princip rovnováhy, kterého ve své podstatě po konci studené války nebylo možné dosáhnout.

Následné zjištění, že tato očekávání u OSN jsou značně předimenzovaná, vedlo logicky k obavám o nově nastolený mezinárodní pořádek a role jednotlivých regionálních mocností a uskupení. Role Spojených států v nových podmínkách jako role jediné supervelmoci nemohla být výjimkou. Mezi další přespříliš optimistická očekávání patří i zmiňovaný Fukuyamův popis konečného vítězství liberální demokracie nad totalitními ideologiemi, kdy toto vítězství znamená konec určité periody lidské historie, kde nyní není jiné eventuality. Jak však 90. léta ukázala, četnost, tvrdošijnost, brutalita a čirá anarchie konfliktů, která již nemohla být vnímána jako dozvuk studené války začaly ukazovat na temnější výklad – a sice, že základními podmínkami mírového pokroku je sice demokraticky zvolená vláda

⁶³ Khol., Radek: Zahraniční politika příští americké administrativy, IN: Mezinárodní politika 10/2000, IIR Praha 2000

⁶⁴ According to documents obtained by The Times, nearly two-thirds of Somalia was allocated to the American oil giants Conoco, Amoco, Chevron and Phillips in the final years before Somalia's pro-U.S. President Mohamed Siad Barre was overthrown and the nation plunged into chaos in January, 1991. Industry sources said the companies holding the rights to the most promising concessions are hoping that the Bush Administration's decision to send U.S. troops to safeguard aid shipments to Somalia will also help protect their multimillion-dollar investments there. <http://www.globalresearch.ca/index.php?context=va&aid=4342>

s liberálními principy, ale že neméně důležitý je i silný stát a schopná vláda, a že tyto podmínky mnohde nejsou samozřejmé, ba dokonce ani dosažitelné. V debatách v rámci mezinárodních vztahů se začal objevovat pojem selhávajícího státu. Národní stát se svou dominancí v bezpečnostní, ekonomické, sociální, ale i kulturní rovině byl silně nahlodán vývojem, který neméně směřoval k užší provázanosti mezinárodního společenství. Mezinárodní stabilita se pak v tom to ohledu ukázala jako neslučitelná s národní bezpečností.⁶⁵

3.3. OSN a Spojené státy, část druhá

Mezinárodní stabilita a národní bezpečnost jako protichůdné principy zosobňující provázanost a pomíjivost státní suverenity a na druhé straně aspekty bezpečnosti, které již déle nemůže garantovat národní stát. Ono selhání státu však zastihlo i Spojené státy, a to i přes jejich velmocenský status. Takováto zranitelnost je svým způsobem důkazem o dualitě Spojených států: Spojené státy jsou jednak první zemí nového typu v důsledku svých univerzalistických hodnot, na nichž stojí, a multikulturního charakteru, a stejně tak jsou nejsilnější zemí starého typu, tedy národního státu.

Tato otázka se prolнула se dvěma dalšími aspekty mezinárodních vztahů po studené válce. Jsou jimi rostoucí moc a s ní stále vzrůstající význam prvenství vojenské moci Spojených států tváří tvář vojenskému ústupu nástupnického Ruska a stejně tak propadu evropských spojenců.⁶⁶ Tato skutečnost byla nevyhnutelně spojována s rostoucím znepokojením, pokud jde o spolehlivost, s jakou Spojené státy budou tuto svoji mocenskou převahu uplatňovat. V souvislosti s problémem selhávajících států se pozornost upřela na Spojené státy, neboť alternativní řešení byla, či se zdála být, zdiskreditována. S koncem studené války bylo velké očekávání spojováno s Organizací spojených národů a na tuto organizaci byly kladeny velké nároky. Ačkoliv v řadě případů pracovala obdivuhodně, některé výrazné nezdary – zejména ve Rwandě a Jugoslávii – zdůraznily její materiální a kulturní omezení. A jak Evropa, tak její instituce, stejně jako hlavní tahouni evropské integrace, se ukázala jako neschopná vyřešit problém, jaký představoval rozpad Jugoslávie. Představa Spojených států jako nepostradatelné síly odpovídá podmínkám, za jakých byly vtaženy do

⁶⁵ Brzezinski, Zbigniew: Volba: globální nadvláda nebo globální vládnutí, Praha 2004

⁶⁶ Coker C.: Europe-USA alliance after war in Iraq, In: LSE, říjen 2003.

role vůdčího mírotvorce (do jisté míry i časově odpovídá i formování obdobné myšlenkové konstrukce zabývající se rolí USA mezi neokonzervativními republikány), který měl zaručit mírotvorný proces v bývalé Jugoslávii, nejprve v Bosně a Hercegovině (Bosně) a pak v Kosovu. Když se však podíváme na 90. léta jako na celek, skóre Spojených států při řešení těchto krizí bylo nevyrovnané. Na jedné straně útěk ze Somálska a kontraproduktivní činnost v Radě bezpečnosti OSN, nečinnost v případě Rwandské genocidy. Na straně druhé Haiti⁶⁷, kde roli Spojených států lze vnímat jako úspěšnější. A nakonec bývalá Jugoslávie, kde se přes počáteční rezervovanost Spojených států nakonec USA postavily do čela spojenců v NATO a zapojili se tak v tomto konfliktu v jihovýchodní Evropě. V úplně jiném světle pak je nutné hodnotit leteckou kampaň v roce 1998 *Desert Fox* v Iráku.

3.4. Bezpečnostní koncepce

Balkánská zkušenost vedla k oboustrannému zjištění a konsensu mezi spojenci a Spojenými státy, pokud jde o nutnost a proveditelnost humanitárních intervencí minimálně v jedné oblasti – v jihovýchodní Evropě, kde se tato zkušenost opakovala ještě jednou na sklonku devadesátých let, tentokrát v Kosovu. Právě otázka mírových operací, a s tím souvisejících operací na udržení míru *peacekeeping operation*, vedla ke kritice Clintonovy zahraniční politiky a bezpečnostní koncepce obecně. Způsob, jakým Clintonova administrativa zacházela s armádou, se stal předmětem značné kritiky.⁶⁸ Koncepční nejasnost, nasazení ozbrojených složek USA mimo faktické linie amerických životních zájmu, se zcela rozcházel s prioritami, které nastínil dokument z dílny neokonzervativců.⁶⁹ Přesun rozložení sil v americkém kongresu, kde demokratická administrativa ztratila většinu již po dvou letech u moci, znamenal nutný úkrok demokratů v jejich politice. Úkrok byl učiněn ve dvou hlavních otázkách. Zaprvé v otázce protiraketové obrany, kdy byl tento projekt znovu obnoven. A za druhé v rozšíření

⁶⁷ V roce 1990 Jean-Bertrand Aristide kandidoval na post prezidenta. „Malý kněz“ byl do této funkce zvolen přesvědčivou většinou 67 % hlasů a úřadu se ujal 7. února 1991 (jako druhý demokraticky zvolený prezident v celé historii země). V úřadě se mu nepodařilo setrvat ani celý rok, 30. září 1991 byl sesazen a moci se ujali vojáci. Haiti byla následně vystavena silnému politickému tlaku USA i hospodářským sankcím, které nakonec přiměly vojáky dobrovolně vrátit moc zvolenému prezidentovi, který se po nuceném exilu vrátil do země 15. října 1994. Nutné je však podotknout, že ekonomické sankce hospodářsky zrinovaly zemi, která se na čas stala plně závislou na podpoře Haitianů žijících v zahraničí. <http://rgla.upol.cz/state.php?name=Haiti>

⁶⁸ Khol., Radek: Zahraniční politika příští americké administrativy, IN: Mezinárodní politika 10/2000, IIR Praha 2000

⁶⁹ <http://www.newamericancentury.org/RebuildingAmericasDefenses.pdf>

Severoatlantické aliance o státy střední Evropy – Českou republiku, Maďarsko a Polsko. Vyjádřením všech těchto změn byla již zmíněná změna na postu ministra obrany, na který byl dosazen William S. Cohen, jenž byl členem republikánské strany. Z uvedeného popisu situace v průběhu působení demokratické exekutivy vyplývá, že mezi vládními demokraty a opozičními republikány byly jasné rozdíly ohledně otázek zahraniční a bezpečnostní politiky, a s tím související národní bezpečnostní strategie. Principy, na nichž Clintonova národní bezpečnostní strategie čelila zásadnímu problému, jakým způsobem skloubit národní zájem tak, aby korespondoval s tak širokým nasazením amerických ozbrojených složek. Odpovědí může být i formát NSS 2000 čítající 84 stran. Tento rozsah lze přičíst skutečnosti, že dokument se nezaobíral nejen klasickými otázkami v oblastech armády, hospodářství, ekonomiky, a s tím spojenými zájmy USA, ale byl zde i prostor pro otázky související třeba i s ochranou životního prostředí.⁷⁰ Tento dokument se tak snažil postihnout široké spektrum bezpečnosti tak, jak by odpovídalo modernímu pojetí bezpečnosti, spolu s národním zájmem první supervelmoce. Na druhou stranu takto široce pojaté cíle, tím spíše, že byly sepsány v devadesátých letech, nemohly být koncipovány tak, aniž by se to neprojevovalo na samotném celkovém vyznění NSS. Tento problém však nesouvisí jen s Clintonovými záměry při formování národní bezpečnostní strategie. Obdobnou neuchopitelností, či spíše široce koncipovanými cíli a častými hesly formulované, jako shrnutí zahraničně bezpečnostních priorit⁷¹, trpí i dokumenty pozdější administrativy. Tento trend lze vnímat jako pokračující odklon od dokumentu typu *Grand strategy*, a to v důsledku skutečnosti, že si po konci studené války ještě Spojené státy neutvořily obdobně propracovaný hierarchicky strukturovaný dokument.

V průběhu působení prezidenta Clintona v Bílém domě vzniká vedle oficiální linie bezpečnostní politiky, formulované skrze dokumenty národní bezpečnostní strategie, taktéž alternativní centrum neokonzervativců v čele s Wolfowitzem, Libbym, Kristolem, Kaganem atd., které reflektuje již zmíněnou osu, která se v tomto případě vyznačuje svým unilaterálním charakterem. Toto centrum formuluje koncepcí národní bezpečnosti pro budoucí administrativu, která bude více nakloněna cílům jejich tvůrců.

⁷⁰ National security Strategy-2000, A National Security Strategy For a Global Age, http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nss/nss_dec2000_contents.htm

⁷¹ Khol.,Radek: Národní bezpečnostní strategie USA 2002,IN: Mezinárodní politika 4/2004,IIR, Praha 2004.S.5

Clinton označil za hlavní cíle jednak zachování amerických vojenských sil připravených hájit zájmy Spojených států v zahraničí, podporu revitalizace americké ekonomie a šíření demokracie ve světě. Takto formulované cíle odpovídají premise, jejíž hlavní smysl spočívá v eliminaci hranic mezi domácí a zahraniční politikou Spojených států. Tato premisa má vést k výše zmíněným cílům, jimiž je revitalizace ekonomiky, podpora ozbrojených sil, zahraničních iniciativ a globálního vlivu ,což značí, že se Spojené státy musí aktivně zapojovat v zahraničí.⁷² Zajímavý pohled na americké zahraničně-bezpečnostní priority nabízí, text *Beyond The Clinton Doctrine: U.S. Military Intervention Policy* jehož autorem Major Robert W. Lanham, *United States Marine Corps* (USMC), který analyzuje Clintonovu koncepci z roku 1996. Americký prezident v tomto dokumentu formuloval vizi o americkém zapojení asi takto. *The United States cannot and should not try to solve every problem in the world. But where our interests are clear and our values are at stake, where we can make a difference, we can act and we must lead.*⁷³ Toto vyjádření bylo později pojmenováno jako *Clintonova doktrína*, tato doktrína jen podporuje tvrzení o určité rozmělněnosti či příliš široce pojaté sféře zájmů. Neboli koncepce vycházející z nasazení určené vyjádřením: *interests are clear and values are at stake*, kde zájmy jsou zřejmé a hodnoty v sázce, nás přivádí k mnoha otázkám. Jaké hodnoty a zájmy odpovídají americkému zapojení a které nikoliv, na tyto otázky přinesla odpověď *The National Security Strategy of Engagement and Enlargement -February 1996* (NSS-96). K tomuto účelu Clinton definoval vlastní hierarchii národních zájmů, které lze dělit do tří skupin.

Vital interests – jsou to zájmy, co odpovídají zachování neboli zajištění bezpečnosti a přežití amerického národa, což vyžaduje obranu amerického území, obyvatel, spojenců a životní úrovně, mezi příklady takovéhoho vitálního zájmu lze zařadit operaci Pouštní bouře *Important, but not vital interests* – mezi tyto zájmy patří ty, jejichž hrozby neohrožují národ na jeho existenci, mají však dopad na životní úroveň USA a svět ve kterém žijeme, zde lze uvést jako příklad Haity a Bosnu

⁷² (*The Administration argues that the reports is premised on a belief that the line between US domestic and foreign policies is disappearing - that it must revitalize its economy if it were to sustain its military forces, foreign initiatives and global influence, and that the US must engage actively abroad.*),
<http://globalsecurity.insightful.com/search/jsp/rs.jsp>

⁷³ Major Robert W. Lanham, *Beyond The Clinton Doctrine: U.S. Military Intervention Policy*,
<http://www.globalsecurity.org/military/library/report/1997/Lanham.htm>

Third intersts – do třetí skupiny spadají humanitární intervence, obdobného rozsahu jako byly ty v Somálsku či v konfliktu ve Rwandě⁷⁴

Otázka unilaterální akce je pak možná jedině v případě vitálních zájmů Spojených států. V obou zbývajících možnostech musí být vojenská akce zvažována případ od případu tak, aby co nejvíce odpovídala národním zájmům, tím spíše mělo by k ní dojít unilaterálně. Hlavním akcionem národní bezpečnostní strategie při možném použití ozbrojených složek Spojených států má být zvážení všech rizik vojenského zapojení...*the NSS states that the costs and risks of military involvement must be judged against the stakes involved*⁷⁵

Dokument je nadále přínosný nejen v rozlišení zájmu Spojených států, což bylo učiněno poprvé od konce Studené války, ale i pro realizaci potřeby rozlišení souboru směrnic, které pokrývají rozličné typy vojenského zapojení. Demokrati tak učinili velký pokrok v racionalizaci rozhodovacího procesu.⁷⁶ Jde tak nejen o první hierarchizaci zájmů z pozice USA po studené válce, ale i formulaci postupu, jak přistupovat, klasifikovat zájmy společně s riziky a nakonec rozhodnout, jaké řešení zvolit. Tento posun je patrný i oproti dřívějšímu dokumentu z roku 1994 Clintonovy administrativy Presidential Decision Directive-25 (PDD-25), nazvaný *The Clinton Administration's Policy on Reforming Multilateral Peace Operations*, jehož téma je zapojení v mírových operacích OSN. Zde v rámci 16 faktorů má dojít k obdobnému postupu jako u (NSS-96), rozdíl spočívá však ve skutečnosti, že jakémukoliv ze zde uvedených důvodu nepřísluší právo veta, tedy otázka dostupného vybavení, mezinárodní podpory, relevance zájmu, či dokonce podpory kongresu. Takováto forma dokumentu vytvářejícího podklad pro možné vojenské zapojení Spojených států, notně znesnadňuje, neli nebrání, vytvoření racionální koncepce založené na nutném propočtu takových parametrů, jako je podpora na půdě amerického kongresu i u americké veřejnosti, dostupnost zdrojů, čitelnost rizik společně i s pravděpodobností úspěchu a konečně i působení mezinárodních podmínek a vlastní zájmy.

Posun, který znamená (NSS-96), reflektuje nejen vlastní zkušenosti s operacemi v Somálsku, Bosně apod., ale i změnu v kongresu po volebním úspěchu demokratů, stejně

⁷⁴The National Security Strategy of Engagement and Enlargement -February 1996 (NSS-96), <http://www.globalsecurity.org/space/library/policy/national/1996stra.htm>

⁷⁵ tamtéž

⁷⁶ National security Strategy-1996, A National Security Strategy of Engagement and Enlargement-1996, <http://fas.org/spp/military/docops/national/1996stra.htm>

jako potřebu racionalizovat koncepci zahraničně-bezpečnostních zájmů. Mezi hlavní momenty, které profilyvaly prostož demokratické administrativy patří působení v jugoslávském konfliktu, zde se zaměříme na Kosovský konflikt, který má pro potřeby naší práce určující význam. Dále pak půjde o leteckou kampaň v roce 1998, v důsledku inspekční činnosti iráckého zbrojního programu.

3.5. Kosovo selektivní multilateralismus a operace Desert Fox

Oblastí, kde docházelo k pnutí mezi NATO, zejména pak tedy USA s Ruskem, byla v devadesátých letech oblast bývalé Jugoslávie. Etnicko-náboženský konflikt, odehrávající se od počátku devadesátých let na území bývalé Jugoslávie, vyvolal v souvislosti s koncem studené války, a především pak s válkou v Zálivu a veřejně deklarovanou (NWO), očekávání, že obdobné řešení, tedy zapojení Severoatlantické organizace, lze očekávat i na Balkáně. Realita se však ubírala jiným směrem, alespoň ve funkčním období prezidentem G. W. Bushe sr. Důležité je však poznamenat, že mezi oběma konflikty bylo mnoho kvalitativních rozdílů;

- zaprvé přístup ostatních mocností, především Ruska se radikálně změnil
- zadruhé složitost vnitřní situace mezi jednotlivými etnickými skupinami a náboženskými uskupeními na Balkáně
- zatřetí a zejména absence přímých strategických zájmů z pohledu USA

K posunu v této otázce došlo v době působení demokratické administrativy, kdy nejprve diplomatické a posléze i vojenské zapojení odpovídalo profilaci americké zahraniční politiky během prvního funkčního období Clintonovy administrativy, tedy období spojeným s periodou *humanitárního intervencionalismus*. Již během prvního zapojení USA na Balkáně byl patrný střet nejen v zájmech Ruska a USA, ale i v rámci spojeneckých struktur NATO, způsobený odlišným vnímáním jednotlivých rolí daných etnik v konfliktu. Válka byla ukončena až po mírových jednáních v Daytonu 14. 12. 1995, kdy byl stvrzen mír v Bosně. Jeho garantem se staly jednotky IFOR – *Operation Joint Endeavour* – působící od 20. 12. 1995 do 20. 12. 1996 v Bosně a Hercegovině. A následně jednotky SFOR – operující pod kódovým označením *Operaltion Joint Guard* od 21. 12. 1996 do 19. 6. 1998 obsahující jak kontingent amerických tak ruských jednotek pod velením NATO.

Druhé zapojení severoatlantických struktur v konfliktu na Balkáně se odehrálo v Kosovu a datuje se do roku 1998. Tehdy započal konflikt srbských vládních jednotek s kosovskou osvobozenou armádou UCK. Spojenci zprostředkovali mezi oběma stranami jednání, jež se odehrála v únoru 1999 v Rambouillet.

I přes nátlak americké diplomacie došlo ze strany Jugoslávie k odmítnutí dohody, po němž započala letecká válka proti Jugoslávii. Srbské síly v odvetě přistoupily k likvidaci kosovského obyvatelstva, zároveň je však nutné poznamenat, že v tomto konfliktu docházelo k vraždám civilního obyvatelstva na obou stranách. Konflikt byl po 11týdenní operaci NATO ukončen. Výsledkem bylo vytvoření kosovské autonomní oblasti pod správou OSN, fakticky však stále náležící k Jugoslávii, a to až do roku 2008, a přijetí podmínek, jež byly pro srbskou stranu výhodnější než podmínky z Rambouillet.

K širším důsledkům se v souvislosti s Kosovským tažením ještě vrátíme, důležité je se však zaměřit na některé souvislosti, které byly dávány do spojitosti s ospravedlněním leteckého zásahu v Kosovu. K etnickým čistkám a masakrům došlo až v souvislosti s bombardováním NATO. V předchozím období docházelo k vraždám na obou stranách, ale hlavní tíhu viny nesou oddíly UCK, tedy Kosovské osvobozené armády, jak se později vyslovil ministr obrany Velké Británie George Robertson v Dolní sněmovně britského parlamentu. Stalo se tak 24. března 1999, tedy v den zahájení letecké kampaně.⁷⁷ Byly to právě partyzánské oddíly kosovských Albánců, které nijak nezasílaly svůj cíl eliminace všech Srbů. Následný průběh bombardování nenasvědčoval změně, až velitel NATO Wesley Clark, vyjádřil své obavy ministryni obrany Madeleine Albrightové. Obával se, že pokračování bombardování bude vest k útokům na civilní obyvatelstvo a NATO nebude schopné tomu zamezit.⁷⁸ Z tohoto pohledu nebylo hlavním důvodem zásahu NATO proti jugoslávskému režimu porušování lidských práv, ke kterým došlo až v důsledku samotného bombardování, ale spíše ztrestání Miloševiče, který se již podruhé nepodřídil a podkopával tak důvěryhodnost evropské a americké diplomacie, a především tak oslaboval Severoatlantickou alianci.

⁷⁷ Chomsky, Noam: Hegemonie nebo přežití, americké tažení za globální nadvládou, Mladá fronta, Praha 2006.S.76

⁷⁸ tamtéž,S.77

V souvislosti pak s touto skutečností jsme byli během bombardování Jugoslávské republiky v podstatě poprvé svědky preemptivní akce, kdy samotné porušování lidských práv následovalo časově až po bombardování. V tom smyslu absence rezoluce Rady bezpečnosti pouze s posvěcením selektivně zvolené koalice, ač v tomto případě hovoříme o spojencích z NATO, v konečném důsledku není z principu odlišná od postupu USA během druhé války v Perském zálivu. Na tuto skutečnost poukazuje Kagan, který vidí rozpor Evropanů v hodnocení obou konfliktů v souvislosti se skutečností, že v případě druhé války v Perském zálivu stály evropští spojenci na půdě OSN na druhé straně barikády.⁷⁹ S obdobným argumentem přišel i Colin Powell, když v Radě bezpečnosti 5. února 2003 při ospravedlnění válečné operace proti Iráku tehdy přímo zmínil souvislost kosovskou operací.⁸⁰

Především tak konflikt zpochybnil principy suverenity a porušil mezinárodní právo, ani akce v součinnosti struktur NATO nepřinesla tíženou legitimitu,⁸¹ vzdálenost, jež americká zahraniční politika urazila od *New world order*, respektive od první irácké války ke kosovskému konfliktu je tak lemována přehodnocením minimálně v jedné otázce, a tou je průchodnost či ještě lépe význam rezolucí Rady bezpečnosti, které vymezují unilaterální a multilaterální přístup. Příkladem postupného opouštění mezinárodní platformy a hledání vlastní cesty spojené se sebezpoznaním vlastní zranitelnosti a do jisté míry i paradoxní závislosti jediné supervelmoci. V tomto směru přinesla *kosovská operace spolu s iráckou kampaní* jasný doklad omezení, jež s sebou nese pozice wilsonovského intervencionismu (v daném období), možnost korekce zahraniční politiky se však Clintonově administrativě nedostalo. V budoucnosti bude posun vymezen od spojenecké koalice starých spojenců z řad NATO a jiných ke koalici ochotných, tedy *coalition of the willing*.

Dalšími důsledky pro současnou politiku demokratické administrativy bylo ochlazení bilaterálních vztahů USA s Ruskem a Čínou. V případě Číny došlo k zhoršení vztahů v důsledku zásahu čínské ambasády při bombardování Bělehradu. Kosovskou operací Clinton fakticky ohrozil celou svou dosavadní zahraniční politiku, opírající se o budování dobrých vztahů s těmito dvěma státy.⁸²

⁷⁹ Kagan, Robert: *Power and Weakness*, Washington 2002, <http://www.policyreview.org/JUN02/kagan.html>

⁸⁰ <http://edition.cnn.com/2003/US/02/05/sprj.irq.powell.transcript.10/index.html>

⁸¹ Shapiro Ian: *Politika zadržování: Staronová strategie proti světovému terorismu*, Karolinum, Praha 2009. S.55

⁸² Suchý P. (ed.), Kuchyňková P., Rojčík O., Vilímeček P.: *Zahraniční politika USA v devadesátých letech dvacátého století*, Masarykova univerzita, Brno 2001. S.114

Časově mladší událostí (která vyvolala rovněž odpor části mezinárodního společenství) nežli bylo Kosovo v roce 1999, byla operace Pouštní liška neboli *operation Desert fox*. Šlo rovněž o další příklad bombardování, tentokrát o poznání kratšího (nálety v Jugoslávii trvaly 11 týdnů). V této 4denní operaci bylo bombardování Iráku výsledkem dle Spojených států nikoliv porušování lidských práv, nýbrž odmítnutí spolupráce při kontrole zbrojního programu iráckého režimu. V tomto smyslu tedy již nemělo jít o klasickou humanitární akci jako v případě Kosova.

Když jsme se v části zabývající se působením předchůdce Billa Clintona, tedy George W. Bushe sr. dotkli konečné fáze konfliktu v Perském zálivu v roce 1991, pozastavili jsme se nad rolí a významem ekonomických sankcí. A právě tyto ekonomické sankce se staly hlavní linií politiky demokratické administrativy. Pro Clintona, na rozdíl od Bushe sr. a v podstatě i svého nástupce Bushe jr., Irák byl jen okrajovým tématem, kde se měl udržovat status quo, tedy mít pod kontrolou jeho zbrojní program, tak i jeho potencionální snahy ohrožovat své sousedy.⁸³ Základním kamenem v tomto přístupu byly již zmíněné sankce Rady bezpečnosti OSN no.687, které měly tak jediný cíl, a tím bylo *Keeping Saddam in his box*.⁸⁴ V tomto smyslu mělo irácké dědictví předešlé administrativy značně trpkou příchut' pro Clintonovu administrativu. Na jedné straně Irák sloužil jako zástupný bod kritiky republikánské opozice, zejména neokonzervativců. A na druhé straně byl Irák těžko rozluštitelným problémem, který by bylo pro Clintona lepší ponechat *u ledu*. Irák jednak ukazuje úzký prostor alternativ a zároveň i Clintonovy meze v jasném a uceleném přístupu k některým zahraničním otázkám. Během osmiletého působení demokratické administrativy byly rozšířeny bezletové zóny⁸⁵, stejně tak se stal součástí oficiální politiky Washingtonu tzv. *Iraq Liberation Act*, jehož hlavním cílem byla podpora změny režimu, součástí byla mimo jiné i finanční podpora irácké opozice. Zejména však došlo ke třem náletům v letech 1993, 1996 a konečně 1998 kdy šlo o již zmíněnou operaci *Desert fox*.

K prvnímu útoku došlo krátce po vstupu do funkce a útokem na tehdejší zpravodajskou centrálu měl být potrestán údajný pokus spáchat atentát na bývalého prezidenta G. W.

⁸³ Galbraith W.Peter: *The End of Iraq: How American Incompetence Created a War Without End*. New York: Simon & Schuster, 2007.S.67.

⁸⁴ tamtéž,S.68

⁸⁵ Šlo o Severní bez letovou hranici, která byla doplněna o jižní bez letovou zónu ustavenou na 33° severní šířky, šlo však především jen o kosmetický zákrok, protože k přístupu do jižní části irácké síly vzdušný prostor vůbec nepotřebovali na rozdíl od Severní kurdské zóny.

Bushe sr., jenž byl toho času na návštěvě ve Spojených emirátech. Samotná akce měla dva důležité demonstrativní závěry. Prvním z nich byla demonstrace síly nového prezidenta Clintona iráckému režimu a zároveň tak byl položen precedens pro unilaterální akce s obdobnou formou řešení.⁸⁶ V případě druhého útoku šlo o raketový útok ze září 1996. Přestože byl útok od začátku spojován s ochranou kurdského obyvatelstva, již v průběhu útoku se ministr obrany William Perry vyjádřil o globálním a regionálním významu, který překračuje Kurdy. *The issue is simply the Iraq attack on neighbors, to the security and stability of the region, and to the flow of oil in the world.*⁸⁷ Šlo především o jižní sousedy Kuwait a Saudskou Arábii, kde jsou americké zájmy nejcitelnější, čemuž odpovídá i rozšíření bezletové zóny v jižní části Iráku. Podstatné je, že ani v tomto případě, obdobně jako v otázce prvního útoku, nebyl učiněn pokus o dosažení mezinárodní podpory. Třetí útok je poměrně složitější a souvisí především s rolí zbrojních inspektorů a z obstrukcí irácké strany stejně jako americké diplomacie.

V říjnu 1997 irácká strana nařídila americkým členům týmu UNSCOM *United Nation Special Commision* opustit zemi, a to na základě obvinění ze špionáže⁸⁸. Washington odpověděl hrozbou užití síly a uvalení ještě tíživějších sankcí a ukončením *programu ropa za potraviny*. I přes poměrně silnou odpověď byl Clinton jestřáby z republikánské strany kritizován především za svou nerozhodnost. Následná mise ruského ministra zahraničí Primakova⁸⁹ vyústila v návrat komisařů. Přesto motivace a cíle americké politiky směrem k Iráku zůstávaly neměnné, navíc Spojené státy radikálně změnilý svůj přístup k ekonomickým sankcím. Sankce měly původně být zrušeny poté, co Irák vyhoví mezinárodním dohledu nad odzbrojením a přijme dlouho trvající monitorovací program taktéž pod mezinárodním dohledem. Tak alespoň zněl paragraf 22 rezoluce 687⁹⁰ Rady bezpečnosti. Spojené státy spolu s Velkou Británií přehodnotily svůj názor s odůvodněním,

⁸⁶ Aruri,Nasser: America's War Against Iraq: 1990–2002. In: ARNOVE (ed.), Iraq Under Siege, , South End Press, 2000.

⁸⁷ Aruri,Nasser: America's War Against Iraq: 1990–2002. In: ARNOVE (ed.), Iraq Under Siege, , South End Press, 2000.S.39

⁸⁸ Obecně lze říci, že k otázce špionáže toho bylo v souvislostí s prací UNSCOMU napsáno mnoho, někteří tvrdí, že šlo o prokazatelné napojení na některé zpravodajské služby Milan Rai ve své knize War plan Iraq, The reasons against war on Iraq(2002). Jiní naopak potvrzují jistý střet loajality jako například Phyllis Bennis a Denis J. Halliday v interview pro David Barsamianv Iraq: The Impact of Sanctions and US Policy a konečně někteří jako Scott Ritter ve své knize Endgame. Solving the Iraq Crisis (který sám byl v době své práce pro UNSCOM podezírán ze spolupráce z Izraelskou a Americkou zpravodajskou službou) zodpovědný za vedení přepadových operací, připouští spolupráci ohledně zdrojů tak jako tak je jasné, že především práce UNSCOMU byla podstatnou součástí informací na kterých se pak následně zakládala operace Pouštní liška.

⁸⁹ Ritter,Scott: *Endgame. Solving the Iraq Crisis*. [1999] New York: Simon & Schuster, 2002.S.178

⁹⁰ Paragraf 22 se týkal restrikcí uvalených na Irácký export a související finanční transakce.

že nevěří ve splnění podmínek, k nimž je Irák zavázán, a prodloužily působnost rezoluce o tři roky. Jak v roce 1994 uvedl pro *New York Times* ministr zahraničí Warren Christopher *The US doesn't believe that Iraq's compliance with Paragraph 22 of Resolution 687 is enough to justify lifting the embargo.*⁹¹ O tři roky později, tedy v roce 1997, v této souvislosti ministryně zahraničí Madelein Albrightová uvedla, že sankce budou trvat tak dlouho, dokud Saddám zůstane u moci. Jak poznamenal bývalý zbrojní inspektor Spojených národů a člen UNSCOMU Scott Bitter, takovéto narušení rozhodnutí Rady bezpečnosti podkopalo již beztak chatrnou strukturu UNSCOMU a ohrozilo jeho existenci.⁹² Skutečnost, že Irák pravděpodobně nikdy nebude schopen uspokojit Spojené státy a Velkou Británii v míře své spolupráce, měla dvojí efekt jak na manévrovací prostor Iráckého režimu, tak především na samotné Iráčany, kteří především trpěli ekonomickými sankcemi.⁹³ Na počátku roku 1998 následně započaly obstrukce ohledně inspekcí do míst pod označením vládní a královské paláce. V tomto smyslu nešlo vždy o honosná sídla, ale byla tak onačeny souhrně všechna místa, nad nimiž Irák nárokoval status symbolu suverenity či kulturního dědictví. Mezi taková místa pak byla zařazeny i sídla policie, ministerstva a jiné oficiální budovy. V situaci, kdy irácký režim opětovně odmítal vpustit inspektory do královských paláců tak pod tlakem jestřábů zformoval prezident Clinton v Perském zálivu údernou sílu připravenou vést letecké útoky proti Iráku. V situaci blížící se eskalace se vydal generální tajemník OSN Kofi Annan na cestu do Bagdádu, kde se měl pokusit nalézt schůdné řešení při jednáních s iráckým ministrem zahraničí Tariqem Azizem jak pro jednotlivé členy Rady bezpečnosti, tak pro USA a samozřejmě i Irák.

V této situaci nebyl zcela jasně daný ani postoj demokratické administrativy, která s republikánskou opozicí v zádech a jestřáby v Pentagonu stála na prahu vojenského zásahu, jak uvádí Scott Ritter *the drums of war began to beat along the Potomac river*⁹⁴ v této situaci je tak patrná určitá neucelenost postupu a poměrně úzký manévrovací prostor Clintonovy administrativy. Po ne příliš vydařené přehlídce argumentů, jež zazněly na půdě *Ohio State University* z úst ministra obrany Williama Cohena a ministryně zahraničí Madeleine Albrightové k ospravedlnění vojenského zásahu, byla domácí podpora pro akci velmi nejistá. Proto i následné setkání Billa Richardsona, ambasadora USA při OSN,

⁹¹ Rai, Milan: War plan Iraq, The reasons against war on Iraq, Arrow 2002.S.47

⁹² Ritter,Scott: *Endgame. Solving the Iraq Crisis.* [1999] New York: Simon & Schuster, 2002.S.47

⁹³ Bennis, Phyllis – Halliday,J.Denis: (Interviewed by David Barsamian), Iraq: The Impact of Sanctions and US Policy. In: ARNOVE (ed.), Iraq Under Siege, South End Press, 2000

⁹⁴ Ritter,Scott: *Endgame. Solving the Iraq Crisis.* [1999] New York: Simon & Schuster, 2002.S.180

s Kofi Annanem, na kterém byla Annanovi prezentována červená linie, za kterou není pro Clintonovu administrativu možné ustoupit, následně na utajeném setkání Annana a Albrightové byla však tato linie zrušena.⁹⁵ Výsledkem jednání Annana s Azízem byla ústní dohoda o návštěvě královských paláců, jež měla být vždy jen jednou, a poté mělo dojít k zrušení ekonomických sankcí. Navíc zde byla sepsaná dohoda, v níž stálo.. *The lifting of sanction is obviously of paramount importance to the people and government of Iraq.*⁹⁶ Následovala rezoluce Rady bezpečnosti, která měla určitým způsobem zohlednit Azízův návrh, za jejímž jazykem stály Spojené státy. Rezoluce z 2. března 1998 byla vedena ve značně specifickém jazyce, znění *threatened Iraq with severest consequences in the case of non-compliance*,⁹⁷ bylo následně interpretováno USA jako automatické právo k vojenské intervenci v případě nespolupráce, a to přes následný odpor Ruska, Číny a Francie. V konečné interpretaci Spojené státy využily rezoluci k značně svérázné interpretaci, kdy Irák musí bez jakýchkoliv obstrukcí či zdržování umožnit všem národnostem zastoupeným v mezinárodní zbrojní inspekci přístup kamkoliv, kdykoliv, bez jakýchkoliv podmínek, časových omezení či výmluv.⁹⁸

Výsledkem mise Kofiho Ananna tedy bylo jednostranné odvrácení leteckých útoků. Zároveň však bylo Iráku odpovězeno způsobem, jehož obsahem bylo, že při užší spolupráci s UNSCOMEM budou zrušeny sankce (bez ohledu na předešlé již americké proklamace podmiňující zrušení sankcí svržením Saddáma). USA na druhé straně získaly ze svého selektivního čtení rezoluci Rady bezpečnosti opravňující k užití síly proti Iráku v případě ne-spolupráce. Tato skutečnost byla důležitá jak pro domácí, tak i mezinárodní veřejnost a konečně šlo i o signál jestřábům ve Washingtonu, pro které byl Clinton nerozhodným, příliš se ohlížejícím na mezinárodní společenství v zahraničně-bezpečnostních otázkách.⁹⁹ Selektivní čtení Clintonovy administrativy nebylo jediným zádrhelem, jenž

⁹⁵ tamtéž, S.181

⁹⁶ Aruri, Nasser: *America's War Against Iraq: 1990–2002*. In: ARNOVE (ed.), *Iraq Under Siege*, South End Press, 2000. S.41

⁹⁷ tamtéž, S.41

⁹⁸ Aruri, Nasser: *America's War Against Iraq: 1990–2002*. In: ARNOVE (ed.), *Iraq Under Siege*, South End Press, 2000.

⁹⁹ *The Clinton Administration repeatedly makes excuses for its own weakness by arguing that the coalition against Saddam is not what it was seven years ago. But in fact, that coalition didn't exist at all when Saddam Hussein invaded Kuwait. The United States, under George Bush's leadership, put that coalition together by demonstrating that we had the strength and the seriousness of purpose to carry through to an effective conclusion. President Bush made good on those commitments despite powerful opposition in the U.S. Congress. The situation today is easier in many respects: Iraq is far weaker; American strength is much more evident to everyone, including ourselves; and the Congress would be far more supportive of decisive action. If this Administration could muster the necessary strength of purpose, it would be possible to liberate ourselves, our*

mohl stát v cestě možné interpretaci ne- spolupráce irácké strany se zbrojními inspektory. Již samotná rezoluce 687, která stanovila příměří mezi koalicí a Irákem v roce 1991 a která rovněž stanovovala pravidla pro systém sankcí a inspekcí, neposkytovala jakémukoliv členu Rady bezpečnosti mandát k zásahu proti Iráku a možnost vynutit si tak její plnění.¹⁰⁰

Po odvrácení útoku se tak inspektoři opět vrátili do Iráku s cílem pokračovat ve své práci, tedy ve zbrojních inspekcích. Kromě pokračujících zbrojních inspekcí, však i nadále pokračovaly i ekonomické sankce, které měly závažné následky pro celou iráckou společnost¹⁰¹ a nadále setrvaly ve svém limitujícím rozměru pro irácké hospodářství, sociální a zdravotní systém. V září 1998 byl humanitární koordinátor OSN Denis Holliday za skutečnost, že upozornil na dalekosáhlé důsledky ekonomických sankcí na Irák, vyměněn, když prohlásil: *We are in the process of destroying an entire Iraq society. A právě souvislost ekonomických sankcí a jejich důsledku spolu s přístupem Spojených států a Velké Británie zapříčinily konec sedmi letům práce UNSCOMU¹⁰².*

Spouští, jež započala konec UNSCOMU, byla odpověď na dopis Rady bezpečnosti OSN ze 30. října 1998 na Iráckou žádost přezkoumání inspekcí a délky embarga. Na návrh generálního tajemníka měla být současná praxe prokazování Irácké (ne)spolupráce, převrácena tak, aby napříště stěžující musel prokázat iráckou (ne)spolupráci, a nikoliv Irák musel vyvracet takovéto tvrzení. Navíc měl být stanoven časový rozvrh, jenž by docenil případné odzbrojující úsilí s tím, že by byla stanovena i životnost ekonomických sankcí uvalených na Irák.¹⁰³

Tento návrh však byl odsouzen k zániků. Spojené státy a Velká Británie odpověděly prostřednictvím britského ambasadora Grahama-Browna, který sloužil toho času jako předseda Rady bezpečnosti. Ve své odpovědi opomenul, jak část hovořící o stanovení data trvání sankcí, tak i dokazování spolupráce ponechal na irácké straně. Irák již druhého dne

friends and allies in the region, and the Iraqi people themselves, from the menace of Saddam Hussein.

Wolfowitz Statement on U.S. Policy Toward Iraq, in Project for The New American Century

¹⁰⁰ Aruri,Nasser: America's War Against Iraq: 1990–2002. In: ARNOVE (ed.), Iraq Under Siege, , South End Press, 2000.S.36

¹⁰¹ O důsledcích nedostatku potravin v podobě hladomoru a absence zdravotnického materiálu a léčiv. Dr.Peter L.Pellett:Sanctions, Food, Nutrition, and Health in Iraq. In: ARNOVE (ed.), Iraq Under Siege, , South End Press, 2000.

¹⁰² Bennis,Phyllis: – Halliday,J.Denis: (Interviewed by David Barsamian), Iraq: The Impact of Sanctions and US Policy. In: ARNOVE (ed.), Iraq Under Siege, South End Press, 2000

¹⁰³ Rai, Milan: War plan Iraq, The reasons against war on Iraq, Arrow 2002.S.47

v reakci na dopis přerušil spolupráci s UNSCOMEM. Z tohoto pohledu pak iráckému vedení bylo jasné, že životnost embarga je přímo úměrná životnosti Saddáma Hussajna coby svrchovaného vládce. Z této perspektivy pak pro Saddáma neexistovala žádná cesta. Zpochybnění paragrafu 22 rezoluce 687 bylo pro něho otázkou bytí. Proto konec UNSCOMU, který byl posléze v roce 1999 nahrazen tedy UNMOVIC¹⁰⁴ *United Nations Monitoring Verification and Inspection Commission*, jde z tohoto pohledu na vrub Spojeným státům, které využívaly UNSCOM, a především pak ekonomické sankce spíše jako nástroj své politiky vůči Iráku, nežli jako nezávislý inspekční tým.

Role UNSCOMU se i posléze projevila při samotné operaci *Desert fox*, která následovala jako odpověď na irácké přerušení spolupráce. Při této operaci byly hojně užívány právě informace získané skrze UNSCOM. Operace *Desert fox* tak měla za následek dvě skutečnosti (kromě toho, že se skrze letecké útoky podařilo téměř Saddáma svrhnout¹⁰⁵). Zaprvé útoky působily mnohem větším devastujícím účinkem než Washington očekával, zároveň irácký zbrojní program natolik poničily, že zbývaly již v podstatě viditelné komponenty, a tedy kapacity na další vývoj se již nedostávalo, a konečně druhým důsledkem bylo zatvrzení a uzavření veškerých informačních kanálů Saddámem tak, že Spojeným státům po roce 98 chyběly bližší informace jak o poměrech v Iráku, tak i možnostech jeho ozbrojených složek.¹⁰⁶ Tento poměrně negativní výsledek operace *Desert fox* následně vedl k informačnímu vákuu v roce 2002, kdy se spekulovalo o možnostech Iráckého režimu sestrojít a ohrozit chemickými, biologickými či jadernými zbraněmi západní státy. Tento výsledek byl i následně předpokladem sporu mezi Wolfowitzem a generálem Zinnim¹⁰⁷ velitelem operace *Desert fox*, jenž poukazoval na úspěšnost strategie zadržování v kontrastu s Wolfowitzovým odporem k této strategii v souvislosti s Irákem.

Přes veškerou kritiku UNSCOMU je nutné připomenout, že v rámci možností odvedla tato mise svoji práci, tedy dohled nad odzbrojením, na druhé straně letecké útoky v roce 1998 sice značně omezily vojenský potenciál Iráku, přesto však v důsledku informačního vakua se Spojené státy o výsledku své operace dozvěděly až poté, co dobyly Irák. V této

¹⁰⁴ více na *Americans war against iraq*.str.43 dodat bližší info

¹⁰⁵ Ricks,E.Thomas: *Fiasco. The American Military Adventure in Iraq*. New York: The Penguin Press,2006.S.19

¹⁰⁶ tamtéž,S.23

¹⁰⁷ Generál Zinni byl velitelem CETCOMU v době operace *Desert Fox*, právě díky jeho práci byla operace n a tolik úspěšná ve svém střetu s Wolfowitzem se nepříliš lichtotivě zmínil o jeho plánu invaze do Iráku, kterou přirovnal k operaci *zátoka Koz* v jasné narážce na Kennedy zahraniční blamáž na Kubě v 60.letech..zadržování Thomas E. RICKS, *Fiasco. The American Military Adventure in Iraq*. New York: The Penguin Press,2006.S.22

souvislosti je tedy mnohem důležitější zmínit dva důsledky strategie zadržování, která ve své podstatě splnila svůj úkol, a zároveň důsledky ekonomických sankcí, jež uvrhly Irák do stádia země třetího světa s hrozivými humanitárními důsledky. V tomto smyslu o případných humanitárních intencích z pozice Clintonovy administrativy lze jen těžko mluvit, jak přirovnal Noam Chomsky bombardování Iráku k biologické válce se svým záměrným ničením vodních zdrojů, systému zavodňování i samotné zemědělské výroby.¹⁰⁸ Politika USA však zároveň, obdobně jako posléze v Kosovu v otázce mezinárodní práva a principu suverenity tak i v případě Iráku si demokratická administrativa postupně zajistila právo unilaterálního postupu proti Iráku na čemž pracovala již od roku 1993.

3.6. Zdroj národní identity zahraničně-bezpečnostní politiky Williama J. Clintona

Již v průběhu této kapitoly několikrát padlo či bylo zmíněno, že hodnocení administrativy 42. amerického prezidenta v oblasti zahraničně-bezpečnostní politiky je poměrně složité, tím spíše, pokud se má cílem takového hodnocení stát i demaskování zdroje její identity. Velmi zjednodušeně by se dalo říci, že Clintonova administrativa představuje jakýsi předěl mezi administrativou prezidenta Bushe sr. a prezidenta Bushe jr. A to především v přístupu k mezinárodnímu společenství a s tím spojené preference postupu v rámci mezinárodního společenství, jež se asi nejlépe dá doložit právě na příkladu působení v Iráku. I když pomineme takovéto poměrně jednostranné hledisko či hodnocení, je nutné si uvědomit, že hodnocení dle osy unilaterální či multilaterální postup je poměrně zavádějící přístup. Jak jsme si v rámci osmy let působení demokratické administrativy představily, tak letecká kampaň v roce 1999 v Kosovu a Srbsku byla příkladem selektivně multilaterální platformy, která předznamenala její ještě vyhraněnější obdobu v roce 2003 s *coalition of the willing* v druhé irácké válce. Stejně tak Clintonovo působení v Iráku v tomto směru nelze vnímat zcela jednoznačně. Unilaterálním rozhodnutím Spojených států došlo k prodloužení sankcí a stejně tak i stanovení podmínek pro možný letecký zásah. Na druhé straně domácí opozice, kterou nesporně Clintonovo působení limitovalo, vezmeme-li v úvahu politiku neokonzervativního think-tanku a jeho *Project for The New American Century*¹⁰⁹. Přesto Clintonova administrativa učinila významný krok v hierarchyzaci vůbec

¹⁰⁸ Chomsky, Noam: Hegemonie nebo přežití, americké tažení za globální nadvládou, Mladá fronta, Praha 2006.

¹⁰⁹ In the near term, this means a willingness to undertake military action as diplomacy is clearly failing. In the long term, it means removing Saddam Hussein and his regime from power. That now needs to become the aim of

prvního systému adekvátní odpovědi odvíjejících škál zájmů USA po konci studené války v dokumentu *The National Security Strategy of Engagement and Enlargement*.

I proto výrok Richarda Haase *à la carte multilateralism*,¹¹⁰ který uvedl S. R. Ross a který se vztahoval k administrativě G. W. H. Bushe jr. ještě v době před útoky z 11. září 2001, by v případě prezidenta Clintona mohl znít *multilateralismus dle možností*. Což nerefereje k dobrovolné volbě výběru multilaterálních dohod či uskupení, ale spíše k omezeným možnostem, kdy unilateralismus je spíše nouzové řešení. Z toho pohledu lze identifikovat asi jeden ze základních rozdílů v přístupu prezidenta Clintona v porovnání s jeho nástupcem G. W. H. Bushem. Přesto tento příklad spíše dokládá omezenost takového přístupu definujícího administrativu dle volby prostředku, proto je v našem případě čitelnější čerpat z národní identity zahraniční politiky jednotlivých administrativ společně s podmínkami, které ovlivnily jejich působení, následně charakterizovat danou administrativu.

Pokud se pokusíme analyzovat zdroje národní identity zahraniční politiky Spojených států v době působení prezidenta Clintona, budeme čelit dualitě, kterou má za následek jak bezprecedentní pozice USA mezi mocnostmi spolu s nastavením mezinárodního systému, reflektujícího především uspořádání převážně z konce druhé světové války. Stejně tak transformací ekonomických vztahů spočívající ve vítězství západního ekonomického bloku a otevření nových trhů, a především pak nástupem telekomunikačního věku nové generace. Takovéto propojení ekonomických příležitostí, symbolizovaných postupným prorůstáním globalizačních procesů se svým významným dopadem v socioekonomické oblasti, spolu s absencí alespoň relativně stejně silného protivníka na počátku 90. let vytvořily situaci, na kterou bylo nutné najít odpověď. Clinton, který se příznačně profiloval jako kandidát upřednostňující ekonomickou stránku programu před zahraničně politickými tématy, si vytýčil za cíl reformy, které inklinovaly spíše k novodobému izolacionismu, alespoň v rámci volebního programu a ve srovnání s tehdejšími prezidentem v oblasti zahraniční politiky. Nicméně závazky Spojených států, stejně tak i možnosti, které se pro americkou ekonomiku naskývaly za hranicemi, byly tím motivem, který odvrátil jakoukoliv možnost

American foreign policy. We urge you to articulate this aim, and to turn your Administration's attention to implementing a strategy for removing Saddam's regime from power. Letter to President Clinton, in: Project for The New American Century

¹¹⁰ Ross, Stewart, R.: Bushova zahraniční politika (Multilaterální politika na jídelníčku). In: Mezinárodní politika 1/2001.

neoizolacionismu v Clintonově administrativě. Následný proces hledání vlastní pozice, a především zajištění rovnováhy, byl ovlivněn dvěma zkušenostmi. Jak roky plynuly, USA nabyly zjištění, že i přes svůj status jim nový řád nemůže plně zabezpečit absolutní autonomii rozhodování a bezpečnost. Onen kontrast spočívá v několika ohledech, jako je především zmíněná bezpečnost Spojených států, která se stala přímo úměrná mezinárodní bezpečnosti. Tato situace vyplynula z postavení USA, kdy je nejenom jejím garantem, ale i prvním terčem proti jakémukoliv potencionálnímu vyzyvateli. Dále pak skutečnost, že bezpečnost Spojených států je rovněž přímo úměrná síle demokracie ve světě, proto by měla být schopná a ochotná ji podporovat. V tomto smyslu by měl být vytvořen za tímto účelem specifický model jednání.

Faktor bezpečnosti USA provázaný se stabilitou, předvídatelností a především bezpečností mezinárodního systému spolu s faktorem, jenž nabýval na významu, tj. šíření a upevňování demokracie ve světě, se staly významnými činiteli pro model zahraničně-bezpečnostní politiky Clintonovy administrativy v 90. letech. Významným způsobem do této představy zasahoval vzrůstající vliv republikánské opozice.

První obrysy modelu takového pojetí určující zahraničně-bezpečnostní politiku mají svůj základ již v republikánské administrativě G. W. Bushe sr., které vychází z optimistického programu *New World Order*, nový systém legitimacy šíření demokracie. Stejně tak optimistická představa primátu ekonomicko-technologické revoluce, která zbaví svět všudypřítomných hranic a zvýší ekonomickou provázanost a zmenší tak vliv politické moci, byla tentokrát z dílny Clintonovy administrativy. Nicméně ani jeden z přístupů takový model nenabídl. Spojené státy stále dluží světu přijatelnou a smysluplnou definici své vlastní role, jež by sladila konflikt americké duality obsažený v pozici globální demokracie a mocenského statusu. Tím spíše, když globalizace, která pro velkou většinu populace zosobňuje právě Spojené státy, je stále méně vnímána jako důsledek socioekonomické přeměny, ale především jako kulturní homogenizace a politická nadvláda.

Dualita amerického postavení, stejně jako zahraničně-bezpečnostní politiky prezidenta Clintona je patrná jak při srovnání dvou funkčních období, tak i zdroje národní identity zahraniční politiky demokratické administrativy. Těmito zdroji jsou rooseveltovský internacionalismus a Wilsonovský intervencionalismus, zatímco první zdroj se váže

především k etapě ekonomické *integrace*, v podobě postupující liberalizace světového obchodu a tedy i vzrůstajícího propojování národních hospodářství jednotlivých zemí. Pak naopak Wilsonovský intervencionalismus je spojen s postupem v rámci mezinárodního společenství, které na jedné straně má podoby *peacekeepingových* operací v Somálsku, Haiti a Bosně, a nebo naopak čistě sledování vlastních národních zájmů v podobě rozšíření Severoatlantické organizace v roce 1999 či ve stejném roce Kosovo či o rok dřív operace *Desert fox*. Stejně jako zde v nastíněném Wilsonovském intervencionalismu existují opačné tendence, tak i v předobrazu Rooseveltova internacionalismu je patrné pnutí mezi realistickými a idealistickými motivy.

Globální moc Spojených států je přímo závislá nejen na již zmíněném postavení demokracie ve světě, ale i s demokracií souvisejícím ekonomickým růstem a stabilitě mezinárodní spolupráce. Clinton proto skrze model ekonomické provázanosti, který měl zmírnit politicky ožehavé otázky, chtěl Spojené státy postavit do pomyslného čela nové formy mezinárodní spolupráce. Nicméně tato forma mezinárodní spolupráce by reflektovala jednotlivé státní subjekty právě díky propojujícím se ekonomickým vztahům, a tedy i vzrůstající závislosti, která měla zahrnout jak země bývalého východního bloku, tak Rusko i Čínu. Svým způsobem tak jde o obdobu Kissingerovy snahy zapojit Rusko a Čínu během studené války tak, aby participovaly na daném systému a nepokoušely se jej zpochybnit. Obdobně tak v devadesátých letech mělo být učiněno na ekonomickém základě.¹¹¹ A je to právě tento druh nového ekonomického řádu, který měl postavit Spojené státy do nové role určujícího člena globálního společenství, kde ekonomické zájmy měly rozrušit dozvuky studené války a poměrně nesourodému společenství 90. let udat směr. Rooseveltův internacionalismus zde sleduje linii USA v procesu ekonomické integrace zosobněné procesy liberalizace světového obchodu, kde především v rámci její regionální podoby *North American Free Trade Agreement* (NAFTA) byl patrný důraz z pozice prezidenta Clintona. Jde zde tedy o proces zapojení Spojených států do procesů spjatých s ekonomickými dopady globalizace, zde USA působily nejen jako nadšený člen, ale i jako určitý vzor, to se slučuje s motivy vlastní historické role, nikoliv však výlučné. Působení USA je tak v rámci Rooseveltova internacionalismu neexceptionalistické, což je proti pozici Wilsonova intervencionalismu.

¹¹¹ Guzzini, Stefano: Realismus v mezinárodních vztazích a mezinárodní politické ekonomii, Brno 2004.

Z pozice Wilsonova intervencionalismu Spojené státy za působení prezidenta Clintona (na jedné straně) byly zapojeny do humanitárních misí v Bosně, Somálsku a Haiti. Tyto zahraniční mise byly více nežli čistě národním zájmem motivovány především idejemi, jako jsou lidská práva, svoboda a podobně. Hovoříme zde především o prvním volebním období zároveň pod rostoucím tlakem republikánské opozice, demokratická administrativa rozšiřovala hranice organizace stojící především na americkém vojenském zapojení, tedy NATO. Není bez zajímavosti, že mnohem širší kolo rozšíření následovalo za Clintonova nástupce prezidenta G. H. W. Bushe jr. Byl však zde položen precedens pro unilaterální akci v podobě Kosovské letecké kampaně v roce 1999, avšak i tato akce byla zdůvodněna z idealistických pozic. V tomto smyslu byly určující čistě americké národní zájmy, které i přes selektivní podporu spojenců šly proti mezinárodnímu společenství. Clintonova administrativa se tak nalézá na pomezí idealisticky zdůvodněné koncepce Wilsonovského idealismu hlásajícího lidská práva, právo na sebeurčení, kde Spojené státy stojí jako její hlavní garant, stejně tak i bezpečnost v Evropě. Kosovo tak především charakterizuje americká potřeba Balkánského regionu, a tedy i evropské sféry, kde Spojené státy vystupují stále jako hlavní garant bezpečnosti daného uspořádání po konci studené války. Jakýkoliv střet ohrožující status quo poškozují obraz USA ve světě v diplomatickém i vojenském smyslu. Wilsonovský intervencionalismus zde tedy plní jak svůj realistický obraz národních zájmů na stabilitě v Evropě, tak i idealistickou dobu garancí hodnot spojených s evropským integračním projektem. Takováto pozice je tedy velmi podobná Wilsonově postupu po roce 1916.

Obě pozice čerpající svoji národní identitu z kořenů americké zahraniční politiky a tak relativizují význam jedna druhé. Tento předěl je především patrný z proměny podpory v americkém kongresu, jíž se nedostávalo demokratické administrativě. Zároveň však pnutí mezi oběma pozicemi pomáhá porozumět, proč se administrativě prezidenta Clintona nepovedlo koncepčně uchopit zahraničně-bezpečnostní politiku jako celek a proč se jí rovněž nepodařilo vytvořit model respektující jak americkou potřebu bezpečnosti odvislé od mezinárodní stability, tak i šíření demokratických hodnot, kdy především v první pozici je nutné ustavit pravidla pro potřebné užití unilaterální moci. Z tohoto hlediska se tedy demokratické administrativě nepodařilo artikulovat přijatelnou a smysluplnou definici své vlastní role, jež by sladila konflikt americké duality obsažený v pozici globální demokracie a mocenského statusu

4.0. Neokonzervativci

Reálná opozice pro zahraničně-bezpečnostní koncepci demokratické administrativy se zformovala mezi republikány, přesněji v rámci jejich neokonzervativního křídla, již za působení prezidenta George H.W. Bushe v Bílém domě¹¹². V roce 1992 získali poprvé větší prostor, když zformovali strategickou koncepci *Defense Planning Guidance* (Směrnice obranného plánování). V součinnosti s vývojem na mezinárodní scéně získávali představy neokonzervativců čím dál jasnější vizi. Neokonzervativci, mezi jejichž členy patřili mimo jiné William Kristol, Robert Kagan, Bruce P. Jackson, Richard Armitage, Lewis "Scooter" Libby, Paul Wolfowitz, Eliot A. Cohen a Richard Perle, se zformovali okolo *The Project for the New American Century* (PNAC), tento projekt byl založen W.Kristolem a R.Kaganem roku 1997 jako nevládní a nezisková organizace. Projekt se brzy stal vlivným neokonzervativním think tankem. Překážkou v naplněních vlastních představ o zahraničně-bezpečnostní koncepci Spojených států amerických se stalo druhé funkční období demokratického prezidenta Clintona. Své cíle proto nasměrovaly na následující volební klání v roce 2000.

Neokonzervativci staví na předpokladu, že s koncem dvacátého století a pádem Východního bloku reprezentovaného komunistickou ideologií spolu s totalitní a expanzivní politikou Sovětského svazu stojí Spojené státy na rozcestí. V současnosti jsou jedinou supervelmocí s opravdu globálními zájmy a především schopnostmi, jak tyto zájmy prosadit. Otázka zní, zda Spojené státy dokážou tyto výstupy zhodnotit, zda mají vizi, jak takových představ dosáhnout. A konečně podle těchto představ uzpůsobit nové století dle amerických principů a zájmů¹¹³. Projekt nového amerického století stojí na třech základních premisách, tyto premisy dále formulují zahraničně-bezpečnostní koncepci:

- Americké vůdcovství je nejen dobré pro USA, ale i pro zbytek světa
- toto vůdcovství vyžaduje vojenskou sílu, diplomatickou energii a přijetí závazku k morálním principům

¹¹² I když první spojení s neokonzervativci lze nálezt již napočátku 80.let v USA v souvislosti především s Irvingem Kristlem (otec Williama Kristla zakladatelem PNAC)a jeho článkem Confessions of a True, Self-Confessed 'Neoconservative, jež je vnímán jako základní text neokonzervativců.

¹¹³ As the 20th century draws to a close, the United States stands as the world's preeminent power. Having led the West to victory in the Cold War, America faces an opportunity and a challenge: Does the United States have the vision to build upon the achievements of past decades? Does the United States have the resolve to shape a new century favorable to American principles and interests? <http://newamericancentury.org/>

-existuje příliš málo politických vůdců dneška schopných vzít na sebe úlohu globálního vůdcovství¹¹⁴

Nejdůležitějším dokumentem PNAC se stala oficiální série dokumentů pod názvem *Rebuilding America's Defenses: Strategies, Forces, and Resources For A New Century*, tato série vznikla v roce 2000 čítající 90 stran. Na rozdíl od *Defence Planning Guidance* nebyla tajným materiálem americké administrativy, ale stala se součástí republikánských programových prohlášení před prezidentskými volbami 2000. Tento dokument vycházející ze základních premis PNAC se vyslovuje pro uchování a zvýraznění pozice globálního vůdcovství USA zachováním dominance amerických vojenských sil. K tomuto účelu slouží podstata ozbrojených sil USA. V případě, že diplomatické nástroje nebudou účinné, musí být Spojené státy připravené užít vojenské akce. Ozbrojené síly proto musí projít rekonstrukcí, protože poměry z doby Studené války neodpovídají dnešním potřebám. Obdobně musí být armáda Spojených států zbavena mírových operací tzv. *Peacekeepingu*, ve kterých armáda zabředla především na Balkáně, a to především z důvodu, že nadměrně zatěžují armádu a neodpovídají ani jejich určené působnosti¹¹⁵. Kromě transformace armády se PNAC vyslovuje pro reformulaci lokací vojenských základen ve světě tak, aby odpovídaly současným potřebám armády a její schopnosti odpovědět na eskalaci v jednotlivých krizových oblastech světa, takovýto formát odpovídá armádě s globální působností¹¹⁶.

Po krátkém exkurzu mezi oficiální linií americké administrativy prezidenta Clintona v zahraničně-bezpečnostní koncepci při srovnání s opozičním uskupením PNAC ve sledovaném období. Lze zhodnotit obě koncepce asi tak to, oficiální linie reprezentována demokratickou administrativou se pokusila formulovat svoji bezpečnostní koncepci (především v druhé části svého funkčního období) na základě reálné kalkulace vlastních možností, jež citelně ovlivnila konfrontace, jak s nastupující kritikou s působením Spojených států v zahraničí a to, jak doma, tak i na mezinárodní scéně. Výsledná podoba byla této skutečnosti do značné míry přizpůsobena a to, jak v otázce cílů, tak i prostředků.

¹¹⁴ <http://www.newamericancentury.org/RebuildingAmericasDefenses.pdf>

¹¹⁵ He believes in nation building, Bush said of Democratic candidate Al Gore at their first debate, on October 3, 2000. I would be very careful about using our troops as nation builders. I believe the role of the military is to fight and win war and therefore prevent war from happening in the first place. Thomas E. RICKS, *Fiasco. The American Military Adventure in Iraq*. New York: The Penguin Press, 2006.S. 24.

¹¹⁶ <http://www.newamericancentury.org/RebuildingAmericasDefenses.pdf>

Především tak byl stanoven první pokus, jak nejen hierarchizovat zájmy, ale především, na jakém základě v budoucnosti postupovat v rámci rozhodovacího procesu v otázce možného zapojení. Hierarchizace hodnot a postupu tak stojí v ostrém kontrastu s určenými cíly neokonzervativců formulovaných v sérii dokumentů, které určují cíle - tedy udržení globální nadvlády, ale již nepřinášejí hlouběji propracovaný systém hierarchizace zájmů. To především odpovídá rozdílným představám o míře zapojení, ale i rozdílné potřebě ospravedlnit postup na mezinárodní scéně. Nutno podotknout, že administrativa prezident Clintona se během svého působení dopustila opuštění prosazované linie své zahraničně-bezpečnostní politiky, a to ve vztahu především k Rusku a Číně.

Celkově lze však rozdíl mezi oběma koncepcemi zmírnit, obě dvě koncepce chtějí uchovat postavení USA pro její ekonomický růst, bezpečnostní zajištění i prosazování jimi blízkých hodnot, což je z pochopitelného hlediska zájmem každé racionální vlády. Rozdíl, který je kolikrát spílaný neokonzervativcům v podobě unilateralismu a tedy ignorace mezinárodního společenství, je při bližším posouzení, jak dokumentu, tak i následné praxe, poměrně méně zřejmý. Zatímco neokonzervativci si vybírali multilaterální platformy, které sledovaly americké zájmy a zároveň příliš neomezovaly americkou moc, tak na druhé straně si Clintonova administrativa vybírala situace, při kterých nepostupovala ve shodě, či i proti mínění mezinárodního společenství. Na jedné straně tu pak tedy máme Kosovo a na druhé straně Kjotský protokol, který Clintonovi zabránil projednat republikánsky laděný Senát. Unilateralismus byl tedy patrný na obou stranách, podstatné je však jeho ladění, v obecné rovině se žádná americká administrativa neobejde bez idealistické rétoriky. Zároveň však neokonzervativní rétorika jde v mnoha ohledech mnohem dál, její sebeidentifikace s idejemi vyvoleného národa se ve zpětném pohledu kvalitativně značně liší a to ať už při srovnání s Clintonovou administrativou, či administrativou G.H.W. Bushe sr. Specifickým příkladem je v tomto ohledu Irák, jenž nabyl z pohledu neokonzervativců velmi významného postavení. V lednu roku 1998 obdržel prezident Clinton dopis, který vešel do podvědomí jako *Letter to President Clinton on Iraq*, odesílatelem nebyl nikdo jiný než-li PNAC, v dopise osmnáct členů neokonzervativního think-tanku, včetně budoucího ministra obrany Donalda Rumsfelda, vyzývají jeho členové k přehodnocení americké politiky právě k Iráku. Neokonzervativci od počátku nesouhlasili se strategií zadržování a

stejně tak i s existencí leteckých zón, v jejich kritice se objevila jak argumentace počítající ekonomické náklady, americké zájmy, ale především i hodnoty a ideály¹¹⁷.

Situace zašla až tak daleko, že došlo ke střetu mezi jedním z hlavních členů NPAC P. Wolfowitzem a generálem Anthony Zinnem, (*commander-in-chief of U.S. forces in the Middle East*) velitele operace *Desert fox*, nad plány a záměrem čtyřdenního plánování, ale především pak nad plánem Wolfowitze obsadit Irák. Zinni tento celý plán označil jako pohromu a přirovnal jí úslovím *Golf of Goats*¹¹⁸, nebo-li *zátokou koz* v narážce na vojenský krach prezidenta J.F.Kennedyho v zátocce Sviní na Kubě v dubnu roku 1961. Byla to především osoba Paula Wolfowitzeho, která poukazovala na meze politiky zadržování směrem k Iráku. Přesněji řečeno, politiku zadržování *Containment* vnímal jako hluboce amorální nikoliv však v důsledku humanitárních důsledku vážící se k ekonomickým sankcím. Z jeho pohledu byl Irácký režim ekvivalentem Hitlerova Německa, jeho vlastní rodinná zkušenost (většina jeho rodiny nepřežila pro svůj židovský původ 2. světovou válku) tak do značné míry formovala jeho profesionální pohled, krom této osobní zkušenosti s Hitlerovským Německem byla příznačná ještě jedna zkušenost, která v sobě kombinovala, jak zkušenost ze 40.let 20.století, tak i americké realie politického života. Wolfowitz nabyl přesvědčení, že Američané potřebují být tlačeni učinit správné věci.¹¹⁹

Jedním z hlavních principů, jimiž se neokonzervativci a NPAC liší od jiných alternativ americké zahraničně-bezpečnostní strategie, byl především přímý důraz na nepostradatelnost Spojených států, jež v rámci obrany svobodného a demokratického světa brání USA rezignovat na svou historickou roli. Tato bezprecedentní kombinace Wilsonovského idealismu a tvrdé realistické logiky byla z pochopitelných důvodů Clintonovou administrativou přehlížena, její čas však nastal s nástupem nové administrativy do Bílého domu, neokonzervativcům se náhle radikálně proměnily podmínky pro jejich působení.

¹¹⁷ citace z prvního článku fiasco, nebo Galbrath-Wolfowitz

¹¹⁸ Ricks, E. Thomas: *Fiasco. The American Military Adventure in Iraq*. New York: The Penguin Press, 2006. S. 21

¹¹⁹ tamtéž, S. 16

4.1. George W. Bush 2001-2008

Vývoj zahraničně-bezpečnostní koncepce v průběhu působení republikánské administrativy lze vnímat z určitého pohledu jako proměnlivý, pokud srovnáme počáteční kroky prezidenta George W. Bushe v úřadu prezidenta.¹²⁰ Do osudných teroristických útoků spáchaných 11. září 2001 směřovaly kroky republikánské administrativy spíše k oživení neoizolacionistických reminiscencí. Odpovídal tomu i tón vnitropolitické debaty vedené ve Spojených státech během prezidentské volební kampaně v roce 2000, kde již tradičně zahraniční otázky v obou táborech, tedy v republikánské straně a ve straně demokratické netvořili hlavní proud debaty. Budoucí prezident Bush jr. se od počátku v předvolební kampani profiloval jako zastávce selektivního internacionalizmu, pro něhož je klíčový...*důraz na pozici síly a respekt pro limity jejího použití, jakož i jasného provázání amerických zájmů a prostředků.*¹²¹

V tomto kontextu je i zajímavý další prvek, který měl sehrát podstatnou roli v Bushově zahraničně-bezpečnostní koncepci, a tím je podpora a udržení spojeneckých koalic především v Evropském a východní Asii regionů, v tomto směru jde spíše o strategické vyjádření politiky *vyvažování* či politiky *zadržování*. Počáteční působení republikánské administrativy však příliš spojenecké vazby neposílilo, po odmítnutí Kjotského protokolu (kde EU vystupuje v této otázce jako hlavní iniciátor), dále smlouvy o zákazu nášlapných min¹²² a konečně i Mezinárodní trestní tribunál, bylo na obou stranách Atlantiku zřejmé, že americko-evropské vztahy získávají nový rozměr. Tento transatlantický vývoj byl i částečně zasažen skutečností, že většina osob v nové administrativě nebyla v „kontaktu“ s evropským vývojem několik let.¹²³ Přístup republikánské administrativy k daným zahraničně-bezpečnostním otázkám lze až do samotných teroristických útoků charakterizovat již zmíněným úslovím *Richarda Haase à la carte multilateralism*. Jde o přístup, kdy jakýkoliv postup v rámci mezinárodního společenství a to ať na půdě OSN, WTO, či dokonce NATO, bude posuzován jednotlivě podle následků, jež by takováto

¹²⁰ V tom to směru je zajímavé, že v průběhu volební kampaně v roce 2000 Arabská média a někteří diplomaté předpovídali pravděpodobnou a prospěšnou změnu americké politiky směrem ke Střednímu východu. Nasser ARURI, *America's War Against Iraq: 1990–2002*. In: ARNOVE (ed.), *Iraq Under Siege*, , South End Press, 2000.S.41

¹²¹ Khol.,Radek: *Zahraníční politika příští americké administrativy*, IN: *Mezinárodní politika 10/2000*, IIR, Praha 2000.S.5 <http://www.nato.int/docu/other/cz/2000/p00-121cz.pdf>

¹²² Konvence o zákazu použití, skladování, výroby a převodu protipěchotních min a o jejich zničení byla podepsána v Ottavě 3. prosince 1997. Vstoupila v platnost 1.března 1999 a byla ratifikována více než 100 státy.

¹²³ Peterson J.,Pollack M.A.: *Europe, America, Bush Transatlantic relations in the twenty-first century*, London 2003.

politika přinesla. Spojené státy spíše, než by se zavázaly k určité široce pojaté linii, budou upřednostňovat individuální přístup, tedy premisou je minimální omezení pro americkou administrativu.¹²⁴ Takováto politika striktního dodržování jednotlivých bodů zahraničního programu jako hlavní priority samotné strategie byla o poznání odlišná při srovnání s minulou administrativou prezidenta Billa Clintona. Clintonova administrativa samozřejmě sledovala linii svých vlastních zájmů, tato linie, však naopak byla založena na širším přístupu vymezení vlastních zájmů. Mezi ně patřilo především udržování pozice v rámci mezinárodního společenství. Takovéto pojetí vychází z přesvědčení, že funkční mezinárodní systém, či chcete-li společenství, v němž budou mít Spojené státy hlavní slovo, bude přinášet USA mnohem větší výhody než-li v situaci nezávislosti, avšak při existenci polarizovaného mezinárodního společenství.

Již v té době byl patrný vliv neokonzervativního křídla v republikánské administrativě, jeho vliv v období před a po teroristických útocích však nabyl kvalitativních odlišností. Neokonzervativcům přinesl teroristické útoky dlouho očekávanou příležitost, jak proměnit své představy o roli Spojených států v realitu. V jednom ze svých dokumentů PNAC *Rebuilding America's Defenses. Strategy, Forces and Resources For a New Century* popisují, přesněji hodnotí možnosti, jak zrealizovat své vize a hovoří zde o novém Pearl Harboru¹²⁵, který by přiměl Ameriku a její občany přehodnotit svůj pohled na roli USA ve světě. Nový Pearl Harbor tak měl otevřít Spojené státy světu a následně nechat jej působit na svět dle svých představ přesně tak, jak to učinil *Pearl Harbor* 7. prosince 1941. Neokonzervativci našli svůj vlastní Pearl Harbor v podobě teroristických útoků ze dne 11. září 2001, tato událost jim otevřela dveře a značným způsobem zvýraznila jejich vliv na zahraničně-bezpečnostní koncepci republikánské administrativy. Podařilo se jim získat na svoji stranu i konzervativce typu Donalda Rumsfelda a Dicka Cheyneho, určitý druh opozice nekonzervativnímu spektru tvořili zastánci umírněné pozice v rámci republikánské administrativy soustředěné kolem ministra zahraničí Colina Powella a jeho náměstka Richard Armitage, společně s nimi patřil ke stoupencům tzv. *měkké moci* George Tenet, tehdejší ředitel CIA. Z jejich perspektivy byl kladen důraz především na multilaterální přístup, míněno spíše blíže duchu Clintonovy administrativy¹²⁶ v rámci bezpečnostní

¹²⁴ Ross.Stewart.R: Bushova zahraniční politika (Multylateralizmus na jídelníčku) .In: Mezinárodní politika 1/2001.

¹²⁵ *Rebuilding America's Defenses. Strategy, Forces and Resources For a New Century*. From: A report of The Project of New American Century, September 2000, www.newamericancentury.org

¹²⁶ Není proto náhodou, že předkladatelem Bushovy rezoluce opravňující k vojenskému zásahu byl právě Colin Powell. Powell L.C.: *A Strategy of Partnership*, In: *Foreign Affairs*, January/February 2004.

koncepte, na rozdíl od neokonzervativního odhodlání pro unilaterální akci. Přestože neokonzervativci získali větší prostor až po teroristických útocích a navíc jejich přístup převládl teprve až poté, co se prosazovaná cesta Colina Powella, tedy spolupráce se spojenci a cesta skrze OSN ukázala jako neprůchodná. Tak lze identifikovat již v počátečních měsících, tedy před teroristickými útoky, prvky odpovídající neokonzervativním představám, jde zde především o principy z předvolební kampaně související s resortem obrany. Především tak zde hovoříme o obnovení vojenské síly USA jako hlavního ručitele statusu supervelmoci, která měla být údajně během 90. let oslabena nedostatečnými investicemi a vysokým počtem operací v oblastech nesouvisejících s národními zájmy Spojených států.

V následující části se zaměříme na jednotlivé dokumenty formulující bezpečnostní strategii, vzhledem však ke specifčnosti Bushovy zahraničně-bezpečnostní politiky, která skrze svoji strukturu systematicky odráží povahu dokumentů, budou v první části představeny jednotlivé strategické dokumenty a jejich srovnání s předešlou administrativou. Následně bude jejich reálný dopad popsán v rámci kontextu událostí během působení Bushovy administrativy, především pak při působení Spojených států během druhé války v Perském zálivu.

4.2. Národní bezpečnostní strategie pro první funkční období, (NSS-2002)

Změny, které nastaly po událostech ze září 2001, pak představovaly nejen pro samotnou administrativu, ale i pro již kooptovaný proud neokonzervativců v rámci republikánské strany, nový druh výzvy, který byl charakterizován novým druhem nepřítele zosobněným svojí deteritorializovanou a transnacionální povahou. Odpovědí na tuto situaci v postupně formulované bezpečnostní koncepci se staly dokumenty *Quadrennial defense review* ze září 2001, mezi další podstatné koncepční vyjádření představ Bushovy administrativy, které spolu se *Zprávou o stavu unie* z 29.ledna 2002 položily základ budoucí NSS-2002, patří *Projev prezidenta George W. Bushe ve West pointu* pronesený 1.června 2002. Všechny zde uvedené materiály tvořili podklad pro budoucí bezpečnostní strategii, mezi jednotlivými texty je zde patrný posun, který se odrazil i na samotném charakteru *National security strategy* zveřejněné 20.září 2002. V charakteru samotné NSS-2002 je patrná snaha formulovat novou *Grand Strategy* prezentovanou jako koncepci, která vytváří nový rámec

čelící novému druhu ohrožení obdobně jako dokumenty formulované během Studené války. NSS-2002 je však v konečném důsledku politickým i vojenským dokumentem zároveň. Důraz, který klade na vytvoření národní bezpečnostní strategie jako skutečného strategického dokumentu, jenž by odpovídal potřebám současných podmínek, byl do značné míry otupen právě politickými proklamacemi a vnitřními limity k některým z předložených cílů.¹²⁷ Než-li však přejdeme k analýze samotné NSS-2002, zmíním hlavní body dokumentů předcházejících hlavnímu bezpečnostnímu dokumentu republikánské administrativy.

Quadrennial defense review: Je ve své podstatě velmi “mladý“ dokument, kongres uložil Pentagonu předkládat QDR každé čtyři roky s cílem formulovat vývoj stavu modernizace a přestavby ozbrojených sil Spojených států stejně jako stavu jejího rozpočtu. QDR z roku 2001 je hodnocena příznivěji oproti svému předchůdci z roku 1997 pro své cíle právě v oblasti transformace.¹²⁸ QDR-2002 přichází s určitou vizí transformace ozbrojených složek, kterým se oproti dokumentu z roku 1997 tehdejší demokratické administrativy nedostává. Dokument republikánské administrativy jde o notný krok dál v představách nejen o budoucí roli ozbrojených složek USA a výši jejího rozpočtu. Ale především definuje své představy o jasné podobě ozbrojených sil a tomuto cíli podřizuje předpokládané reformy, tak i výši rozpočtu pro *The Department of Defense*.

QDR se v obhajobě svých záměrů odvolává na historickou zkušenost, kdy nové vojenské technologie mohou velmi často ovlivnit charakter a vývoj ozbrojeného konfliktu. Uznává též, že revoluce ve vojenských vztazích *revolution in military affairs* mohla změnit zásadním způsobem vedení vojenských operací. Z tohoto pohledu definuje QDR šest oblastí,¹²⁹ které vyhodnocuje jako výzvy a upřednostňuje je jako prioritu v rámci transformace ozbrojených sil Spojených států amerických.¹³⁰ QDR nadále tvrdí, že pokračující vedení ministerstva obrany není optimální cestou v nové strategické éře vnitřních a vnějších změn, jimž čelí americké vojenské síly. Beze změny se stane současný obraný program v budoucnu dražším a pozbuďte mnoha příležitostí, jež se před Spojenými

¹²⁷ Khol,Radek:Národní bezpečnostní strategie USA 2002(Institucionální kontext),In:Mezinárodní politika 4/2004.

¹²⁸ <http://www.heritage.org/Research/NationalSecurity/em954.cfm>

¹²⁹ 1)protecting critical bases of operations including the US homeland;2)assuring US information systems and conducting effective information operations;3)projecting and sustaining US forces in anti-access or area-denial environments;4)denying enemies sanctuary;4)enhancing the capability and survivability of space systems; and6)leveraging information technology and innovative concepts for more effective joint operations.

¹³⁰http://www.csbaonline.org/4Publications/PubLibrary/B.20020619.The_2001_Quadrenna/B.20020619.The_2001_Quadrenna.php

státy otevírají dnes. *It further warns that "without transformation, the US military will not be prepared to meet emerging challenges.*¹³¹ Pro budoucí koncepci NSS-2002 je nejdůležitějším poznatkem, že již QDR se prioritně zaměřila na schopnosti potencionálních nepřátel, než-li na jejich úmysly nebo konkrétní scénáře velkých regionálních konfliktů *capabilities-based planning* místo *threat-based planning*.¹³²

Dalším podstatným momentem při formování bezpečnostní strategie byl projev George W. Bushe v kongresu ze dne 29. ledna 2002, kde přednesl svojí *Zprávu o stavu unie*. V rámci tohoto projevu prezident Bush udělal další krok směrem k prohloubení debaty o americké bezpečnostní strategii. Ve své řeči definoval dva hlavní cíle americké politiky, jimiž jsou:

- boj proti terorismu a jejich podporovatelům
- postavení se hrozbě zbrání hromadného ničení¹³³

V souvislosti s druhým bodem charakterizoval Severní Koreu, Írán a Irák jako režimy vyvíjející nekonvenční zbraně a podporující mezinárodní terorismus a označil je za členy *Axis of Evil* neboli *osy zla*¹³⁴. Prezident Bush dal jasně najevo, že on ani Spojené státy nebudou čekat na to, až se případná hrozba jaderných, chemických a biologických zbraní stane skutečností v rukou teroristů a kdy státy zahrnuté v rámci *Axis of Evil* udeří na Spojené státy. *I will not wait on events, while dangers gather. I will not stand by, as peril draws closer and closer. The United States of America will not permit the world's most dangerous regimes to threaten us with the world's most destructive weapons.*¹³⁵

A jako třetí a poslední určující dokument, který významně ovlivnil bezpečnostní strategii USA v průběhu prvního funkčního období George W. Bushe, bylo vystoupení na vojenské akademii ve West Pointu 1. června 2002, tento projev do značné míry předjímá budoucí NSS-2002. Bush zde deklaruje posun v logice a strategii boje s novým druhem

¹³¹ tamtéž

¹³² Khol, Radek: Národní bezpečnostní strategie USA 2002, IN: Mezinárodní politika 10/2000, IIR, Praha 2004. S. 6

¹³³ M. Bohdál, Zpráva o stavu Unie, <http://www.globalpolitics.cz/clanek/zprava-2002.html>

¹³⁴ Která referuje z historického hlediska k ose Berlín-Rím-Tokyo, toto přirovnání z druhé světové války je historicky nekorrektní a mělo mít obdobný efekt jako Reaganovo označení Sovětského svazu Říše zla. Peter W. GALBRAITH, *The End of Iraq: How American Incompetence Created a War Without End*. New York: Simon & Schuster, 2007. S. 71

¹³⁵ The President's State of the Union Address, The United States Capitol, Washington, D.C. 2002, <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>

deteritorializované nepříteli, proti kterému je logika odstrašení a zadržování z povahy jejího charakteru neúčinná. Za těchto podmínek je nutné předjímat a včas reagovat na jakoukoliv potencionální hrozbu, zde se naplňuje návaznost na QDR, která se svým důrazem na *capabilities-based planning* čelí potencionálním hrozbám vzešlých z možností potenciálu soupeřů a nikoliv jejich útočných záměrů. Tento důraz na potencionální hrozbu tak otevřel prostor pro preemptivní akci. Spojené státy tak naprosto jasně deklarují své rozhodnutí přehodnotit kategorii bezprostředního ohrožení tradičně chápané mezinárodními ustálenými normami za základ legitimní sebeobrany. Mezi takovoto ohrožení může patřit, jak případný útok teroristických skupin, tak samotná hrozba WMD.

Celkový posun v bezpečnostní strategii je pak shrnut v *National security strategy* zveřejněné 29. září 2002, z pohledu americké administrativy tak šlo o dovršení snah při pokusu o formulaci nové *Grand strategy* pro Spojené státy na prahu 21. století. Úspěšnost tohoto kroku lze měřit, jak už bylo řečeno, srovnáním samotného textu, tedy cíle v porovnání s praktickými postupy administrativy. V této oblasti není hlavním předmětem zájmu studium skutečných kroků při srovnání s cíli stanovenými dokumenty jako je NSS-2002. Jde spíše o analýzu obecného přístupu a cíle vytčeného v bezpečnostních dokumentech, tedy zda bezpečnostní strategie s nastavenými principy a nástroji může vést k požadovaným záměrům. V průběhu práce však nahlédneme na reálný dosah jednotlivých principů a změn, které republikánská administrativa podstoupila v bezpečnostní strategii, a k stanoveným požadovaným cílům.

NSS-2002 si definovala za hlavní cíl udržení své dominance a vůdcovství v mezinárodním systému z pozice supervelmoci. Cesta k tomuto cíli vedla skrze dominanci ve dvou oblastech, jimiž je tzv. *Soft power*, nebo-li s odkazem na roli, kterou Spojené státy sehrály při šíření demokracie a liberálních hodnot. Tato úloha Spojeným státům několikrát v průběhu 20. století přiřkla roli ochránce západní kultury a s ní spojených hodnot, které jsou založené na dělení moci, občanských právech a pluralitě náboženské, etnické s respektem k soukromému vlastnictví. Tyto hodnoty jsou pak z pohledu prezidenta Bushe obecně přenosné, tedy univerzálně aplikovatelné v jakékoliv společnosti, v tomto směru je patrný posun NSS-2006. Oblast politické dominance označená jako *Soft power*, je však více než-li jen přitažlivost Americké kultury či způsobu života, je zde potřebný i respekt, který lze nejlépe charakterizovat jako souhlas s momentálním stavem mezinárodního systému, tedy přijetí podmínek hry, které do značné míry konstruují právě velmoci

v našem případě USA. Jakýkoliv heterogenní systém, jímž mezinárodní společenství bezpochyby je, se neobejde bez jeho odpůrců, či lépe řečeno těch, jímž nevyhovuje aktuální stav. Tito *revizionisté*, ať už z pozice vlastní relativní síly, či slabosti, jež tento systém nerespektuje. Otázkou je, jak takový systém nastavit a docílit co nejmenšího počtu jeho nespokojených členů a zároveň zajistit určité mechanismy, které zajistí všem relativně shodná práva. *Soft power* tedy vyžaduje citlivé směřování a vedení při vědomí, že ani supervelmoc není všemocná, obdobný přístup byl do značné míry patrný u prezidenta Clintona, jehož politika preferovala cestu skrze mezinárodní společenství. Joseph S. Nye takovéto pojetí charakterizuje, v již vzpomínané knize pod názvem *The paradox of American power : why the world's only superpower can't go it alone*, či John G. Ruggie, který v *Multilateralism: the anatomy of an Institution*¹³⁶ popisuje multilateralismus a jeho zdroj vycházející právě z charakteru Spojených států. Hodnoty, na kterých staví svojí národní identitu Spojené státy jsou tak obsažené v multilateralismu, měly by tak podpírat i obhajovat zahraniční působení demokratické administrativy.

Prezident Clinton v dokumentu *The National Security Strategy of Engagement and Enlargement -February 1996* (NSS-96) definoval směrnice, jimiž se má řídit postup, podle kterých je možné zapojení Spojených států v ozbrojeném konfliktu mimo území USA. Tento postup vychází z priorit národních zájmů Spojených států, definuje, jak stupeň naléhavosti, tak i vnější okolnosti jako je mezinárodní konsenzus, případná podpora jen ze strany spojenců, či pozice, kdyby USA stálo osamocené.

Principiální rozdíl, který zde byl již nastíněn, je právě stupeň proklamované odhodlanosti, s jakou jsou Spojené státy pod vedením republikánské administrativy ochotny jednat unilaterálně bez ohledu na postoj mezinárodní společenství, ale i spojenců v NATO. Bush ve své koncepci prosadil jednoznačný akcent na ozbrojené síly a potencionální řešení skrze jejich nasazení. Spojené státy tak staví na síle všude tam, kde není možné se dohodnout diplomatickou cestou při preferenci bilaterálních dohod, to je podstatně rozdílná pozice oproti předešlé politice demokratické administrativy. A zde nalézáme meze NSS-2002, která není schopna při svém plnění dosáhnout prvenství v jedné z oblastí, jež si předsevzala *Soft power* - při prosazování americké vůle i přes případný odpor mezinárodního společenství ztrácí americká politika právě v této oblasti¹³⁷ a to, jak v zemích třetího světa a oblastech mimo západní společenství. Nejinak tomu nasvědčuje i

¹³⁶ Iver B. Neumann, Oler Waever (ed.): *Budoucnost mezinárodních vztahů*, Brno 2005

¹³⁷ John S. Nye, *The Decline of America's Soft Power*, in: *Foreign Affairs* 3/2004

americká politika v průběhu řešení irácké krize, tak i mezi svými dlouholetými spojenci. Otázka, zda je strategický přístup efektivní, je při hodnocení působení USA v oblasti *Soft power* bezpředmětnou, alespoň pokud jde o objektivní, předem stanovené cíle v krátkodobých intencích vojenských a politických strategií. Tato otázka, tedy především v oblasti vojenské kompetence, patří k druhé oblasti takzvané *Hard power*, která má udržet Spojeným státům náskok ve využití vojenských sil v takové míře, kdy odradí potenciální konkurenty od závodů ve zbrojení. NSS-2002 tak představuje nový přístup v použití americké moci a především vojenské síly. Společně s preferencí jednostranných kroků a dvoustranných vztahů marginalizuje význam spojenců a upřednostňuje řešení otázek ve spolupráci s hlavními velmocemi. Důraz na vojenskou převahu však má rozdílný základ od dob Studenoválečnického soupeření, dnes již nejde o *klasické ozbrojení* s cílem získat výhodu díky technickému a vědeckému náskoku před SSSR. Tváří tvář deterritorializovanému nepříteli nečelí Spojené státy teoreticky sebezničující jaderné válce, zároveň již dle Bushovy administrativy však povaha nepřitele nedovoluje držet se taktiky *odstrašení* a *zadržetí*, v tomto směru nabízí velmi zajímavý pohled na strategii *containment* Ian Shapiro (v knize *Politika zadržování: Staronová strategie proti světovému terorismu*, 2008). Podle Bushe tak tato taktika v některých případech nemusí fungovat, protože protivník se nedá odstrašit. Tento předpoklad vychází z povahy nepřítel – nestátní aktéři bez teritoria, klasické vlády nelze vnímat jako klasické členy mezinárodního společenství, proti nimž lze zakročit ekonomickými sankcemi či vojenským zásahem či v případě *rogue states* není jisté, zda logiku odstrašení přijímají vzhledem k jejich momentálnímu stavu programů WMD, dle republikánské administrativy toto riziko nemohou USA podstoupit. V tomto směru zde jde především o členské státy *Axis of Evil*, ovšem pouze pokud již nevlastní jaderné zbraně jako KLR¹³⁸. A konečně současné bezpečnostní hrozby jsou velmi reálné a naléhavé. A v případě, pokud by se uskutečnily, tak by potenciální škody byly nedozírné¹³⁹ Tato argumentační linie pak ospravedlňuje hlavní strategickou inovaci v bezpečnostní koncepci NSS-2002, již je preference preemptivně vedených akcí, která se stala předmětem kritických úvah na toto téma a to i z pozice evropských spojenců.

Preemptivní válka/úder se zaměřuje na akci předcházející bezprostředně hrozícímu útoku ze strany protivníka. Je tedy založena na existenci protivníkových rozvinutých

¹³⁸ Peter W. GALBRAITH, *The End of Iraq: How American Incompetence Created a War Without End*. New York: Simon & Schuster, 2007.S.75

¹³⁹ R.Khol, *Nová Národní bezpečnostní strategie USA(Executive Summary)*, IIR Praha, S.1

schopností a na faktoru jasného a bezprostředního ohrožení. Klasickým příkladem bylo izraelské zahájení Šestidenní války v roce 1967. Preventivní válka naproti tomu vychází z logiky zahájení konfliktu, který by s největší pravděpodobností nastal v budoucnu, za stávajících výhodnějších podmínek. To znamená, že preventivní válka není plně opřena o stávající, ale pouze o rozvíjející se či potenciální schopnosti, jakož i o mnohem problematičtější situaci bez jasného a bezprostředního nebezpečí. Klasickým příkladem byl útok izraelského letectva proti iráckému jadernému reaktoru v Osiraku v roce 1981.¹⁴⁰

Preventivní akce zapadá do strategického scénáře Odrazení, zastrašování¹⁴¹ a prevence. Právě prevence je spojena s pochybami o spolehlivosti jakéhokoliv odrazování. Tradiční koncepty odrazování nebudou působit proti teroristické skupině, kde je otevřenou taktikou bezohledná destrukce a cílem jsou nevinné osoby, jejichž příslušníci hledají mučednickou smrt a jejich nejúčinnější ochranou je bezstátnost. Překrývání mezi státy, které financují teror, a těmi, které šíří WMD, nás nutí do akce.¹⁴² Preventivní akce existovala již v rámci Americké strategie během Studené války, kdy hlavní linie, jak na západní, tak východní frontě byla držena v duchu strategie *zadržování*. V těchto oblastech došlo k několika preventivním zásahům, jako byl incident v Tonkinském zálivu v roce 1964, jež posléze vedl k otevřenému vojenskému střetu s cílem zastavit pronikání východního bloku vždy - avšak šlo o jakýsi záložní systém obrany. V současných podmínkách je koncept preventivní akce sporný, protože republikánská administrativa jej povýšila na statut doktríny namísto alternativy použitelné pro všechny vlády za extrémních okolností. Čímž tak došlo v jistém smyslu k posunutí či zmatení termínů. Stalo se tak v situaci, kdy formulace preemptivní akce zaprvé smazává z mnoha pohledů rozdíl mezi preventivní

¹⁴⁰ tamtéž

¹⁴¹ Odrazování je v češtině synonymem odstrašování. Ministerstvo obrany USA však v Čtyřletém hodnocení obrany dává slovu odrazování specifickou definici, která se úspěšně ujala v následujících písemných materiálech. Ve stručnosti "odrazování" znamená přesvědčit jiné mocnosti o upuštění od zahájení "závodů ve zbrojení" nebo soutěžení ve vojenských schopnostech se Spojenými státy. Oficiální strategické materiály uvádějí, že odrazování znamená dosáhnout cíle přesvědčováním protivníka o marnosti soupeření s USA, a to buď klasickým způsobem nebo za pomoci zvláštních druhů vojenské síly, jako jsou například jaderné zbraně, bojové letouny nebo úderné ponorky či jiné bojové prostředky.

Odrazení zastrašením, závody ve zbrojení a konflikty zpravidla následují, nemá-li odrazování účinek. Potom se cílem stává zabránit agresi nebo nátlak. Američtí stratégové po dlouhá léta zastávali princip zesílení dominantní formy "studeneho" odrazování - odrazování hrozbou trestu - se zastrašováním neúspěchem. Zastrašování neúspěchem znamená přesvědčit nepřítele aby nezaútočil, neboť jeho útok je odsouzen k nezdaru - což znamená neschopnost splnit jeho útočné cíle. D.D.Yost, Americká vize: Nová strategická koncepce Spojených států amerických, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue4/czech/art4.html>

¹⁴¹ D.D.Yost, Americká vize: Nová strategická koncepce Spojených států amerických,

<http://www.nato.int/docu/review/2003/issue4/czech/art4.html>

¹⁴² tamtéž

akci, kde pak prevence je zaštitěna preemptivní akcí. Zadruhé se obnovila polemika účelovostí velmi tenké linie mezi preemptcí a prevencí, kterou by mnoho Američanů a Evropanů nazvalo preventivní válkou místo proklamovaného preemptivního řešení.¹⁴³ Z pohledů Evropanů je existující dělící linie mezi preemptivní a preventivní akcí velmi tenká. A její narušení může mít negativní následky, jak na vztahy USA s ostatními mocnostmi, tak na povahu mezinárodního práva a jeho transformaci směrem k selektivnímu čtení vlastního pocitu ohrožení.¹⁴⁴

Stírání rozdílu mezi preemptivní a preventivní akcí však přináší možný kontraproduktivní závěr, jestliže cílem preempce či prevence¹⁴⁵ je odpovědět v čas na případné ohrožení. Takovýto závěr může vyprodukovat u členů *Axis of Evil* neočekávané závěry o blížícím se úderu USA a tím spíše zaútočit. Důsledky amerických preemptivních akcí, jako je možná změna v oblasti mezinárodního práva či neočekávaný úder, tak staví do popředí otázku, zda je tato strategie shodná s americkými zájmy definovanými v samotné NSS-2002. NSS-2002 je dokument, jehož cíle jsou koncipovány v situaci, kdy Spojené státy působí na mezinárodní scéně jako jediná supervelmoc a jejímž cílem je tento stav udržet a to, jak svojí pozici, tak přehlednost mezinárodního systému. Výše popsany charakter a způsob užití preemptivní akce však k těmto cílům nevede, na jedné straně sice odpovídají postavení a síle Spojených států na druhé straně však přináší prvky, které mohou rozostřit interpretaci mezinárodního práva. V takovém případě by se Spojené státy nemohly opírat o jasně čitelné a rozpoznatelné vnímání mezinárodního řádu. Ona *rovnováha moci podporující svobodu* je ve skutečnosti vlastně nerovnováhou sil, která tvoří východisko v současných podmínkách mezinárodních vztahů. Tento stav byl definovaný již v dokumentech prezidenta G.H.W. Bushe na počátku 90. let a následně rozpracována prezidentem Clintonem, ale až republikánská administrativa pro tento stav vytvořila novou strategickou koncepci, která staví na nové redefinici strategie z dob studené války. Bush jr. tak představil první zcela ucelenou strategii, která vychází ze značně autonomního pohledu

¹⁴³ tamtéž

¹⁴⁴ *By claiming a right to preemptive action, the U.S. government is pushing a change in public international law. If other States don't object a beginning practice of preemptive war, there could emerge a new rule of public international law that allows preemptive wars. Such a rule would leave it within the subjective discretion of each individual State to decide, whether another State is to be qualified as a "rogue State", poses a threat to international peace and can legally be attacked.* D. Murswiek, *The American Strategy of Preemptive War and International Law*, Universität Freiburg-Institute of Public Law, www.jura.uni-freiburg.de

¹⁴⁵ Barša, Pavel: *Hodina Impéria, Zdroje současné zahraniční politiky USA*, Brno 2003

a představ ohledně mezinárodního společenství, práva a samotné role Spojených států. Jde zde o hledání pozice USA v nových podmínkách, faktická nerovnováha má sloužit k nové formě odstrašení potencionálních vyzyvatelů. Po strukturní stránce je NSS-2002 prvním uceleným dokumentem, který však na druhé straně není schopen svými principy, postupy a nástroji zajistit požadovaný záměr, tedy nezpochybnitelnou dominance. NSS-2002 tak naopak vedla k zpochybnění statusu USA, nikoliv z pozice síly, nýbrž mravní statusu,¹⁴⁶ na kterém jsou Spojené státy jako první globální velmoc do značné míry závislé. Proto ten samý princip nerovnováhy, který definuje současný mezinárodní systém a jemuž Spojené státy spolu s mezinárodním souhlasem¹⁴⁷ do jisté míry vděčí za svůj současný status. Tato nerovnováha však v souvislosti s postupem Spojených států v Perském zálivu a následnými důsledky v poválečném Iráku stejně jako vzrůstajícím odporem veřejného mínění ve světě vedla v druhém funkčním období administrativu prezidenta Bushe k reformulaci národní bezpečnostní strategie.

4.3. Národní bezpečnostní strategie pro druhé funkční období, (NSS-2006)

Národní a bezpečnostní strategie z roku 2002 byla určujícím dokumentem pro ozbrojené složky Spojených států stejně jako i samotnou administrativu. Nicméně vývoj v souvislosti s poválečnou rekonstrukcí Iráku na jedné straně s tím související poznání nutnosti spolupráce nejen se spojenci, ale i s mezinárodním společenstvím jako takovým. A na druhé straně preventivní akce permanentního teroristického boje s až teologickým dělením dobra a zla. Především však ignorace mezinárodního společenství, stejně jako i spojenců, vedla k transformaci Národní bezpečnostní strategie pro druhé funkční období republikánské administrativy NSS-2006.

Stejně jako NSS-2002 i tato strategie se skládá ze dvou, respektive tří dokumentů¹⁴⁸ *Quadrennial Defense Review* z února 2006 (QDR-2006), projev Condoleezy Riceové z

¹⁴⁶ Ian Shapiro ve své práci popisuje, do jaké míry byl pro Spojené státy důležitý mravní aspekty moci USA, který jí ve vlastních očích odlišoval od Sovětského svazu a mimo jiné i bránil v preventivním útoku. Shapiro Ian: *Politika zadržování: Staronová strategie proti světovému terorismu*, Karolinum, Praha 2009.S.36

¹⁴⁷ O provázanosti míry souhlasu mezinárodního veřejného mínění a Americké pozice spolu se ztrátou pocitu bezpečnostním USA a míry závislosti bezpečnosti v rámci mezinárodního společenství Brzezinski,Zbigniew: *Volba:globální nadvláda nebo globální vládnutí*, Praha 2004

¹⁴⁸ Khol,Radek: *Amerika a Evropa - sblížení pohledů, byť rozdíly zůstávají a chyby Bush nepřiznal* http://www.natoaktual.cz/amerika-a-evropa-sblizeni-pohledu-byt-rozdily-zustavaji-a-chyby-bush-nepřiznal-gct-tiskni.asp?c=A060517_094026_na_analyzy_m02&r=na_analyzy

ledna 2006 o transformaci podoby amerického ministerstva zahraničí a především rozmístění amerických diplomatů v zahraničí a konečně samotná NSS-2002, která tak tvoří výchozí bod pro NSS-2006. První dokument QDR-2006 stanoví dvě priority:

-Pokračující reorientace jak schopností, tak i jednotek Pentagonu s cílem být agilnější v průběhu války s terorismem. Tedy být připraveni na širší pole asymetrických výzev a být připraveni na nejisté období v nastávajících dvou dekadách.

-Implementace široce pojatých změn, které zajistí, že organizační struktury, procesy a procedury efektivně podpoří strategické směrnice a plánování¹⁴⁹

Tyto priority mají vést k efektivní transformaci vojenských kapacit v boji s netradičními, asymetrickými hrozbami, zatímco má obranná struktura urychlit svojí re-orientaci. Zároveň se QDR-2006 zaměřuje i na konvenční hrozby - řízení humanitárních misí doma i v zahraničí stejně jako i otázku pomoci spojencům.¹⁵⁰ V druhém dokumentu, tentokrát z ministerstva zahraničí, Condoleeza Riceová jako nová ministryně zahraničí formulovala v projevech týkající se rozmístění amerických diplomatů v zahraničí z 18. ledna 2006,¹⁵¹ principy reorganizace diplomatických misí s cílem rozšířit znalostí cizích kultur. Tento dokument lze vnímat především jako pokus transformovat vedle ministerstva obrany i ministerstvo zahraničí a připravit jej na výzvy 21. století.

A konečně samotná Národní bezpečnostní strategie NSS-2006, tuto strategii lze charakterizovat v několika bodech. Především však je nutné poznamenat, že tento dokument byl napjatě očekáván v souvislosti s předešlou Národní a bezpečnostní strategií z roku 2002. NSS-2002 z pochopitelných důvodů tvořila určitý základ pro novou bezpečnostní strategii. Otázkou však bylo, do jaké míry se bude nový bezpečnostní dokument hlásit k jejím základním premisám.

¹⁴⁹ <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/dod/qdr-2006-report.htm>

¹⁵⁰ <http://www.defenselink.mil/news/newsarticle.aspx?id=14953>

¹⁵¹ *And let there be no doubt. Ensuring that America is competitive and successful in this new century is our critical goal. The stakes of this challenge are high. When faced with the reality of our increasingly complex and competitive world, some organizations in business and government and in other fields are evolving and thriving. Others are resisting and falling behind. We here at the State Department intend to be in that first group. We've made a lot of progress in the last decade or two, but I think we all realize that our organization in many ways is still more reflective of the 20th century challenges than the 21st century challenges that we face. In fact, our Department is still set up a little bit too much like an industrial firm from the 1950s rather than a leading company in today's global economy.*

Secretary of state Condoleezza Rice on Transformational Diplomacy February 8, 2007, East Auditorium U.S. Department of State Washington, D.C.

Celkem bez většího překvapení byl opět vytknut boj proti terorismu spolu s podporou šíření demokracie. Tyto dva principy tak tvoří základní dva kameny NSS-2006, charakter dokumentu se však značně liší, již zde není cítit silné bojové zapálení. Stejně tak prostor, jež je dán šířením demokracie a svobody, se rozvinul do realističtější podoby¹⁵² s argumentací zvýrazňující přínos pro Spojené státy.¹⁵³

V otázce postupu proti terorismu, který i nadále zůstává alfou a omegou zacílení národní bezpečnostní strategie, setrvává USA na tvrdé linii, jak proti samotným teroristům, tak i jejím nevyzpytatelným sponzorům z řad *rogue states*, zde je stále hlavním principem boj proti šíření WMD. Přesto zde je patrná proměna ve srovnání s projevem *State of union* z 29.1.2002, či s projevem z *West Pointu*, šíře nástrojů byla rozšířena i o tzv. *Soft power* přístupy - už není hlavním instrumentem hrubá síla, ale dokument dokáže rozlišovat, jedním z přístupů má být i získání si srdcí muslimského obyvatelstva a tedy i přístup, jež má zabránit široké podpoře teroristickým sítím. Podpora šíření demokracie spolu odlišením muslimského světa od terorismu je cesta Washingtonu, jak nabídnout model nejen spolužití,¹⁵⁴ ale i vlastní obdoby demokratického zřízení s respektem ke kulturní odlišnosti. Tím, že Washington připouští možnost plurality v otázce demokracie nejen, že uznává možnost vlastní obdoby vlády práva a institucionálního řešení konfliktu, získává na druhou stranu i potvrzení amerického modelu, který je ve své čisté podobě aplikovatelný kdekoliv

¹⁵² *The United States will stand with and support advocates of freedom in every land. Though our principles are consistent, our tactics will vary. They will reflect, in part, where each government is on the path from tyranny to democracy. In some cases, we will take vocal and visible steps on behalf of immediate change. In other cases, we will lend more quiet support to lay the foundation for future reforms. As we consider which approaches to take, we will be guided by what will most effectively advance freedom's cause while we balance other interests that are also vital to the security and well-being of the American people.*

<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/nss.pdf>

¹⁵³ Khol, Radek: Amerika a Evropa - sblížení pohledů, byť rozdíly zůstávají a chyby Bush nepřiznal

http://www.natoaktual.cz/amerika-a-evropa-sblizeni-pohledu-byt-rozdily-zustavaji-a-chyby-bush-nepřiznal-gct-/tiskni.asp?c=A060517_094026_na_analyzy_m02&r=na_analyzy

¹⁵⁴ *The strategy to counter the lies behind the terrorists' ideology is to empower the very people the terrorists most want to exploit: the faithful followers of Islam. We will continue to support political reforms that empower peaceful Muslims to practice and interpret their faith. The most vital work will be done within the Islamic world itself, and Jordan, Morocco, and Indonesia have begun to make important strides in this effort. Responsible Islamic leaders need to denounce an ideology that distorts and exploits Islam for destructive ends and defiles a proud religion. Many of the Muslim faith are already making this commitment at great personal risk. They realize they are a target of this ideology of terror. Everywhere we have joined in the fight against terrorism, Muslim allies have stood beside us, becoming partners in this vital cause. Pakistan and Saudi Arabia have launched effective efforts to capture or kill the leadership of the al-Qaida network. Afghan troops are in combat against Taliban remnants. Iraqi soldiers are sacrificing to defeat al-Qaida in their own country. These brave citizens know the stakes – the survival of their own liberty, the future of their own region, the justice and humanity of their own traditions – and the United States is proud to stand beside them.*

<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/nss.pdf>

na světě,¹⁵⁵ což je především v rámci muslimského světa po uplynulých letech důležitý faktor.

Posledním bodem je role spojenců a mezinárodního společenství, která právě v souvislosti s NSS-2006 značně utrpěla - zde je uznán význam spolupráce se spojenci. Přesto i nadále si Spojené státy ponechávají možnost jednostranného přístupu jako z praktického hlediska nejpružnějšího řešení. Důraz kladený na uznání významu EU a obecně, však na druhé straně bagatelizuje postoj k této instituci, již Spojené státy stále nevnímají jako rovnocenného partnera. V případě NATO je situace odlišná, USA v této organizaci hraje dominantní roli a NATO je i hlavním nástrojem vlivu na Evropský kontinent. Transformace této organizace je přímo závislá na roli USA a jejích vztazích se spojenci z toho to pohledu tedy Spojené státy i nadále setrvávají v preferenci spíše bilaterálních vztahů.

Národní bezpečnostní strategie z roku 2006 tedy charakterizuje proměnu především ve vztahu, jak ke spojencům, tak i k mezinárodnímu společenství. Přesto si ale ponechává možnost unilaterálního vojenského zásahu. V případě preventivního úderu pak postoj americké administrativy zůstává neměnný,¹⁵⁶ z pozice boje proti terorismu se tedy na tvrdé linii nic nezměnilo. Částečná proměna ve formě pokusů definovat, co je to terorismus, ve smyslu hledání společné cesty s muslimským světem, jež již není vnímán jen jako výspa terorismu, působí jako možný počátek vyváženějšího přístupu Washingtonu. Na druhé straně prostor, jenž je věnován Iránu v nové strategii, spolu s předvolebním prohlášením o hlavním cíli změny režimu v této zemi z úst prezidenta Bushe jistě na klidu, jak Evropským spojencům, tak ani reformním silám v této zemi nepřidaly, tím spíše, že to byla především tato administrativa, co pomohla svým postupem do čela Iránu zvolit konzervativci Mahmúdu Ahmadínežádovy.¹⁵⁷ Další bod, jímž je podpora a šíření demokracie, může být vnímána rovněž ze dvou pohledů, zaprvé síla proklamovaných prohlášení v kontrastu s realitou, na druhé straně spolu se spoluprací se zeměmi jako je Kádáfího Libye, jenž učinila velký diplomatický skok, aby nakonec neskončila na seznamu států *Osy zla*, či Uzbekistán prezidenta Islama Karimova a Kyrgystán na čele

¹⁵⁵ Khol,Radek: Amerika a Evropa - sblížení pohledů, byť rozdíly zůstávají a chyby Bush nepřiznal
http://www.natoaktual.cz/amerika-a-evropa-sblizeni-pohledu-byt-rozdily-zustavaji-a-chyby-bush-nepriznal-gct-tiskni.asp?c=A060517_094026_na_analyzy_m02&r=na_analyzy

¹⁵⁶ <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/nss.pdf>

¹⁵⁷ Galbraith,W.Peter: The End of Iraq: How American Incompetence Created a War Without End. New York: Simon & Schuster, 2007.S.77

s prezidentem Kurmanbek Bakijevem, kde je umístněna letecká základna Spojených států. Všechny tyto příklady kontrastují s projevy odmítající toleranci nedemokratických režimů¹⁵⁸. Zároveň je však i šíření demokracie jako princip národní strategie značně komplikovaný pokud uvážíme, že argument demokracie se v konečném důsledku stal hlavní ospravedlňujícím argumentem invaze v Iráku.

V konečném hodnocení tedy lze konstatovat, že principiální osa NSS-2002 si zachovala tedy boj s terorismem a současně zvýraznění významu šíření demokracie, které na druhou stranu může být vnímáno vzhledem k precedentu v podobě Iráku jako možný *trojský kůň* pro vojenské nasazení. Zatímco některé diskutabilní nástroje nebyly zmíněny a jiné byly naopak znovu objeveny v podobě podpory a spolupráce s muslimským světem při hledání jejich kulturní obdoby formy demokracie. Z tohoto pohledu je patrný odstup od válečnické rétoriky, nicméně odkaz na Irán spolu s plným nepochopením významu a původu terorismu a existence preventivních akcí obdobně jako realita unilaterálního postupu, oslabuje Novou bezpečnostní strategii. V místech, kde byla poměrně silná, tedy v její struktuře a systematičnosti. A ve snaze udržet principy při její reformulaci, zní sice realističtější, ale za to hůře uchopitelný dokument.

Reálný dopad NSS-2002 a posléze srovnání obou těchto strategií, tedy s NSS-2006, si ukážeme v souvislosti s vývojem v Iráku, až zde v rámci postupu Americké administrativy spolu s reakcí mezinárodního společenství můžeme porovnat cíle spolu s reálným výsledkem v případě NSS-2002.

4.4. Americká administrativa a směřování k Iráku v průběhu působení prezidenta G.W.Bushe

Bezpečnostní strategie 43. amerického prezidenta George H.Walkera Bushe jr., stejně tak i zahraniční politika se stala předmětem dalekosáhlých kritických analýz. Pro potřeby této práce jsem rozdělil část zabývající se administrativou prezidenta G.W.H.Bushe jun takto. V první části jsme byli svědky popisu vývoje neokonzervativního uskupení, jenž zaujalo v rámci nové administrativy významné místo. Dále jsme si rámcově představili jednotlivé

¹⁵⁸ Ohledně spolupráci s nedemokratickými režimy viz. Shapiro Ian: Politika zadržování: Staronová strategie proti světovému terorismu, Karolinum, Praha 2009

dokumenty spolu s určitým srovnáním s administrativou prezidenta Clintona. Tento postup je důležitý pro zasazení zahraničně-bezpečnostní koncepce prezidenta Bushe jr. do souvislostí, v tomto směru i dále povede následující část mapující období jeho působení i s důsledky vnímání národně bezpečnostní strategie v rámci mezinárodního společenství. Mezi nejdůležitější momenty v rámci dvou funkčních období prezidenta Bushe patří bezesporu teroristické útoky z 11. září 2001 a druhé válečné tažení nebo-li druhá válka v Perském zálivu, tedy operace *Iraqi freedom*. Z tohoto pohledu lze rozdělit vnímání administrativy na dvě hlavní období, čili období volební kampaně a působení do osudného zářijového dne roku 2001 a následné období charakteristické vyhlášením nekončící války teroru, jejímž kulminačním bodem bylo zabřednutí v post-válečném Iráku, které pokrývají dvě bezpečnostní strategie NSS-2002 a NSS-2006. Právě rozdílné působení v obou dvou obdobích má zásadní význam v postihnutí koncepce zahraničně bezpečnostní politiky, která se v počátku ubírala značně odlišným směrem.

George H.Walker Bush jr. vstupoval do prezidentských voleb spolu Dickem Cheney jako svým kandidátem na viceprezidenta s poměrně jasným volebním programem, který byl výsledkem vnitropolitického vývoje již od sedmdesátých let. Šlo především o domácí témata, republikáni zaútočili na sociální stát a jejím hlavním volebním plánem bylo radikální snížení daní, které postupně dozrávalo v *Heritage Foundation*, v *American Enterprise Institute* a jiných konzervativních think-tancích. Šlo o tzv. *Contract with America*, tedy následně hojně užívaný politický tah konzervativních stran v západním světě. Ze zahraničně bezpečnostního pohledu se zdál být svět relativně bezpečný, proto hlavními tématy ve volebním boji se stalo užívání ozbrojených složek a obecně působení v zahraničí. Republikáni tak kritizovali Clintona za přespřílišné užívání a rozmístnění po světě a kampaně založené na tzv. *nation building* (Bush v této fázi preferoval strategii zadržování *containment*) a především pak udávání tónu mezinárodnímu společenství viz. Kosovská post válečná mírová operace (KFOR). V tomto směru je zajímavé prohlášení Bushe z roku 2000, během volební kampaně tehdy prohlásil o Clintonově politice, že *když budeme chodit po světě a vyhlašovat: my to děláme tímto způsobem a stejně byste to měli dělat vy, může se snadno stát, že budeme vnímáni jako proslulý ošklivý Američan.*¹⁵⁹ Stejně tak Cheney v jednom ze svých četných projevů hájil postoj během války proti Iráku v roce 91, a plně souhlasil s postoje Clintona k Iráku, kde následně prohlásil: *..we want to*

¹⁵⁹ Shapiro Ian: Politika zadržování: Staronová strategie proti světovému terorismu, Karolinum, Praha 2009.S.42

*maintain our current posture vis-à-vis Iraq.*¹⁶⁰ V této souvislosti je zajímavý vůbec první kontakt Bushe s Irákem, krátce po jeho zvolení došlo k leteckým náletům, které měli radikálně omezit Iráckou schopnost stopovat a útočit proti spojeneckým letadlům, šlo o tři velké radary a dvě budovy velení a kontroly. Přestože šlo o útok na irácká vojenská zařízení, která měla podpořit bez letové zóny, hlavní důraz byl tehdy směřován na vyslání zprávy Čínské lidové republiky,¹⁶¹ která dodala Iráku potřebnou techniku, tak i technický personál na konstrukci vojenských objektů. Rozpoložení sil se v té době v rámci republikánské administrativy velmi lišilo od pozdějšího období. Jasně daný směr určoval Colin Powell (*Secretary of States*), jehož vyjádřením byla politika zadržování. Na druhé straně Paul Wolfowitz (*Deputy Secretary of Defense*) přesto, že nesouhlasil s danou politikou, si v té době dovolil před senátní výbor zvažující jeho jmenování na ministerstvo obrany pouze zmínit, že upřednostňuje svržení Saddáma Hussajna s odůvodněním, že jak pro Irák a americké zájmy, tak i region, by šlo o velmi vítaný krok. Wolfowitz, I.Scooter Libby byli v té době nejen v menšině, ale především tehdy neoplývali silnými spojenci, šlo především o úředníky ministerstva obrany či členy kanceláře viceprezidenta, Powell spolu s politikou sankcí a zadržování tedy jasně udával směr, až do osudného září 2001.

11. září se stalo nejen tragedií v historii Ameriky, ale ukázalo i míru sympatií, které paradoxně v reakci na americký postup Spojené státy opustili. Toto období není jen historickým předělem, které pro většinu Američanů symbolizuje ztrátu pocitu vlastní bezpečnosti, ale symbolizuje i ztrátu příležitosti, která se obrátila proti Spojeným státům samým, jak napsal Brzezinski, ještě nikdy v historii nebyly Spojené státy po vojenské stránce silnější a mocnější, ale zároveň i Spojené státy v té době oplývají nejmenší důvěryhodností v celé své historii.¹⁶² Od souhlasných postojů společného postupu spojenců nejlépe dokládá aktivace pátého článku Washingtonské smlouvy Severoatlantické organizace, spolu s vyjádřením smutku i v takových zemích jako je Írán,¹⁶³ až po rezervované výhrady spojenců k anti-americkým náladám v rámci mezinárodního společenství, i tak lze hodnotit vnímání americké politiky. Nicméně proměna postoje

¹⁶⁰ Ricks,E.Thomas: *Fiasco. The American Military Adventure in Iraq*. New York: The Penguin Press, 2006.S.25

¹⁶¹ *tamtéž*,S.27

¹⁶² Brzezinski,Zbigniew: *Volba:globální nadvláda nebo globální vládnutí*, Praha 2004

¹⁶³ Popisuje jak i fotbalový zápas v Iránu byl přerušen minutou ticha na znamení solidarity se Spojenými státy. Galbraith,W.Peter: *The End of Iraq: How American Incompetence Created a War Without End*. New York: Simon & Schuster, 2007.

americké administrativy započala mnohem dřív v podstatě již několik dní po teroristických útocích.

Již prakticky v jedné z prvních diskuzí nad americkou reakcí v Camp Davidu, pouhé čtyři dny po útocích, Wolfowitz zvýraznil Irák v rámci tří potencionálních cílů, které představil Donald Rumsfeld, šlo o Afghánistán, Al-Kajdu a Irák. Společně pak s Richardem Perlem se podařilo Libbymu získat některé významné členy administrativy na svoji stranu, šlo jak o viceprezidenta Cheneyho, tak ministra obrany Donalda Rumsfelda.¹⁶⁴ O útocích na Irák se začalo jednat velmi brzy již v listopadu 2001, kdy byl CETCOM (*United States Central Command*) pověřen vypracováním plánů na válečnou operaci proti Iráku. Válečné operace v Afghánistánu s tím spojené logistické, materiální omezení, stejně tak i skutečnost plánování dvou invazí v průběhu méně než jednoho roku vedlo k posunutí termínu. Mezitím se jak v rámci vojenského štábu, tak i v rámci administrativy vedly dvě hlavní otázky a těmi byly, zda jít do Iráku a pokud ano, v jaké podobě, navíc někteří si pokládali i méně *konvenční* otázky pro danou administrativu. Mezi něž patřily otázky typu: jaké jsou náklady spojené s celou operací? Národní zájem, zda invaze do Iráku se Spojeným státem vyplatí? Či jak budou Spojené státy postupovat v samotném Iráku po válce?

Šlo především o možnost použití WMD Saddámem v případě invaze, nebezpečí zabřednutí v bojích v obydlených a nekonvenčních oblastech a konečně poválečné nasazení. Přesto se nakonec Irák stal součástí protiteroristické operace, hlavní diskuze se tak měla vést nad tím, jakou formu má tato vojenská operace nabýt.¹⁶⁵

Bylo již řečeno, že jedním z důsledků operace *Desert fox* v roce 1998 byla ztráta zpravodajských informací, jak o vnitřním vývoji v Iráku, tak i jeho vojenském potenciálu, toto citelné informační vakuum mělo dva hlavní důsledky, zaprvé zpravodajci nebyli schopni přinést informace o Iráku, čehož poměrně záhy využili neokonzervativci, kteří

¹⁶⁴ Především postava ministra obrany Donalda Rumsfelda je v tom to směru zajímavá, krátce po útocích čelil dvěma pro něho těžko stravitelným skutečnostem především to byla poměrná rezervovanost armádního velení nad případnými útoky jak na Afghánistán tak i Irák a posléze i omezené množství a kvalita informací jež nabízeli zpravodajské služby. V tom to směru kontrastoval entusiasmus s pevná víra nad zvoleným postupem na straně Neokonzervativců.

¹⁶⁵ Původní plán generála Zinniho velitele Cetcomu během operace Desert Fox, počítala s nasazením až 350 tisíc mužů. Tak masivní nasazení mělo vést k hladkému průběhu a především k minimálním ztrátám. Tento plán však byl odmítnut Pentagon na čele s Rumsfeldem, chtěl co nejmenší vojenské moderní nasazení mělo jít o několik tisíc členů speciálních sil spolu s masivním bombardováním, taková operace se měla stát demonstrací síly a inovativního potenciálu ozbrojených sil USA. Ve hře se následně objevil i Powellův plán s 200 tisíci členy ozbrojených sil nakonec, však došlo k kompromisu 80tisíc mužů. Scott RITTER, *Endgame. Solving the Iraq Crisis*. [1999] New York: Simon & Schuster, 2002

ústý Gouglase Feitha, Richarda Perleho tuto skutečnost obratně využili skrze články ve Washington Post, New York Times a jiných periodik, přinášeli neustálé informace o vzrůstající hrozbě Iráku.¹⁶⁶Jednou z hlavních desinformací byla strategie kombinující dezimpretaci faktů, zatímco na jedné straně byla hrozba WMD klasifikována jako alarmující, na druhé straně byly podmínky v poválečném Iráku interpretovány jako více než přívětivé, včetně vítajících Iráčanů v ulicích. Na pozadí tragédie z 11. září byl kredit zpravodajský služeb značně pošramocen, vzrůstajícímu zkreslování informací zpravodajců bylo i doplněno formulacemi jednotlivých členů administrativy, které neustále připomínali plíživou hrozbu iráckých zbraní hromadného ničení, stejně jako bylo uváděno spojení s Al-kajdou, jež ve skutečnosti maximálně spojoval společný postoj k USA.

Jeden, avšak z hlavních trumfů americké administrativy, respektive neokonzervativců, spočíval ve spolupráci s *Iraq National Congress* (INC), který reprezentoval Ahmed Chalabi. Tento irácký Šít již od osmdesátých let usiloval o svržení Saddáma, brzy rozpoznal, že jediná cesta vede skrze americkou vládu, velmi brzy po sjednocení velmi pestré opozice se mu podařilo navázat velmi úzké vztahy s členy amerického kongresu a stejně tak i s jejich administrativní podporou, což se ukázalo jako velmi prozíravé. A konečně, i skrze média, a právě tato skutečnost se neblaze zapsala do historie americké žurnalistiky. Chalabí zprostředkoval setkání Adnan Ihsan Saeed al-Haideri s novinářkou Judy Miller z *New York Times*. Al-Haideri v rozhovoru s Millerovou popisoval, jak Irák po odchodu zbrojných komisařů znovu obnovil několik desítek budov na výrobu WMD a že osobně navštívil několik z nich. Důsledky, jež přinesl tento článek lze jen těžko představit, renovovaný deník spolu s reportérkou, jež je držitelka Pulitzerovy ceny, dal nepravdivému příběhu úplně jiný podtón. Chalabi však dokázal uvádět své zkreslené informace i přímo americké vládě, kde díky Douglasu Feithovi měl vždy zajištěný přístup.¹⁶⁷

Zkreslené informace z podání neokonzervativců, stejně i role irácké opozice, je poměrně závažný faktor, jež měl své důsledky jak na samotný Irák, tak i americkou zahraničně-bezpečnostní politiku. Na druhou stranu jak irácká opozice, tak i samotní konzervativci v rámci PNAC od počátku vystupovali jako zastánci tvrdé linie vůči Iráku a svým konečným

¹⁶⁶ V určitou chvíli tak již bylo jasné, že původně vyžadovaný návrat zbrojných inspektorů UNMOVIC k němuž se Irák zavázal v srpnu 2002, již nebyl na pořadu dne, ale přímé sesazení Saddáma bez ohledu na návrat inspektorů či ne Nasser ARURI, *America's War Against Iraq: 1990–2002*. In: ARNOVE (ed.), *Iraq Under Siege*, South End Press, 2000.S.44

¹⁶⁷ Ricks, E. Thomas: *Fiasco. The American Military Adventure in Iraq*. New York: The Penguin Press, 2006.S.53

cílem, jež byla změna režimu, se nijak netajili. Proto z tohoto pohledu se 11. září jeví jako proměnná šance k proměně strategických představ v rámci Blízkého východu. Naopak v případě americké administrativy či kongresu je pak otázka poměrně složitější, samotný prezident Bush vnímal hlasy volající k zacílení na Irák, jako jen jeden z přístupů v rámci administrativy.¹⁶⁸ Skutečnost, že se převládající Powellova linie dostala do defenzívy, svědčí jak o narůstajícím vlivu neokonzervativců ve spojení se starými veterány ze Studené války Rumsfeldem i viceprezidentem Cheneyem, tak o informačním tlaku, jenž byl záměrně dezinterpretován právě neokonzervativci¹⁶⁹. V případě amerického kongresu však vedla cesta jak skrze bezpečnostní informace, tak i vnitropolitickou situaci mezi dvěma hlavními stranami.

Velmi důležitým se v tomto směru stal dokument *National Intelligence Estimate* (NIE), šlo o dokument poskytující informace o pokračujícím programu vývoje zbraní hromadného ničení v Iráku. Tento devadesáti dvou stránkový dokument byl připraven pro členy kongresu a podle něho se jeho členové měli rozhodnout a dát případně volnou ruku prezidentu Bushovi v případném vojenském řešení.¹⁷⁰ Šlo o vážnou desinterpretaci informací zpravodajců, která maximalizovala hrozby a minimalizovala pochyby o těchto hrozbách, z názoru tak učinila fakt.¹⁷¹ Význam nejen směrem ke kongresu, ale i v rámci samotné administrativy nelze podceňovat. Zatímco Cheney, Wolfowitz a Armitage byli plně rozhodnuti a Powell spolu s některými dalšími členy stáli na druhé straně, tak naopak Bush a Rumsfeld stále byli na pochybách, až konečné slovo George Teneta (poté, co Cheney připomněl selhání tajných služeb z 11. září), pak v konečném důsledku vedlo k přijetí proti pro Irácké karty. Celý dokument plný chyb od počátku směřoval jen k jednomu cíli, podpořit argumentaci vzrůstající hrozby Iráku.

Situace v kongresu byla, jak již bylo řečeno, ovlivněna i vnitropolitickými vztahy, zaprvé - demokraté se po 11. září nalézali v poměrně složité situaci, zadruhé - blížící se volby by

¹⁶⁸ tamtéž, S. 71

¹⁶⁹ Jde především o analýzy zpracované pro Douglase Feitha, které obsahovaly alarmující informace o Saddámu Husajnovy, zajímavé je že tyto informace byly získané ve velmi krátkém čase a jejich předmětem byla spojení, které před tím nikdo jiný nerozuměl a jež byla interpretována ve prospěch záměru neokonzervativců...nebo-li They noticed things that nobody else noticed. It was there all along, it simply hadn't been noticed. This key information had been overlooked because the CIA and DIA were not looking.

¹⁷⁰ Podle Galbraith v tom směru administrativa zneužila jak Rbezpečnosti tak i kongres. Galbraith, w.Peter: The End of Iraq: How American Incompetence Created a War Without End. New York: Simon & Schuster, 2007.

¹⁷¹ Ricks, E. Thomas: Fiasco. The American Military Adventure in Iraq. New York: The Penguin Press, 2006. S. 46

v případě, kdyby demokraté šli proti populárnímu prezidentovi na válečné stezce, vedly k očekávaným ztrátám. Za třetí - demokraté stále neměli akční plán, jakým způsobem by mohli odpovědět na politiku republikána Bushe a konečně všichni demokraté, kteří v posledních volbách nepodpořili Irácké tažení v 90. letech, bez ohledu na skutečnost, že tvořili v dané době většinu ve své straně, neměli šanci se dostat do prezidentských primárek¹⁷². Proto s jasnou podporou republikánů, většinovou podporou demokratů v Senátu prošla plná moc bez větších problémů, ve Sněmovně reprezentantů byl tento poměr poněkud užší, ale i tak v poměru 77 hlasů pro ku 23 hlasů proti v Senátu, zatímco ve Sněmovně reprezentantů 296 hlasů pro ku 133 hlasů proti, i tak získal prezident Bush poměrně jasný mandát.

Bylo by však iluzorní myslet si, že v dané době i přes postup demokratické strany při hlasování v kongresu neexistovala opozice k postupu americké administrativy. Mezi hlavní kritiky patřili někteří samotní republikáni, šlo o tzv. tvrdé jádro nebo-li republikánské realisty, kteří měli značné výhrady ke kurzu, jenž se odvíjel od členů neokonzervativního proudu. Debata započala na přelomu léta, kdy bylo slyšení před senátním výborem pro zahraniční vztahy zahájeno. V této diskusi, za přítomnosti osmnácti expertů na národní bezpečnost a Střední východ, působil i republikánský poradce pro otázky národní bezpečnosti prezidenta Bushe sr. Richard Scowcroft. Svě tvrzení o irácké invazi, která by podle jeho slov mohla proměnit celý region ve vřící kotel a stejně tak zničit celou válku proti terorismu, dále rozvedl ve svém článku pro republikánský list *Wall Street Journal*. Zde, rok po teroristických útocích 15. 9. 2002, vyšel Scowcroftův článek pod názvem *Don't attack Saddam*. Přestože Scowcroft nepopírá, že bez Saddáma by se Spojeným státem dýchalo o poznání lépe, republikánský poradce pro otázky národní bezpečnosti chtěl vědět, z jakého důvodu Spojené státy mají utočit právě nyní na Irák. S mizivými důkazy o propojení Saddámova Iráku s teroristy či snad dokonce s útoky z 11. 9. 2001. Bez známky důkazů o útočných tendencích Iráku proti Spojeným státem byl pak zamýšlený útok proti Iráku kontraproduktivní vzhledem k důsledkům na proklamovaný cíl NSS 2002, tedy boje s terorizmem.¹⁷³

¹⁷² Naopak Clinton, Gore, Libermann podpořili první válku v Perském zálivu i přes fakt, že ve své straně tvořili pouze menšinu. Shapiro Ian: *Politika zadržování: Staronová strategie proti světovému terorismu*, Karolinum, Praha 2009

¹⁷³ Ricks, E. Thomas: *Fiasco. The American Military Adventure in Iraq*. New York: The Penguin Press, 2006. S. 56

Scowcroft však nebyl jediným, jež vystupoval proti invazi či se obával o osud skutečného cíle, jímž měl být boj s terorizmem, či dokonce samotné možnosti Americké armády v Iráku během konfliktu a především po něm. Dalším členem již zmíněného osmnáctičlenného sboru expertů byl i další republikán Ike Skelton, člen sněmovny reprezentantů za stát Missouri, v září 2002 spolu s ostatními členy výboru navštívil prezidenta Bushe. Zde přímo, ale i následně v dopise adresovaném prezidentovi, projevil své obavy z krize u otázky týkající se nákladů a trvání okupace Iráku po skončení samotných bojů a svržení Saddáma. Skelton nepochyboval o úspěchu americké armády, byl, jak se později ukázalo, až příliš přesný ve svých předpovědích ohledně poválečné obnovy země.¹⁷⁴ Šlo především o extrémně problematickou okupaci Iráku, který nemá ve své historii plné autokratické vlády zkušenost s demokratickým způsobem správy veřejných věcí a potencionálního výbuchu etnické nevraživosti, která by mohla nejen Irák zavléct do tíživého procesu balkanizace celého obrodného procesu, a samozřejmě tíživé ekonomické a hospodářské situace nevyjímaje. Proto ze svého postu požádal o možnost nahlédnout do plánu pro obnovu a rekonstrukci země, včetně i způsobu procesu výměny režimu. Ve všech těchto bodech však mu nebylo vyhověno, a tak otázka nejen výměny režimu zůstala nezodpovězena.

Ve skutečnosti však člen sněmovny reprezentantů za stát Missouri Ike Skelton nebyl jediný, komu se nedostalo odpovědi na otázku obdobného charakteru, podle jednoho z poradců v Bílém domě na otázku Britské vlády a nejužšího spojence USA. „*Jakým způsobem Spojené státy míní dodržovat pořádek a zákonnost v Iráku den po vítězství?*“ Na tuto otázku stejně jako následující: „*Jak dlouho okupovat v Iráku?*“¹⁷⁵, nebyla dána jasná odpověď. Způsob plánování, stejně jako i komunikace, jak směrem k členům kongresu, tak i spojencům, svědčí o jak poměrné nejasnosti v otázkách plánování tak, až spíše iluzorním představám o post válečném vývoji a správě okupovaného Iráku založené především na informacích jejichž zdrojem byl zejména INC a neokonzervativnímu přesvědčení o univerzalitě demokratických hodnot a jejich adaptabilitnosti v podmínkách Středního východu. Nutno uznat, že tento bod byl jedním z několika, v nichž Národní bezpečnostní strategie USA v druhém funkčním období dožrála změny.¹⁷⁶ Přesto všechny tyto aspekty

¹⁷⁴ tamtéž, S.59

¹⁷⁵ Rai, Milan: War plan Iraq, The reasons against war on Iraq, Arrow 2002.

¹⁷⁶ <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/nss.pdf>

nakonec vedly ke značnému podcenění příprav na převzetí moci v Iráku, stejně jako i přecenění jak iráckých, tak i amerických možností.

4.5. Irák a přímé důsledky některých z hlavních dokumentů

Současná diskuse o podobě bezpečnosti respektive přístupu k ní nečerpá své kořeny jen v důsledku teroristických útoků z 11. září 2001, obdobné změny, k nimž došlo na sklonku 80. let a na počátku let devadesátých s koncem Studené války, nejsou strůjcem této diskuse a postupné transformace. A to i přesto, že ztráta soupeře v bipolárním dělení, stejně tak i jeho substituent v podobě mezinárodního terorizmu na počátku nového tisíciletí, udávají této diskusi směr. Nicméně prvotní počátek můžeme umístit s ohledem na vývoj v USA do období 80. let, tedy období Reaganovy administrativy. Toto období bylo ve znamení rekonstrukce, jak samotné bezpečnostní koncepce a transformace pozice USA, která měla svůj základ již v syndromu Vietnamské války, ale hlavně chtěla nalézt odpověď na sedmdesátá léta a to, jak v oblasti národní bezpečnosti, tak i samotné pozice a reputace USA. Projekt hvězdných válek a s tím související protiraketová obrana *Strategic Defense Initiative* (SDI) nenalezli odpověď v Sovětském svazu, který po svém vrcholu v 70. letech rychle upadal. Cílem však nebylo jen udolat Sovětský svaz, ale z republikánského pohledu přehodnotit samotnou národně bezpečnostní strategii a pohled na bezpečnost Spojených států amerických obecně, není náhodou, že již v Reaganově administrativě působili někteří neokonzervativci (Paul Wolfowitz, Irwin Kristol). Akcent na provázanost národních hodnot spolu s rétorikou oplývající odkazem na demokratické hodnoty jako základní pilíř americké identity spolu s maximalizací bezpečnosti tak našel nového vyjádření. Pozice vyvoleného národa a jeho dějinného předurčení k šíření univerzálních hodnot svobody a demokracie našel nové podoby v rámci neokonzervativní základny.

V situaci po konci Studené války, v meziobdobí hledání nového světového řádu a reformulace národní bezpečnosti, teroristické útoky zapůsobily jak v rámci americké společnosti, tak i na mezinárodní společenství. V daném okamžiku bylo propojení vazby bezpečnosti celého světa spolu s americkou bezpečností vnímáno nejen na obou stranách Atlantického oceánu, ale v konečném důsledku i v rámci širšího mezinárodního společenství. A v tuto chvíli se opět vrací reminiscence z Reaganovy bezpečnostní politiky stvořením *Axis of evil*, jde o propojení spojení z druhé světové války států tzv. *Osy* a

zároveň tzv. *Empire of Evil*, tedy říše zla, tedy sousloví, jímž Reagan označil 8. června 1982 tehdejší Sovětský svaz. Tímto spojením, které spatřilo světlo světa při projevu v Senátu u příležitosti projevu o stavu unie v únoru roku 2002, se republikánské administrativě podařily hned dvě věci. Zaprvé, již zmíněné spojení dvou historicky citlivých a hodnotných výroků, jež si nárokují status těžko zpochybnitelného hodnověrného kladného vítěze. Tím však výroky, jež nárokují status kladné dobré síly a naopak status nepřítele ztělesňující samotné zlo nekončí, výrok *You're either with us, or against us* (GW.Bush, 20. září 2001 na společném zasedání kongresu), ztělesňuje samotné, až teologické dělení dobra a zla.¹⁷⁷ A zadruhé a tím je jako důsledek pro samotnou národní bezpečnostní strategii mnohem důležitější spojení kvalitativně rozporuplných hrozeb, na jedné straně terorismus a na druhé straně státy osy zla, čili problematické státy.¹⁷⁸

Zde zmíněná část spojující *rogue states* s teroristickými skupinami a hovořící o *Axis of Evil*, patří k projevu, který zde byl již analyzován. Nyní se ale na tento projev *State of the Union* z 29. 2. 2002 podíváme z trošku jiného pohledu. V tomto projevu byly Severní Korea, Irák a Irán¹⁷⁹ zde postaveny na roven jako státy chovající nepřátelské úmysly s potenciaální možností konstrukce či výroby a vývoje WMD. Ona fráze tzv. Osy zla byla výtvozem kanadského zaměstnance Bílého domu Davida Fruma,¹⁸⁰ jež chytlavým výrokem upoutal pozornost, nutno podotknout, že ať už historické konotace k ose Berlín-Řím-Tokio jsou diskutabilní tak, už jen spojení Irán-Irák, dvou úhlavních nepřátel je minimálně nepřesné. Zacílení na *weapons of mass destruction* společně se zmíněnými třemi státy je z pohledu formulovaných cílů bezpečnostní strategie problematická.

Lze se velmi těžko vyjádřit o harmonii sjednocení vytčených cílů, tedy zabránění šíření WMD v kontextu členských zemí *Axis of Evil*. Jediný stát, který se skutečně stal nakonec cílem Spojených států nikdy po konci zbrojních inspekcí a to jak UNSCOM, tak UNMOVIC, nevlastnil zbraně hromadného ničení, s výjimkou těžko manipulovatelných zbraní biologického charakteru.¹⁸¹ Naopak Irán a Severní Korea s aktivním jaderným programem, jehož reaktivaci však na druhé straně vyprovokoval Washington právě

¹⁷⁷ Jesus Christus stated in Matthew 12:30 that „He who is not with me is against me, and he who does not gather with me scatters.“

¹⁷⁸ Brzezinski, Zbigniew: Volba: globální nadvláda nebo globální vládnutí, Praha 2004

¹⁷⁹ Irán se však do této „sestavy“ dostal spíše náhodou jak dosvědčuje Shapiro. Shapiro Ian: Politika zadržování: Staronová strategie proti světovému terorismu, Karolinum, Praha 2009

¹⁸⁰ Galbraith, W. Peter: The End of Iraq: How American Incompetence Created a War Without End. New York: Simon & Schuster, 2007. S. 71.

¹⁸¹ tamtéž, S. 72

v souvislosti s projevem, kde zahrnul oba státy do Osy zla. Zároveň svými kroky především ve vztahu k Severní Koreji prakticky potopil veškerý progres, který byl učiněn během působení demokratické administrativy. A to ať už jde o ukončení dodávek ropy odpovídající dohodě z roku 1994, Severní Korea se tak stala první zemí, jež odstoupila od *Non-Proliferation Treaty* (NPT) 31. 12. 2002. V případě Iránu byl nepřátelský postup dvojnásobně kontraproduktivní, zaprvé při následné okupaci Iráku Šítská většina v Iráku, která se cítí být loajální k Íránským představitelům, a tak jakékoliv nepřátelství s Íránským režimem automaticky komplikuje i pacifikaci Iráku. Stejně tak i před samotným připojením do Osy zla byl Irán důležitým partnerem Spojených států, jež měly stejný zájem na eliminaci hnutí Talibanu v Afghánistánu. Irán nejen poskytoval zpravodajské informace, ale poskytl i prostor pro operace na *search-and-rescue* v Afghánistánu. Spolupráce byla po přidání Iránu do Osy zla samozřejmě ukončena tím spíše, že z následných postojů členů americké administrativy byl Teherán označován i za potencionální cíl příštího vojenského postupu. Tento postup nejen, že vedl k opětovnému zahájení obohacování uranu, kdy se tak stalo poté, co byl zvolen nový prezident radikál Mahmoud Ahmedinejad, který svůj kurz namířil jak proti USA, tak i Izraeli. Hrozba vlivu Teheránu na irácké Šíty se tak stala více než-li reálnou. V konečném důsledku jak hodnocení americké bezpečnostní strategie a jejích cílů stanovených jako zastavení proliferace zbraní hromadného ničení, tak v kontextu kroků americké administrativy naopak situaci v oblasti nebezpečí zbraní hromadného ničení v Iránu a Severní Koreje rapidně zhoršila,¹⁸² Irák v tom to případně z bezpečnostního hlediska nebyl výjimkou.

Přestože byl Irák jako člen *Axis of Evil* nejméně nebezpečný, byl paradoxně jediným státem této skupiny, který byl Spojeným státy *odzbrojen*. Na základě odvolání na předešlé rezoluce Rady bezpečnosti OSN americká administrativa, demonstrující svojí připravenost k vojenskému zásahu doprovázející posilování vojenského kontingentu v regionu. Prošla Radou bezpečnost, která pochopila připravenost USA k ozbrojenému konfliktu, rezoluce 1441,¹⁸³ která vyzývala Irák k bezpodmínečné spolupráci při odzbrojování a hrozila vážnými důsledky, pokud spolupracovat nebude. OSN, respektive Rada bezpečnosti

¹⁸² V tom to směru nejde jen o situaci ve státech osy, stejným způsobem postupoval Bush proti svým záměrům o zabránění šíření zbraní hromadného ničení v přístupu k Rusku kdy ukončil participaci na likvidaci (WMD) v Rusku. Chomsky, Noam: Hegemonie nebo přežití, americké tažení za globální nadvládou, Mladá fronta, Praha 2006.S.259

¹⁸³ UN Security Council Resolution 1441, calls on Iraq to cooperate with UN inspection teams and not to obstruct UN forces. Iraq must declare all weapons of mass destruction in its possession by December 8, 2002. UNMOVIC inspection teams began inspecting sites in Iraq. <http://www.mideastweb.org/iraqtimeline.htm>

jednomyslně schválila tuto rezoluci částečně i s vědomím¹⁸⁴, že je tak možné odvrátit hrozící střet a především unilaterální akci Spojených států,¹⁸⁵ obdobně i Saddámův Irák povolil inspektorům plný přístup do všech objektů i budovám pod tzv. statusem Saddámových paláců.

Následné události nabraly rychlý spád v prosinci, Irák dodal dokumentaci, jež rezoluce 1441 vyžadovala, šlo o detaily odstranění zbraní hromadného ničení, ačkoliv dokument uváděl, že Irák zlikvidoval všechny zbraně WMD, jež vlastnil. Američtí experti krátce na to označili dokument za nekompletní a nepřesvědčivý. 7. března roku 2003 v Radě bezpečnosti pronesl Colin Powell řeč, jež měla vést k přijetí další rezoluce, která však tentokrát měla dát Spojeným státům mandát k vojenské operaci proti Iráku. Tato řeč měla do historie vstoupit jako tzv. *Stevensův moment*¹⁸⁶ v Powellově politické kariéře. Místo toho však ve zpětném pohledu znamenala spíše konec jeho politické kariéry.¹⁸⁷ Powell se v březnu 2002 pokusil za pomoci zápisů z odposlechů, svědectví několika imigrantů a konečně i leteckých snímků dokázat, že Irák skrývá zbraně hromadného ničení.

Jak však nyní víme, žádné zbraně se po konci války v Iráku nenalezly, v reakci na to došlo k transformaci, jak ospravedlnění operace *Iraqi freedom*, kdy se nyní stal hlavní ospravedlněním pro válečnou operaci v Iráku argument osvobození. Zatímco při redefinici potencionálního ohrožení ze strany nepřátelských režimů, jimž nemuselo nutně jít o vlastnictví, ale již jen o kapacity k možnému získání WMD.¹⁸⁸ Osvobození a demokratizace Iráku jako jediný zbylý argument legitimizující unilaterální vojenský zásah je nejen problematické z pohledu ospravedlnění uvnitř i vně Spojených států, ale především i poukazuje na transformaci, jež zasáhla republikánskou administrativu. Z historického hlediska to byli vždy demokraté, kteří využívali argument podpory demokracie a osvobození při americkém zapojení v zahraničí, nikoliv

¹⁸⁴ Obdobně i hlasování v kongresu mělo za cíl posílit pozici prezidenta Bushe při jeho hrozbě Iráku. Tato autorizace k vojenskému řešení byla, však poskytnuta v případě, že Irák nebude spolupracovat při inspekcích nikoliv i v případě spolupráce. Galbraith, W. Peter: *The End of Iraq: How American Incompetence Created a War Without End*. New York: Simon & Schuster, 2007.

¹⁸⁵ Galbraith, W. Peter: *The End of Iraq: How American Incompetence Created a War Without End*. New York: Simon & Schuster, 2007. S. 77

¹⁸⁶ Označuje odhalení které je srovnatelné s tím jež učinil v průběhu Kubánské krize velvyslanec USA při OSN v Radě bezpečnosti Adelaín Stevens, tehdy letecké snímky prokázali umístění sovětských hlavic na *Ostrově svobody*.

¹⁸⁷ Shapiro Ian: *Politika zadržování: Staronová strategie proti světovému terorismu*, Karolinum, Praha 2009. S. 36

¹⁸⁸ Chomsky, Noam: *Hegemonie nebo přežití, americké tažení za globální nadvládou*, Mladá fronta, Praha 2006. S. 105

republikáni.(Argumentace osvobození jako hlavní argument vojenského zásahu poukazuje na historický jednu z nejsilnějších propojení wilsonovského idealismu v rámci republikánské administrativy) Tento posun tak symbolizuje vliv neokonzervativců v administrativě a stejně tak i ztrátu původního legitimizujícího argumentu. Nicméně s argumentací osvobození souvisí i neokonzervativní plán, jímž byla přestavba Středního východu, v jejich očích měl být Irák pouze první stanicí v dalekosáhlém plánu přestavby celého regionu, Irák tak měl fungovat jako spouštěč, ať už samovolného lavinového efektu, či s podporou americké armády. Není proto věcí náhody, že krátce po obsazení Iráku proběhlo médii několik cílených projevů členů americké administrativy, které v zemích jako je Sýrie¹⁸⁹ a Irán zažehl stupeň nejvyšší ostražitosti. S tím, jak se však situace v Iráku po válce rapidně zhoršovalo, bylo jasné, že bez spolupráce s oběma státy nebude možné stabilizovat Irák. Problémy, které přinesla poválečná situace v Iráku, ve které několik amerických přehmatů¹⁹⁰ prakticky dohnalo zemi na pokraj občanské války a Irák se tak stal centrem mezinárodního terorismu, stejně jako předtím Afghánistán za vlády Talibanu. Byly v podstatě vyřešeny až po změně ve velení CETCOMU v polovině roku 2007, kdy se stal vrchním velitelem centrálního velitelství generál David Petraeus,¹⁹¹ se změnou taktiky boje přinesl Iráku tolik potřebné zklidnění bezpečnostní situace. Americké představy o rychlém vítězství a přestavbě Iráku po vzoru post hitlerovského Německa či Japonska po druhé světové válce vzaly za své. Jedním z hlavních důvodů, proč se nepodařilo tak rychle transformovat Irák, byl diametrální rozdíl v připravenosti USA v převzetí moci v Německu a Japonsku po Druhé světové válce a s tím související plány. A konečně, na rozdíl od Iráku, Německo mělo již zkušenost s demokratickou vládou a Japonská transformace byla posvěcena souhlasem císaře. Ani jednu z těchto dvou či tří podmínek v Iráku po konci válečných operací na jaře roku 2003 nenalezneme.¹⁹²

Jestliže projev 29. ledna 2001 s koncipováním *Axis of evil*, který v podstatě, jak jsme si ukázali, zproblematizoval jeden z hlavních bodů národní bezpečnostní strategie, a tedy

¹⁸⁹ V případě Sýrie se dokonce hovořilo o možném zahrnutí do Axis of Evil, krátce po válce opravdu působili zprávy z ministerstva obrany ve smyslu, že Sýrie je další v pořadí. On the road to Damascus?Neo-Cons Target Syria (March 8, 2004) The Next War (January 5,2004) <http://www.globalpolicy.org>

¹⁹⁰ Předně zde můžeme hovořit již o rozdělení na dvě odnože Islámu, jež dělí Irák s výjimkou Kurdského severu. Šíté a Sunnité se vlivem teroristický útok dostali na pokraj války. Američané po konci války učinili mnoho chyb, ale mezi ty nejzávažnější patří skutečnost, že nedokázali zbezpečit okamžitě bezpečnost především vojenské sklady, které byly kompletně rozkradeny a stali se v budoucnu hlavním vojenským artiklem útočícím na samotné Američany a jejich spojence. A především pak rozpuštěním armády a strany Baas, která mohla alespoň v počátku pod dozorem Američanů spravovat zemi.

¹⁹¹ <http://www.centcom.mil/en/press-releases/gen.-david-petraeus-assumes-command-of-centcom.html>

¹⁹² Brzezinski,Zbigniew: Volba:globální nadvláda nebo globální vládnutí, Praha 2004.S:83

postavení se hrozbě zbraní hromadného ničení.¹⁹³ Obdobně projev prezidenta Bushe na vojenské akademii ve West pointu z 1. června 2002 ustavil jednu z principiálních změn, které následně formulovaly již tolik diskutovaný princip preempce či prevence. Jak bylo již řečeno, Bush se ve svém projevu na půdě významné vojenské akademie distancoval od strategických postupu odstrašení a zadržení.¹⁹⁴ Hlavní bodem kritiky byl argument, že některé aktéry - tedy státy nelze odradit (právě Irák, jako příklad z 90. Let, tento argument vyvrací, obdobně jako příklad Severní Koreje), stejně jako teroristy bez území a svrchované vlády nelze odstrašit ani zadržet, proti tomu opět vystupuje Ian Shapiro, který poukazuje na skutečnost, že terorista nejedná sám, ale v organizaci a organizace lze vnímat jako útvar, na které lze aplikovat danou strategii. Jako příklad lze uvést Hamás v Palestíně, který převzal po *Organizaci pro osvobození Palestiny* (OOP) politickou odpovědnost. Tento argument vychází ze skutečnosti, že terorismus není nepřítel nýbrž taktika boje, která rozhodně není ani novou formou taktiky. V konečném důsledku je tedy životně důležité, zabránit, aby nepřítel zasáhl první, tento princip ospravedlňuje jak preventivní útok, tak i potažmo situaci permanentní války - tedy dva ze šesti principů, které dle Iana Shapira definují posun v odklonu od republikánské zahraničně bezpečnostní osy.¹⁹⁵

1)-Možnost zasáhnout kdekoliv na světě jako důsledek povahy hrozby, která je ve své podstatě bezprecedentní v celé historii zahraničních intervencí USA. V principu jde o to rozeznat a zničit hrozbu dříve, než-li bude schopná dosáhnout amerických hranic, v souvislosti s tak geograficky vzdálenými body jako členové *Axis of Evil*, není o takovém pojetí sporu.

2)-Spojené státy si osobují právo na jednostranný zásah. Přestože se budou ucházet o podporu tradičních spojenců, USA nenechávají nikoho na pochybách, že bude-li to nutné, budou jednat samy. V tom směru je pak i případná *koalice ochotných* jen mutací unilaterálního samostatného postupu.

¹⁹³ Joint session of Congress, state of Union speech 29.1.2002, <http://www.globalpolitics.cz/clanek/zprava-2002.html>

¹⁹⁴ Zajímavé je, že právě v souvislosti s historickou zkušeností s Bushovou bezpečnostní strategií v současnosti opět nabírá na síle strategie zadržování *containment*, její příznivci poukazují na skutečnost, že to byla právě taktika zadržování, která zadržela Saddáma v průběhu 90.let v Iráku jako prakticky neškodného svým sousedům. Shapiro Ian: *Politika zadržování: Staronová strategie proti světovému terorismu*, Karolinum, Praha 2009

¹⁹⁵ Tamtéž, S.33

3)-Přestože Spojené státy, vždy odmítali možnost preventivních útoků a případnou ztrátou morálního kreditu. V souvislosti s proměnou povahy hrozby, Spojené státy musejí přizpůsobit pojetí bezprostředního ohrožení schopnostem a cílům současných nepřátel.

4)-Bushova doktrína chápe nahrazení tyranských diktatur demokracií jako dostatečný důvod

ospravedlňující americkou invazi, ten to jeden z nejspornějších bodů si nárokuje únik z politična ospravedlněním síly demokratických principů a jejich teologickou a univerzální nezvratností.

5)-Vymezení pozice s námi či proti nám automaticky likviduje prostor pro neutralitu. Prohlášení, která si nárokují boj za civilizaci či naopak vystupují s prohlášení, kdy nečinnost vnímají takřka jako projev nepřátelství, za který státy budou muset zaplatit. Bushova doktrína tak v důsledku neuznává mezinárodní právo, diplomacie v klasickém stylu byla vymazána.

6)-Posledním specifickým rysem Bushovy doktríny je skutečnost neustálé permanentní války. Vítězství je prakticky nedosažitelné a jde o boj odsouzený donekonečna, nelze jej zcela vymístit. Otázkou tak není, zda budeme znovu napadeni, ale kdy se tak stane.

Tak zní specifika, jimiž se odlišuje NSS-2002 od svého republikánského základu, pro bližší pochopení vývoje s národní bezpečnostní strategií z druhého funkčního období republikánské administrativy, přejdeme nyní ke srovnání těchto šesti posunů v národní bezpečnostní strategii z roku 2002 se zněním NSS-2006.

V bodech 1. a 2. zůstal postoj k národní bezpečnostní strategii nezměněn, i nadále si Spojené státy ponechávají prostor a především možnosti zasáhnout kdekoliv ve světě, není bez zajímavosti, že v případě tohoto principu panuje poměrně shoda i napříč politickým spektrem viz. Zbigniew Brzezinski (2004). Bod 2. je i nadále součástí strategii, když vnímá spojenecké vazby a především jejich narušení po Irácké operaci významněji. V případě preventivní akce, tak ta je přímo, jak již bylo zmíněno, uvedena doslova i v NSS 2006, postoj vůči preventivnímu jednání ve strategii naší národní bezpečnosti zůstává nezměněn.¹⁹⁶

¹⁹⁶ Shapiro Ian: Politika zadržování: Staronová strategie proti světovému terorismu, Karolinum, Praha 2009.S.34

Rovněž v případě bodu číslo 4. zůstává odhodlání americké administrativy změnit tyranský režim nezměněn. *Spojené státy budou ve jménu ochrany národa a zachování svých hodnot usilovat o rozšíření svobody po celém světě. Postaví se proto do čela mezinárodního úsilí, které má za cíl skoncovat s tyranii a podpořit funkční demokracii.*¹⁹⁷

Jedině v bodech 5. a 6. lze hovořit o alespoň částečném posunu, zatímco bod 6., tedy permanentní válka je v případě QDR-2006 formulována v rámci plánování již v horizontu dvou dekád.¹⁹⁸ Tak naopak pozice s námi nebo proti nám, a tedy popírání prostoru pro neutralitu a tím i devalvující účinek na mezinárodní právo v tomto směru již NSS-2006 neobsahuje.

Proto rozdíl a posun mezi oběma strategickými dokumenty nespočívá na principech a tolikrát diskutovaných postupech, nýbrž a jen na formulaci a rétorice. Schopnost zasáhnout kdekoliv, a to i jednostranně, existence preventivního zásahu stejně jako i sesazení nepřátelského a nedemokratického režimu na jedné straně a upuštění od *diktátu* volby a artikulace totální války na straně druhé. V tomto směru je tedy rozdíl v NSS-2006 oproti NSS-2002, přesně jen tak patrný, aby neohrozil principy a zároveň nevzbudil výraznější vlnu nesouhlasu.

4.6. Zdroj národní identity zahraničně-bezpečnostní politiky George H. Bushe jr.

V případě republikánské administrativy prezidenta George Walkera H. Bushe jr. je poměrně těžké určit zdroj národní identity zahraničně-bezpečnostní politiky po dobu celého funkčního období. Jak bylo řečeno, až do osudových teroristických útoků z 11. září 2001 se zahraničně- bezpečnostní politika profilovala v odlišném světle než-li ve zbylých více jak sedmi letech. K tomu to krátkému období, které je poměrně těžké hodnotit, a lze jej posuzovat jen z několika mála měsíců v úřadu či snad irelevantním postojům během volební kampaně, lze říci, že administrativa se držela na pomezí mírného, snad lze říci asertivního izolacionismu. Pokud tato doba izolacionismu referuje k nějakému určitému zdroji národní identity zahraničně-bezpečnostní politiky, tak jde o Jacksonovský populismus, který je připraven asertivně bránit svoje hranice, ale to až v situaci, kdy je k tomu přinucen vývojem zvenčí. Do té doby jen jako doprovodný zdroj americké politické

¹⁹⁷ tamtéž.

¹⁹⁸ <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/dod/qdr-2006-report.htm>

tradice vyčkává na aktivaci voličské podpory v bývalých hraničářských oblastech, či v opačném případě je aktivován v případě obrany země. Bushova administrativa se tak držela svého asertivního izolacionismu a v porovnání s předešlými administrativami její postup směřoval spíše k očekávanému postupnému stažení či udržení současného stavu. A to proto, že v oblastech jako je Irák, Severní Korea zastávali politiku zadržování, při poměrném stažení z mezinárodní scény v oblastech, jako mělo být Kosovo (k němuž nakonec nedošlo) a některé jiné oblasti i v souvislosti s reformou ozbrojených sil armády Spojených států. Nicméně, jak víme, 11. září došlo k událostem, které přiměly americkou administrativu pozměnit svůj kurz.

Z toho pohledu může v rámci obou dokumentů národní bezpečnostní strategie, tedy NSS-2002 i NSS-2006 vyčíst některé důležité rysy, které nám v Bushově doktríně pomohou identifikovat zdroje americké zahraniční a bezpečnostní politiky.

Americká zkušenost s útoky z 11. září akcelerovala některé prvky americké identity spolu s neutuchající potřebou zajistit si vlastní bezpečnost po tak bolestivé zkušenosti ztráty pocitu bezpečí, který v kontrastu se Spojenci byl pro Spojené státy novou a nechtěnou zkušeností. Cesta k tomu to cíli by měla vést skrze využití vojenské dominance po konci Studené války, USA měly využít unipolárního momentu a ještě zvýšit svůj náskok ve vojensko-technickém aspektu globální moci tak, aby jakéhokoliv potencionálního vyzyvatele jen samotná síla odradila.¹⁹⁹ Tento cíl je však nutné artikulovat nejen směrem k domácí veřejnosti, ale i na mezinárodní scéně.

V tomto směru nalézáme zdroj národní identity, který je v podstatě v americké zahraniční politice přítomný od 2.světové války, Wilsonovský intervencionalismus. Tento zdroj identity, živěný svojí vírou ve výlučnou roli Spojených států jako vyvolený národa ukazující směr a příklad ostatním státům, čerpá svůj původ od samotných počátků tvorby republiky k představám o prvním státě na lidských právech a demokracii postaveném. Ideje jako demokracii, svoboda a lidská práva však k poměrně značně ambicióznímu projektu, jež předložili neokonzervativci a jež následně ovládl republikánskou administrativu, nestačí. K cíli celoplanetární dominance je zapotřebí více, než-li jen ideje demokracie a lidských práv tím spíše, že se má tato dominance odehrát skrze dominanci, především ve vojenské sféře. Wilsonovský intervencionalismus však v tomto směru v sobě

¹⁹⁹ <http://www.newamericancentury.org/>

skrývá ještě jednu past, na jedné straně sice přináší precedens v podobě intervence, jež lze ospravedlnit hodnotami jako je demokracie, na druhou stranu podřizuje mezinárodní vztahy mezinárodnímu právu. Tento idealismus čerpající na jedné straně z povahy vnitropolitického uspořádání, jež se mělo stát předobrazem mezinárodních vztahů a na druhé straně ze statusu a relativní mocenské síly USA v druhé dekádě 20. století je však velmi vzdálený, jak potřebám, tak statusu republikánské administrativy.

Bushova politika se, jak ze své pozice, tak pro své cíle, nemohla plně odvíjet zcela z Wilsonova internacionalismu, tento zdroj americké zahraniční politiky bylo nutno modifikovat či doplnit. Této mutaci Wilsonianismu odpovídá, jak uvádí Pavel Barša ve své knize *Hodina Impéria, Wilsonismem v bagančatech*.²⁰⁰ Z pohledu zdroje národní identity zahraniční politiky USA však můžeme, obdobně jako u prezidenta Clintona, demaskovat dva zdroje, které se však v porovnání s demokratickou administrativou pozoruhodně doplňují. Je tomu tak i přes skutečnost, že nabízí v podstatě dvě radikálně odlišné pozice krajní idealismus a krajní realismus, hovoříme zde o Jacksonovském populismu.

Jacksonovský populismus přináší do americké zahraniční politiky přesně ty ideje a vlastnosti, které potřebuje pro svůj cíl, tedy trvalé prosazení americké moci. Jde především o důraz na vlastní způsob života, který je svatou povinností bránit, v tomto směru je velmi důležitá role Patriotismu, která se spojuje s averzí k jakýmkoliv univerzálním řádům, které si z jakéhokoliv důvodu nárokuje vlastní pohled na strukturu společnosti. V tom smyslu je v podstatě jedno, jestli Spojené státy čelí Sovětskému svazu či muslimským teroristům v Afghánistánu.²⁰¹ Co je však důležité, je způsob boje, s nímž Jacksonovci přistupují k válce, pokud se mají vložit USA do ozbrojeného konfliktu, mají tak učinit nesmlouvavě a bez slitování tak, aby nepřítel již nebyl nikdy schopen vrátit úder, bez ohledu na civilní obyvatelstvo. V tomto směru Jacksonovci tvoří partikulární skupinu, která v kontrastu s ostatními neusiluje o vlastní vizi společnosti, jež by se vnucovala ostatním, ani o určitý status, jde o tu část identity, která brání vlastní způsob života bez ohledu na okolní svět. Jacksonovci tak přináší přesně to, co neumožňuje Wilsonismus, ignoruje mezinárodní právo, tvrdě postihuje nepřátele, brání americké partikulární hodnoty bez ohledu na

²⁰⁰ S tím toto označení původně přišel Francouzský analytik Pierre Hassner, který nazval tak to ten to tvrdý, zároveň však idealistický imperialismus. Barša, Pavel: *Hodina Impéria, Zdroje současné zahraniční politiky USA*, Brno 2003

²⁰¹ Barša, Pavel, Císař, Ondřej : *Anarchie a řád ve světové politice*, Portál, 2008. S.400

morální konsekvence, a touto obranou v podstatě posilují americké hodnoty obsažené ve Wilsonovu intervencionalismu, tedy demokracii a lidská práva. Spolu tak obě identity vytváří pozoruhodnou kombinaci agresivního nacionalismu, a který dále posiluje pocit vlastního sebeurčení, které mu pak pomáhá překonat morální dilema, jak v případě vlastního překonání vnitropolitických bariér, tak směrem k morálním důsledkům při střetu s nepřítelem.²⁰²

Agresivní nacionalismus se tak stal tedy odpovědí na pocit ztráty vlastní bezpečí, jenž byl východiskem pro transformaci americké pozice v bezpečnostní politice, jak jsme si řekli, tyto tendence byly prvně patrné již v průběhu 80. Let, kdy se poprvé Spojené státy pokusily nalézt odpověď na tíživý pocit nejistoty. Nicméně až na počátku 21. století v souvislosti s teroristickými útoky dozrála situace k vyvázání se a překročení stínu, ležící v úrovni národního státu. A v tomto směru nalézáme dva hlavní přístupy řešící právě ztrátu pocitu bezpečnosti, jednak z nich vede skrze cestu zde nastíněnou, tedy agresivní nacionalismus, v diskurzu ji lze označit jako Kaganova cesta síly proti slabosti. Zatímco druhá vnímá proces ztráty pocitu vlastní bezpečnosti z globálního pohledu související s rolí USA a skutečností, že bezpečnost Spojených států leží ve stabilitě a prosperitě mezinárodního společenství, nicméně tuto stabilitu nelze prosadit skrze Wilsonovsko-Jacksonovské vidění americké zahraniční politiky.

²⁰² V tom to smyslu Pavel Barša hovoří o neutralizaci tedy sféry, která politična kde rozhodnutí nelze ani morálkou ani rozumem, v případě americké politiky republikánské administrativy jde o neutralizaci prostřednictvím jednak morálky a taktéž vědy a techniky. Barša, Pavel, Císař, Ondřej : Anarchie a řád ve světové politice, Portál, 2008. S.435

5.0. Závěr

Jedním z cílů této práce bylo na pozadí tří odlišných přístupů k národní bezpečnostní strategii představit vývoj zahraničně-bezpečnostní politiky a určit jejích zdroj. Všechny tři administrativy byly nuceny reagovat na proměnu vztahů v rámci mezinárodního společenství související s koncem Studené války. Přestože vývoj od počátku 90. let po závěr prvního desetiletí 21. století před námi rozevívá periodu bezmála dvou dekad, což značí, že každá ze tří administrativ čelila poměrně odlišným dobovým charakteristikám, společným jmenovatelem pro ně byla vždy role či spíše status Spojených států odvíjející se od dominance jako jediné supervelmoci. Realita mezinárodních vztahů tohoto období tak byla svědkem proměny z bipolární reality Studené války v unipolární postavení USA, respektive spíše způsob, jakým se Spojené státy s touto skutečností vypořádali obdobně jako i mezinárodní společenství. A právě působení všech tří administrativ nám zprostředkovává tři rozdílné pohledy a tři rozdílné přístupy k zahraničně-bezpečnostní politice čerpající svojí identitu ze tří modifikovaných zdrojů americké zahraniční politiky. *Jednou z výslednic této evoluce národní bezpečnostní strategie a obecněji i zahraniční politiky Spojených států po konci studené války je i skutečnost, že nová administrativa Baracka Obamy jako 44. amerického prezidenta USA se bude do budoucna potýkat s odkazem svých předchůdců, prezidenta Billa J. Clintona a především pak George W. Bushe jun, než-li se situaci a prvotními důsledky rozpadu bipolarity tedy unipolárního momentů americké síly.* Na jednu stranu takovéto konstatování působí jako logický důsledek uplynulých 20 let, nicméně v tomto případě je spíše než-li časová přímka dvaceti let mnohem důležitější právě vývoj role Spojených států v zahraničně-bezpečnostní politice USA. Dramatická proměna v průběhu posledních dvou administrativ a především pak obrat symbolizující působení poslední republikánské administrativy, pro kterou byly hybným momentem proměny teroristické útoky z 11. září 2001, tak konstitovala situaci, v níž se Spojené státy pokusily nalézt odpověď na ztrátu pocitu bezpečí snahou zbavit se pocitu tíživé nejistoty. Agresivní nacionalismus tak měl nalézt odpověď na duální tvář Spojených států vycházející z pozic nejsilnějšího národního státu a první globální velmoci.

Cesta vedoucí od prezidenta Bushe sr. po prezidenta Bushe jr. tak ukázala pozici Spojených států pro nastupující 21. století. O níž lze říci, že ve vojenské sféře moci si uchovává svojí dominanci, obdobně i jako v oblasti transnacionálních sítí, kde v rámci mezinárodních režimů stále dominují hodnoty a pravidla ustavená Spojenými státy.

Období 21. Století, mezi něž řadí globální přesah socio-kulturní reality a některé instituce s globálním rozsahem jako je *World Trade Organization* či *World Bank*, je pozice USA nezpochybnitelná. Zároveň však v oblastech ekonomické vývoje čelí nejen tripolaritě USA-Japonsko-EU, ale i vzrůstajícímu významu G-20, jejíž význam se projevil s v souvislosti s ekonomickou krizí na sklonku roku 2008. A konečně v oblasti vědeckého vývoje, především však inovaci, Spojené státy v uplynulých letech upřely svoji pozornost především do oblasti vojenského výzkumu, správnost tohoto rozhodnutí budeme moci posoudit až s odstupem času. Přestože si Spojené státy stále uchovávají náskok, jejich pozice se však výrazně proměnila, především pak v oblasti, ze které mohla těžit na počátku devadesátých let a tím je souhlas majoritního mínění světové veřejnosti. Tento pojem se může zdát být irelevantní, ale jak uvádí Zbigniew Brzezinski, míra konsensu spolu se stavem globálního veřejného mínění a mírou propojeností dnešního globálního světa v oblasti socio-ekonomických vztahů je významným prvkem, který stojí proti mezinárodní stabilitě a rozvoji, který patří mezi dominantní zájmy USA. Vývoj těchto tendencí je odrazem působení Spojených států, které v tomto směru musí vyjít jednak ze současné situace, stejně tak i působení předešlých tří administrativ. Pro lepší pochopení tohoto procesu jsme analyzovali vývoj zdrojů americké zahraniční-bezpečnostní politiky.

5.1. George Walker H.Bush sr.

V souvislosti s administrativou 41. amerického prezidenta hovoříme především o jeho pojetí obsaženém v pojetí *New world Order*, které vychází především z poměru po konci války v Perském zálivu. Tento projev pomohl definovat zdroj identity prezidenta Bushe sr. jako Wilsonovský intervencionalismus, k tomuto závěru nás dovedlo několik skutečností. Bushova politika se drží mezinárodních pravidel a principů zosobněných mezinárodním právem, tedy obsahuje výrazně idealistické prvky, zároveň však toto pojetí mělo za cíl zakonzervovat dominanci Spojených států, která vycházela z bezprecedentní pozice USA po konci Studené války. V obou pojetích, jak prezidenta Wilsona, tak i prezidenta Bushe sr. byly Spojené státy rovněž vzorem, nicméně zatímco v případě Wilsona šlo především o mravní vzor hodný k následování, nyní byl tento mravní vzor doplněn i o akcent síly. Bushův zdroj národní identity zahraniční politiky se na rozdíl od následujících dvou administrativ spokojí s jedním klasickým zdrojem, jímž je Wilsonovský intervencionalismus, jedním z hlavních příčin byla rozdílná situace, v níž se jeho

administrativa nalézala. Situace po první válce v Perském zálivu byla výrazně přívětivější, ve srovnání s oběma následujícími, Bush si proto mohl dovolit idealistický ráz společenství opírající se o mezinárodní právo, protože toto společenství postupovalo plně ve shodě s národními zájmy USA, bylo jen otázkou času, kdy se zájmy Spojených států rozejdou s postojem mezinárodního společenství a pozice americké zahraniční politiky bude nucena hledat novou tvář.

5.2. William Jefferson Clinton

Demokratická administrativa působila v úřadě dvě funkční období, za jejího působení se v plné síle projeví nejen klady, ale i zápory související s novou pozicí USA v rámci mezinárodního společenství. Spolu s vzrůstající silou republikánů v kongresu, která měla silný vliv na politiku úřadu prezidenta především v druhém funkčním období, můžeme identifikovat v zahraničně-bezpečnostní politice existující dualitu. Tato dualita se projevila ve zdroji zahraniční politiky v podobě Rooseveltovského internacionalismus a Wilsonovského intervencionalismus.

V prvním případě hovoříme především o etapě ekonomické *integrace* v podobě postupující liberalizace světového obchodu, a tak tedy vzrůstajícího propojování národních hospodářství jednotlivých zemí. Zatímco v případě druhé zdroje hovoříme o postupu spojeném s humanitárními intervencemi v rámci mezinárodního společenství a sledování vlastních národních zájmů v podobě rozšíření Severoatlantické organizace.

Rooseveltův internacionalismus sleduje linii procesu ekonomické integrace zosobněné procesy liberalizace světového obchodu. Rooseveltovu internacionalismu jde o zapojení Spojených států do procesů spjatých s ekonomickými dopady globalizace, zde USA působily jako podporující člen, ale i jako určitý vzor. Působení USA je tak v rámci Rooseveltova internacionalismu vnímáno jako neexceptionalistické zapojení do mezinárodního společenství, což je opačná pozice Wilsonova intervencionalismu.

Wilsonovský intervencionalismus jako druhý zdroj americké zahraniční politiky demokratické administrativy tak v prvním funkčním období přináší především zapojení do humanitárních misí. Tyto zahraniční mise byly více, než-li čistě národním zájmem, motivovány především idejemi jako jsou lidská práva, svoboda a naopak v druhém funkčním období pod vlivem republikánské strany došlo jak k rozšíření NATO, tak opětovnému obnovení programu SDI a především pak byl vytvořen precedent v podobě

unilaterálním během bombardování Kosova v roce 1999. Koncepce Wilsonovského idealismu hlásající lidská práva, svobodu a demokracii, kde Spojené státy vystupují jako její hlavní šířitel činící svět bezpečnější a spravedlivější. Zároveň zde je prostor pro šíření vlastního národního zájmu v duchu idealistických hodnot, avšak s realistickým vhladem. V tom smyslu zde Wilsonovský intervencionalismus plní, jak svoji realistickou, tak i idealistickou podobu, která roli Spojených států exceptionalizuje.

O dualitě zdrojů zahraniční politiky USA v daném období lze konstatovat, že relativizují význam jedna druhé, to je důvod, proč se administrativě nepodařilo vytvořit národně-bezpečnostní strategii jako koncepční celek, jenž by formuloval smysluplnou definici své vlastní role, jež by sladila konflikt americké duality obsažený v pozici globální demokracie a mocenského statusu. To, co však nepřinesla Clintonova administrativa, to se povedlo v podobě koncepčnosti strategie nastupující administrativě.

5.3. George W. Bush jr.

Jako zdroj národní identity zahraničně-bezpečnostní politiky administrativy 43. amerického prezidenta jsme definovaly Wilsonovský intervencionalismus. Jak však bylo řečeno, výlučná role Spojených států jako vyvoleného národa ukazující směr a příklad ostatním státům ve své idealistické tónině k naplnění ambiciózního plánu počítající s přestavbou mezinárodního společenství tak, aby se toto nečitelné a nepřehledné pole stalo pro americké zájmy jasným a tvárným prostorem, nestačí. Tento krajní idealismus je tak doplněn o krajní realismus v podobě Jacksonova populismu, tímto revolučním prvkem překonává národní bezpečnostní strategie meze národní států a pravidla mezinárodní práva činí tak ze Spojených států protektora. Jacksonovský populismus přináší do americké zahraniční politiky přesně ty ideje a vlastnosti, které potřebuje pro svůj cíl, tedy k trvalému prosazení americké moci. Z této kombinace vznikla nacionální směs, která pro svoji asertivitu, víru ve vlastní dobro, ignorování mezinárodních pravidel a především akcent na sílu, získala označení agresivní či asertivní. Asertivní nacionalismus se stal odpovědí na pocit ztráty vlastní bezpečnosti, která byla východiskem pro transformaci americké pozice v bezpečnostní politice.

5.4. Post-neokonzervativní perioda

Právě tento postoj a přístup k zahraničně-bezpečnostní politice odstartoval druhé období hledání pozice americké zahraniční politiky (když první období hledání je bráno jako formování zahraničně-bezpečnostní linie po konci Studené války). Toto druhé období se již nemůže plně opřít o plný souhlas a víru v roli USA jako po konci Studené války, stejně tak ani vztahy mezi nejbližšími spojenci již neformuje plná důvěra a existence jasně daného nepřítel, naopak nepřítel je méně patrný a spíše reflektuje jednotlivé aspekty vztahů a otázek, k nimž musí spojenci hledat jednotlivě odpovědi Kosovo, Irák, Afghánistán, Severní Korea, ale i Kjotský protokol či SDI. V tomto směru spojenci, ale i potenciální vyzyvatelé musejí nalézt novou platformu, v rámci níž mohou spolu spolupracovat či řešit případné střety národních zájmu a to, ať už v rámci starých struktur NATO, OSN, WTO, či nových G20. Role Spojených států je s mírou rozvoje mezinárodní integrace z určité perspektivy složitější, ale na druhou stranu primární zájmy, jako je mezinárodní stabilita hospodářský růst a realistická míra předvídatelnosti jsou zájmy, na kterých Spojené státy mohou stavět ve spolupráci s ostatními státy a regionálními uskupeními. Úskalí však budou vždy přinášet americké snahy transformovat mezinárodní pole interakce k obrazu svému, stejně tak jako tendence zajistit si trvalý pocit bezpečnosti, který je v dnešní době těžko dosažitelný. Pokud se Spojené státy nezbaví těchto tendencí, budeme svědky dlouhého procesu hledání americké pozice. Na druhou stranu jak spojenci, tak i mezinárodní společenství si budou muset zvyknout na americkou formu politiky, která bude oscilovat mezi unilateralismem a multilateralismem, pokud bude taková to politika čitelná a předvídatelná, je pak tolerovatelná. Idealistická rovina a realistická rovina je, jak jsme si ukázali, v americké tradici přítomná a neoddělitelná. Historické předobrazy v americké historii nám nabízí možnost, jakým způsobem můžeme analyzovat zahraniční politiku Spojených států i dnes.

Wilsonovský intervencionalismus je patrný v zahraniční politice USA od Druhé světové války a je přímým ukazatelem míry amerického zapojení odvislého od role a statusu Spojených států, bez něhož by Spojené státy jak už během Studené války, tak i v období po studené válce nebyly schopny obhájit míru vlastního zapojení v souvislosti s vlastní historickou představou dějinné role. Naopak Roosveltovský internacionalismus je pozice, která mírní míru idealismu a zároveň relativizuje světodějnou úlohu USA bez toho však, že by zpochybňovala ideály republiky, či její výlučnost v tomto směru. Neexcepcionalizující

působení tohoto zdroje je však v podmínkách 90. let 20. století v Clintonově administrativě vinou charakteru doby a především pak pozice USA poměrně okrajovou rolí, jež se vyznačovala především v ekonomické rovině. Obdobně Jacksonovský populismus je v podstatě kooptovaný proud, který především nepomáhá ani tak usměřňovat Wilsonovský idealismu, ale spíše převést jej přes propasti vlastní slabosti, tedy především mezinárodní právo a zároveň jej vyzbrojuje pro idealistický střet dobra se zlem, způsob vedení boje.

Z toho vyplývá, že z pohledu dominantní role Spojených států odpovídá potřebám americké zahraniční politiky nejlépe Wilsonovskému intervencionalismu, který v sobě nese i ospravedlnění intervencionalismu americké moci. Nedostatky či slabiny, ať už daného přístupu, či jen v konečném výsledku charakter doby jsou korigovány ostatními zdroji americké politiky. Dokladem toho je i skutečnost, že u prezidenta George W. Bushe sr. jsme identifikovali pouze právě Wilsonovský idealismus, který odpovídal jak statusu a pozici USA, tak zájmům, které byli v období po konci Studené války ve shodě s mezinárodním společenstvím. Na druhé straně jsme stejně tak ani u jedné administrativy neidentifikovali Jeffersonovský izolacionismus, který se ve sledovaném období plně rozcházel jak s postavením, tak i zájmy Spojených států amerických.

Wilsonovský idealismus tak z tohoto pohledu bude pravděpodobně i nadále součástí americké zahraniční politiky, jak tomu i nasvědčuje dosavadní působení nové administrativy Baracka Obamy. Nový prezident Spojených států se skrze historický Wilsonovský předobraz snaží obnovit, jak víru v americké vedení v rámci domácí politické scény, tak i zrestaurovat vnímání Spojených států v zahraničí. Wilsonismus tedy pravděpodobně bude tak dlouho součástí americké politiky, dokud bude zapotřebí ospravedlnění americké politiky skrze americký soubor hodnot. To, jestli zůstane osamocen či naopak jej bude nutné transformovat s jiným zdrojem národní identity zahraniční politiky, záleží jak na mocenském postavení Spojených států v rámci mezinárodního systému, tak i reflexi tohoto postavení v rámci mezinárodního společenství. Jinými slovy půjde především o to do jaké míry se Spojeným státům podaří úspěšně představit svojí vlastní vizi americké moci v kontextu mezinárodního společenství a zároveň do jaké míry bude mezinárodní společenství ochotné či naopak schopné tuto pozici reflektovat.

Literatura

- Barša, Pavel, Císař, Ondřej : Anarchie a řád ve světové politice, Portál, 2008.
- Barša,Pavel: Hodina Impéria, Zdroje současné zahraniční politiky USA, Brno 2003
- Brzezinski,Zbigniew: Volba:globální nadvláda nebo globální vládnutí, Praha 2004
- Brzezinski,Zbigniew: Velká Šachovnice, Mladá fronta, Praha 1999
- Shapiro,Ian: Politika zadržování:Staronová strategie proti světovému terorismu, Karolinum, Praha 2009
- Chomsky,Noam: Hegemonie nebo přežití, americké tažení za globální nadvládou, Mladá fronta, Praha 2006.
- Guzzini,Stefano: Realismus v mezinárodních vztazích a mezinárodní politické ekonomii, Brno 2004.
- Bennis,Phyllis – Halliday J.Denis (Interviewed by David Barsamian), Iraq: The Impact of Sanctions and US Policy. In: ARNOVE (ed.), Iraq Under Siege, South End Press, 2000
- Rai,Milan: War plan Iraq, The reasons against war on Iraq, Arrow 2002.
- Galbraith,W.Peter: The End of Iraq: How American Incompetence Created a War Without End. New York: Simon & Schuster, 2007.
- Dr. Pellett,L.Peter: Sanctions, Food, Nutrition, and Health on Iraq. In: ARNOVE (ed.), Iraq Under Siege, South End Press, 2000.
- Aruri,Nasser: America's War Against Iraq: 1990–2002. In: ARNOVE (ed.), Iraq Under Siege, ,South End Press, 2000.
- Ricks,E.Thomas: Fiasco. The American Military Adventure in Iraq. New York: The Penguin Press,2006.
- Ritter, Scott: Endgame. Solving the Iraq Crisis. [1999] New York: Simon & Schuster, 2002
- Simons,Geoff: Targeting Iraq: Sanctions and Bombing in US Policy. New York: Saqi Books, 2002.
- Chatterjee,Pratap: Iraq, Inc.: Profitable Occupation. New York: Seven Stories Press, 2004.
- Schwartz,Michael: War Without End: The Iraq Debacle in Context. Chicago: Haymarket Books,2008.
- Wallerstein, Imanuel: Úpadek americké moci USA v chaotickém světě, Slon, Praha 2003,kapitola 13

- Khol, Radek: Národní bezpečnostní strategie USA 2002, In:Mezinárodní vztahy 1/2005
- Khol,Radek: Zahraniční politika příští americké administrativy,IN: Mezinárodní politika 10/2000,IIR Praha 2000
- Khol, Radek:Národní bezpečnostní strategie USA 2002(Institucionální kontext),In:Mezinárodní politika 4/2004.
- Khol,Radek: Amerika a Evropa - sblížení pohledů, byť rozdíly zůstávají a chyby Bush nepřiznal http://www.natoaktual.cz/amerika-a-evropa-sblizeni-pohledu-byt-rozdily-zustavaji-a-chyby-bush-nepriznal-gct-/tiskni.asp?c=A060517_094026_na_analyzy_m02&r=na_analyzy
- Woodward, Bob:Bushova válka, bb-art, Praha 2003
- Suchý Petr,(ed.),Kuchyňková P.,Rojčák O.,Vilímek P.: Zahraniční politika USA v devadesátých letech dvacátého století, Masarykova univerzita, Brno 2001.
- Neumann,B.Iver,Waever Oler (ed.):Budoucnost mezinárodních vztahů, Brno 2005
- Buzan.B,Waever Oler, de Wilde J.; Bezpečnost: nový rámec pro analýzu, Centrum strategických studií,Brno 2005.
- Peterson J.,Pollack M.A.: Europe, America, Bush Transatlantic relations in the twenty-first century, London 2003.
- Coker, C.:Europe-USA alliance after war in Iraq, In:LSE, říjen 2003.
- Šedivý, Jiří: Sřet identit? USA a Evropa po 11. září, Mezinárodní vťahy 4/2002
- Kagan,Robert: Power and Weaknes,Washington 2002, <http://www.policyreview.org>
- Powell L.C.:A Strategy of Partnership, In: Foreign Affairs, January/February 2004.
- Ross.R,Stewart:Bushova zahraniční politika (Multylateralizmus na jidelníčku).In:Mezinárodní politika 1/2001.
- Ditrych,Ondřej-Puritánské kořeny zahraniční politiky USA,www.glosy.info
- Yost,D.D.: Americká vize: Nová strategická koncepce Spojených států amerických, <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue4/czech/art4.html>
- Bohdálek,M: Zpráva o stavu Unie, <http://www.globalpolitics.cz/clanek/zprava-2002.html>
- Secretary of state Condoleezza Rice on Transformational Diplomacy February 8,2007, East Auditorium U.S.Department of State Washington,D.C.

National security Strategy-1990, National Security Strategy: The threat is as great as ever,
<http://www.globalsecurity.org>

NSS-1990, National Security Strategy: The threat is as great as ever, S.1,
<http://www.globalsecurity.org>

Excerpts from 1992 draft“defense planning guidance“
<http://www.pbs.org>

National security Strategy-1996, A National Security Strategy of Engagement and
Enlargement-1996, <http://fas.org>

National security Strategy-2000, A National Security Strategy For a Global Age,
<http://www.au.af.mil>

National security Strategy-2002,
<http://www.whitehouse.gov>

National security Strategy- 2006,
<http://www.strategicstudiesinstitute.army>

<http://www.globalsecurity.org>

<http://www.nato.int>

<http://www.newamericancentury.org>

<http://www.centcom.mil>

<http://www.mtholyoke.edu>

<http://www.osn.cz>

<http://www.strategicstudiesinstitute.army>

<http://www.defenselink.mil>

<http://www.globalresearch.ca>

<http://edition.cnn.com>

<http://www.jura.uni-freiburg.de>

<http://articles.latimes.com>

<http://rgla.upol.cz>

